

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग पाच

वर्ष ६, अंक ५(२)]

गुरुवार, जून १२, २०१४/ज्येष्ठ २२, शके १९३६

[पृष्ठे ५६, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक २५

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानसभेत व महाराष्ट्र विधानपरिषदेत सादर केलेली विधेयके.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

महाराष्ट्र विधानसभेत दिनांक १२ जून २०१४ रोजी पुरःस्थापित करण्यात आलेले खालील विधेयक महाराष्ट्र विधानसभा नियम ११६ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात येत आहे :—

L. A. BILL No. XXII OF 2014.

A BILL

TO ESTABLISH AND INCORPORATE A UNIVERSITY OF
TECHNOLOGY IN THE STATE OF MAHARASHTRA.

सन २०१४ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक २२.

महाराष्ट्र राज्यामध्ये तंत्रशास्त्र विद्यापीठ स्थापन करणे व त्याचे
कायद्याने संस्थापन करणे यासाठी विधेयक.

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र राज्यामध्ये तंत्रशास्त्र विद्यापीठ स्थापन करणे व त्याचे कायद्याने संस्थापन करणे आणि त्याच्याशी संबंधित व अनुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे ;

(१)

त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या पासष्टाव्या वर्षी, याद्वारे पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव व
प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ अधिनियम, २०१४ असे म्हणावे.
(२) तो, राज्य शासन, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नेमून देईल अशा दिनांकास अंमलात येईल.

व्याख्या.

२. या अधिनियमात, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

- (१) “विद्यापरिषद” याचा अर्थ, विद्यापीठाची विद्यापरिषद, असा आहे ;
(२) “विद्याविषयक कर्मचारीवर्ग” याचा अर्थ, विद्यापीठाने विद्याविषयक कर्मचारीवर्ग म्हणून पदनिर्देशित केलेले असे कर्मचाऱ्यांचे प्रवर्ग, असा आहे ;
(३) “संलग्न महाविद्यालय” याचा अर्थ, विद्यापीठाकडून संलग्नीकरणास मंजुरी देण्यात आलेले महाविद्यालय, असा आहे ;
(४) “नियत दिनांक” याचा अर्थ, कलम (१) च्या, पोट-कलम (२) अन्वये अधिसूचित केलेला दिनांक, असा आहे ;
(५) “स्वायत्तता” याचा अर्थ, विद्याविषयक कार्यक्रम आणि परीक्षा पार पाडणे, त्या त्या विषयांसाठी पाठ्यक्रम तयार करणे आणि परीक्षा उत्तीर्ण झाल्याची प्रमाणपत्रे देणे, इत्यादींसाठी संलग्न महाविद्यालय, परिसंस्था किंवा विद्यापीठ विभाग यांना परवानगी देण्याचा, परिनियमांद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या विद्यापीठाचा विशेषाधिकार असा आहे. स्वायत्तता देण्यात आलेले संलग्न महाविद्यालय, परिसंस्था किंवा विद्यापीठ विभाग यांना अधिनियम व परिनियम यांच्या तरतुदींच्या अधीन राहून संपूर्ण विद्याविषयक, प्रशासकीय व वित्तीय स्वायत्तता असेल ;
(६) “स्वायत्त महाविद्यालय”, “स्वायत्त परिसंस्था” किंवा “स्वायत्त विभाग” याचा अर्थ, परिनियमांन्वये स्वायत्तता देण्यात आलेले आणि तसे संबोधण्यात आलेले महाविद्यालय, परिसंस्था किंवा विभाग, असा आहे ;
(७) “अभ्यास मंडळ” याचा अर्थ, विद्यापीठाचे अभ्यास मंडळ, असा आहे ;
(८) “कुलपती” याचा अर्थ, विद्यापीठाचे कुलपती, असा आहे ;
(९) “महाविद्यालय” याचा अर्थ, विद्यापीठ क्षेत्रात असलेले, विद्यापीठ-संचालित महाविद्यालय किंवा विद्यापीठाला संलग्न करून घेतलेले महाविद्यालय, असा आहे ;
(१०) “संचालित परिसंस्था” याचा अर्थ, विद्यापीठाद्वारे चालविण्यात येणारी परिसंस्था, असा आहे ;
(११) “निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती)” याचा अर्थ, राज्य शासन, वेळोवेळी, घोषित करील, अशा जमाती, असा आहे ;
(१२) “विभाग” याचा अर्थ, एखाद्या विषयाच्या किंवा विषयांच्या गटाच्या संदर्भात, परिनियमांद्वारे असा विभाग म्हणून संबोधण्यात येणारा विभाग, असा आहे ;
(१३) “संचालक” याचा अर्थ, विद्यापीठाचे एखादे प्रादेशिक केंद्र किंवा एखादी शाळा, यांसह, त्या विद्यापीठाच्या परिसंस्थेचा प्रमुख, असा आहे ;
(१४) “संचालक, तंत्र शिक्षण” याचा अर्थ, संचालक, तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, असा आहे ;
(१५) “अधिष्ठाता” याचा अर्थ, प्रत्येक विद्याशाखेचा अधिष्ठाता, असा आहे ;
(१६) “अधिष्ठाता, संशोधन व विकास” याचा अर्थ, शिक्षण, अध्यापन, प्रशिक्षण किंवा संशोधनविषयक कार्यासह विहित करण्यात येतील अशी कर्तव्ये पार पाडील अशी, संशोधन व विकास प्रमुख असलेली किंवा प्रत्येक प्रगत अभ्यास केंद्राचा प्रमुख म्हणून नियुक्त केलेली व्यक्ती, असा आहे ;
(१७) “कार्यकारी परिषद” याचा अर्थ, विद्यापीठाची कार्यकारी परिषद, असा आहे ;
(१८) “विद्यमान विद्यापीठ” याचा अर्थ, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ अधिनियम, १९८९ अन्वये घटित केलेले डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ, असा आहे ;

(१९) “ विस्तार शिक्षण व सेवा ” याचा अर्थ, राज्याच्या मागास क्षेत्रांमध्ये तंत्रशास्त्राचा प्रसार करण्यासाठी विद्यापीठाने नेहमीच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांव्यतिरिक्त हाती घेतलेले अन्य शैक्षणिक कार्यक्रम, असा आहे, आणि त्यामध्ये, विकास कार्यक्रमांकरिता गावकऱ्यांना किंवा कुटुंबांच्या गटांना संघटित करण्यासाठी आणि संबंधित क्षेत्रे तसेच शासकीय विभाग व राज्य शासनाने स्थापन केलेली विविध महामंडळे यांच्याकडून खात्रीपूर्वक आवश्यक त्या सेवा, सहाय्य व मदत त्यांना उपलब्ध करून देऊन त्यांना स्वावलंबी बनविण्यासाठी विद्यापीठ जे काम हाती घेईल त्याचा समावेश होतो ;

(२०) “ विद्याशाखा ” याचा अर्थ, विद्यापीठाची विद्याशाखा, असा आहे ;

(२१) “ वित्त समिती ” याचा अर्थ, विद्यापीठाची वित्त समिती, असा आहे ;

(२२) “ शासन ” “ किंवा राज्य शासन ” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(२३) “ तक्रार निवारण समिती ” याचा अर्थ, संबंधित कर्मचाऱ्यांच्या गाऱ्यांवर विचार करण्यासाठी स्थापन केलेली तक्रार निवारण समिती, असा आहे ;

(२४) “ वसतिगृह ” याचा अर्थ, विद्यापीठाकडून तरतूद करण्यात आलेले, चालवण्यात आलेले किंवा त्याने मान्यता दिलेले असे विद्यार्थ्यांसाठी असलेले निवासस्थान, असा आहे ;

(२५) “ संचालित परिसंस्थाप्रमुख ” याचा अर्थ, परिसंस्थेतील शिक्षणासाठी किंवा संशोधनासाठी मुख्यत्वेकरून जबाबदार असलेला अध्यापक, असा आहे ;

(२६) “ विभाग प्रमुख ” याचा अर्थ, विभागातील शिक्षण, प्रशिक्षण किंवा संशोधन यांसाठी मुख्यत्वेकरून जबाबदार असलेला अध्यापक, असा आहे ;

(२७) “ मान्यताप्राप्त परिसंस्थाप्रमुख ” याचा अर्थ, परिसंस्थेतील प्रशासन व अध्यापन यांसाठी मुख्यत्वेकरून जबाबदार असलेली व्यक्ती, असा आहे ;

(२८) “ परिसंस्था ” याचा अर्थ, विद्यापीठाशी सहयोगी असलेली आणि विद्यापीठाचे विशेषाधिकार बहाल करण्यात आलेली, महाविद्यालय नसणारी उच्च शिक्षणाची विद्याविषयक परिसंस्था, असा आहे ;

(२९) “ स्थानिक व्यवस्थापन समिती ” याचा अर्थ, या अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार संलग्न महाविद्यालयासाठी स्थापन केलेली समिती, असा आहे ;

(३०) “ व्यवस्थापन ” याचा अर्थ, विद्यापीठाच्या कार्याबाबतचे विशेषाधिकार प्रदान करण्यासाठी ज्यांच्या व्यवस्थापनाखाली दाखल करून घ्यावयाचे असेल, असे मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदणी करण्यात आलेल्या कोणत्याही विश्वस्त निधीचे किंवा संस्था नोंदणी अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी करण्यात आलेल्या कोणत्याही संस्थेचे विश्वस्त किंवा व्यवस्थापन किंवा नियामक मंडळ, मग त्याला कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येवो, असा आहे ;

(३१) “ भटक्या जमाती ” याचा अर्थ, चरितार्थाच्या शोधात ठिकठिकाणी भटकणाऱ्या जमाती म्हणून राज्य शासनाने, वेळोवेळी घोषित केलेल्या जमाती, असा आहे ;

(३२) “ इतर मागासवर्ग ” याचा अर्थ, राज्य शासनाने इतर मागासवर्ग म्हणून वेळोवेळी घोषित केलेले असे वर्ग किंवा अशा वर्गातील गट, असा आहे आणि त्यामध्ये अशा वर्गामधील किंवा अशा वर्गातील गटांमधील व्यक्तींचा समावेश होतो ;

(३३) “ नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ ” याचा अर्थ, विद्यापीठाचे नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, असा आहे ;

(३४) “ विहित ” म्हणजे, परिणियम, आदेश किंवा विनियम यांद्वारे विहित केलेले, असा आहे ;

(३५) “ प्राचार्य ” याचा अर्थ, महाविद्यालयाचा, विशेषीकृत शैक्षणिक परिसंस्थेचा, पदव्युत्तर केंद्राचा किंवा विद्यापीठाने रीतसर मान्यता दिलेल्या अन्य मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा प्रमुख, असा आहे ;

१९५० चा
मुंबई २९.
१८६० चा
२१.

(३६) “ मान्यताप्राप्त परिसंस्था ” याचा अर्थ, उच्च शिक्षणासाठी, संशोधनासाठी किंवा विशेषीकृत अभ्यासासाठी असलेली अशी परिसंस्था म्हणून विद्यापीठाने मान्यता दिलेली (महाविद्यालयांव्यतिरिक्त) अन्य परिसंस्था, असा आहे ;

(३७) “ प्रादेशिक केंद्र ” याचा अर्थ, विद्यार्थ्यांच्या व परिसंस्थांच्या कामकाजाचे समन्वयन साधणे व त्यावर देखरेख ठेवण्याच्या प्रयोजनार्थ आणि प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करणे व परीक्षांचे प्रशासन करणे यांसह इतर कोणतेही सहाय्य देण्याकरिता आणि कार्यकारी परिषदेकडून अशा केंद्रावर सोपविण्यात येतील अशी इतर कार्ये पार पाडण्याकरिता विद्यापीठाचे घटक युनिट म्हणून, विद्यापीठाकडून स्थापन करण्यात आलेले व चालवण्यात येणारे केंद्र, असा आहे ;

(३८) “ अनुसूची ” याचा अर्थ, या अधिनियमासोबत जोडलेली अनुसूची, असा आहे ;

(३९) “ अनुसूचित जाती ” याचा अर्थ, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३४१ अन्वये महाराष्ट्र राज्याच्या संबंधात अनुसूचित जाती म्हणून समजण्यात येणाऱ्या जाती, वंश किंवा जमाती अथवा अशा जाती, वंश किंवा जमाती यांचे भाग किंवा त्यांच्यातील गट, असा आहे आणि त्याध्ये या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ, नवबौद्धांचा समावेश होतो ;

(४०) “ अनुसूचित जनजाती ” याचा अर्थ, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३४२ अन्वये महाराष्ट्र राज्याच्या संबंधात अनुसूचित जनजाती म्हणून समजण्यात येणाऱ्या अशा, महाराष्ट्र राज्याच्या कोणत्याही भागात राहणाऱ्या जनजाती अथवा जनजाती समूह किंवा अशा जनजाती किंवा जनजाती समूह यांचे भाग किंवा त्यांच्यातील गट असा आहे आणि त्यामध्ये या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ, विमुक्त व भटक्या जमातींचा समावेश होतो ;

(४१) “ परिनियम ”, “ आदेश ”, व “ विनियम ” याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये तयार केलेले किंवा या अधिनियमाखाली करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येणारे विद्यापीठाचे अनुक्रमे परिनियम, आदेश व विनियम, असा आहे ;

(४२) “ उप केंद्र ” याचा अर्थ, विद्यार्थ्यांना आणि परिसंस्थांना सल्ला देणे, समुपदेशन करणे किंवा विद्यार्थ्यांना आवश्यक असे इतर कोणतेही सहाय्य देण्याकरिता आणि कार्यकारी परिषदेकडून अशा केंद्रावर सोपविण्यात येतील अशी इतर कार्ये पार पाडण्याकरिता, विद्यापीठाचे घटक युनिट म्हणून, विद्यापीठाकडून स्थापन करण्यात आलेले व चालवण्यात येणारे केंद्र, असा आहे ;

(४३) “ अध्यापक ” याचा अर्थ, विद्यापीठाच्या कोणत्याही संचालित, संलग्न किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेतील पूर्णकालिक प्राध्यापक, सहयोगी प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, प्रपाठक, अधिव्याख्याता किंवा पाठ निर्देशक, असा आहे आणि त्यामध्ये विद्यापीठामध्ये किंवा विद्यापीठाद्वारे चालवण्यात येणाऱ्या कोणत्याही परिसंस्थामध्ये शिक्षण देण्यासाठी किंवा संशोधनाकरिता मार्गदर्शन करण्यासाठी असलेला आणि परिनियमांद्वारे विद्यापीठाचा अध्यापक म्हणून पदनिर्देशित केलेला असा पूर्णकालिक किंवा मानसेवी प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, प्रपाठक किंवा अधिव्याख्याता किंवा नियुक्त करण्यात येईल किंवा मान्यता देण्यात येईल अशी अन्य कोणत्याही व्यक्ती ;

(४४) “ विद्यापीठ ” याचा अर्थ, या अधिनियमाच्या कलम ३ अन्वये स्थापन करण्यात आलेले डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ, असा आहे ;

(४५) “ विद्यापीठ क्षेत्र ” याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्याचे संपूर्ण क्षेत्र असा आहे ;

(४६) “ विद्यापीठ विद्यालये ” याचा अर्थ, विद्यापीठाने स्थापन केलेली विद्यालये असा आहे ;

(४७) “ विद्यापीठ अनुदान आयोग ” याचा अर्थ, विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ अन्वये घटित करण्यात आलेला विद्यापीठ अनुदान आयोग, असा आहे ;

(४८) “ कुलगुरु ” याचा अर्थ, विद्यापीठाचा कुलगुरु, असा आहे.

प्रकरण दोन

विद्यापीठ

१९८९ चा ३. (१) नियत दिनांकापासून, विद्यमान विद्यापीठ हे, या अधिनियमान्वये, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठाचे
महा. २२. विद्यापीठ, पुर्नःघटित करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येईल. कायद्याने संस्थापन.

(२) विद्यापीठाचे पहिले कुलपती, पहिले कुलगुरु आणि विद्यापीठाच्या कार्यकारी परिषदेचे व विद्यापरिषदेचे पहिले सदस्य आणि यापुढे कुलपती, कुलगुरु व विद्यापीठाच्या कार्यकारी परिषदेचे व विद्यापरिषदेचे सदस्य होतील अशा सर्व व्यक्ती यांचा मिळून “ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ ” नावाचा एक निगमनिकाय याद्वारे बनविण्यात येत आहे आणि तो तसा निगमनिकाय असल्याचे घोषित करण्यात येत आहे ; आणि अशा निगमनिकायाला अखंड परंपरा असेल व त्याचा एक सामाईक शिक्का असेल आणि त्याला किंवा त्याच्यावर, त्या नावाने दावा दाखल करता येईल.

(३) हे विद्यापीठ संलग्न विद्यापीठ असेल ; आणि या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये विद्यापीठाला प्रदान करण्यात आलेले अधिकार ज्या प्रादेशिक मर्यादांमध्ये वापरण्यात येतील त्यामध्ये विद्यापीठाचे संपूर्ण क्षेत्र समाविष्ट असेल आणि ते त्यामध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना पदव्या, पदविका यांचे प्रदान करणे व प्रमाणपत्रे देणे याकरिता अभियांत्रिकी, औषधनिर्माणशाळा, वास्तुशास्त्र आणि हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रशास्त्र अभ्यासक्रम आयोजित करणारे इतर कोणतेही महाविद्यालय किंवा संस्था यांच्याशी संलग्न असेल.

(४) हे विद्यापीठ, विद्यापीठाच्या प्रयोजनार्थ, स्थावर व जंगम अशी दोन्ही प्रकारची मालमत्ता संपादन करण्यास व धारण करण्यास तसेच त्याच्याकडे निहित असलेली किंवा त्याने संपादन केलेली अशी मालमत्ता पट्ट्याने देण्यास, विकण्यास किंवा अन्यथा तिचे हस्तांतरण करण्यास किंवा तिची विल्हेवाट लावण्यास आणि या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ करार करण्यास व आवश्यक त्या इतर सर्व गोष्टी करण्यास सक्षम असेल.

(५) या विद्यापीठाचे मुख्यालय कोकण विभागामधील रायगड जिल्ह्यातील लोणारे येथे किंवा राज्य शासन याबाबतीत शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशा ठिकाणी असेल.

(६) विद्यापीठास, मुंबई, पुणे, नागपूर, औरंगाबाद येथे आणि संविधिद्वारे घालून देण्यात येईल अशा रीतीने, विद्यापीठाकडून, वेळोवेळी, निर्धारित करण्यात येईल अशा इतर अन्य ठिकाणी, प्रादेशिक केंद्र स्थापन करता येतील.

(७) विद्यापीठास, कोल्हापूर, सोलापूर, अमरावती, नांदेड, जळगाव येथे आणि संविधिद्वारे घालून देण्यात येईल अशी रीतीने, विद्यापीठाकडून, वेळोवेळी, निर्धारित करण्यात येईल अशा इतर अन्य ठिकाणी, उप केंद्रे, स्थापन करता येतील.

४. (१) विद्यापीठाची अधिकारिता संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यभर असेल.

विद्यापीठ प्रादेशिक केंद्रे आणि उप केंद्रे यांची अधिकारिता.

(२) नियत दिनांकास आणि दिनांकापासून, या अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची एक मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या विद्यापीठांशी संलग्न असणाऱ्या किंवा पूर्वीच ज्यांना विशेषाधिकार दिलेला आहे अशा अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद, कृषि परिषद आणि औषधविद्याशास्त्र परिषद यांच्या कार्यक्षेत्रातील येणाऱ्या अशा व्यवस्थापनाखेरीज, पदवी व त्यावरील स्तरावरील विविध अभ्यासक्रमांसाठी शिक्षण देणारी सर्व विद्यमान महाविद्यालये व स्वायत्त संस्थांना, या अधिनियमाखाली स्थापन करण्यात येणाऱ्या डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठाखाली विशेषाधिकार देण्यात येण्याचा किंवा संलग्न होण्याचा, विकल्प असेल.

(३) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद, वास्तुशास्त्र परिषद किंवा औषधविद्याशास्त्र परिषद यांच्या कार्यक्षेत्रातील येणाऱ्या व्यवस्थापनाखेरीजच्या, पदवी आणि त्यावरील स्तरांमधील विविध अभ्यासक्रमांकरिता शिक्षण देण्यासाठी, त्यांच्याकडून सुरू करण्यात येणाऱ्या किंवा चालविण्यात येणाऱ्या महाविद्यालय, परिसंस्था, विद्यापीठाकडून संलग्नता किंवा मान्यता मिळवण्याचा हेतू असणाऱ्या, महाराष्ट्र राज्यामधील कोणत्याही नवीन संस्थेस, संघटनेस किंवा मंडळास, ते महाविद्यालय किंवा, यथास्थिति, संस्था ज्या ठिकाणी सुरू करावयाची आहे किंवा ते ज्या ठिकाणी आहे, त्या क्षेत्रामधील, १९९४ चा महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ खाली घटित करण्यात आलेल्या इतर कोणत्याही विद्यापीठाची परवानगी घेण्याची महा. ३५. गरज नाही. अशा कोणत्याही संस्था किंवा संघटना किंवा मंडळ यांनी मागणी केल्यावर, विद्यापीठास, त्यावेळी अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यात काहीही अंतर्भूत असले तरी ते महाविद्यालय किंवा संस्था ज्या ठिकाणी सुरू

करावयाची आहे किंवा ज्या ठिकाणी आहे, त्या क्षेत्रातील इतर कोणत्याही विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय, राज्य शासनाच्या पूर्व मान्यतेने, संलग्नता किंवा यथास्थिती, मान्यता देता येईल.

(४) विद्यापीठास संलग्न असणारी किंवा विद्यापीठाकडून मान्यता मिळालेली कोणतीही शैक्षणिक संस्था, विद्यापीठाच्या आणि राज्य शासनाच्या परवानगीशिवाय, कायद्याद्वारे स्थापन करण्यात येणाऱ्या इतर कोणत्याही विद्यापीठाशी कोणत्याही प्रकारे सहयोगी होणार नाही किंवा कोणत्याही विशेषाधिकारासाठी प्रवेश मिळवणार नाही.

(५) विद्यापीठाची उप केंद्रे व प्रादेशिक केंद्रे यांचे विद्यापीठक्षेत्र व अधिकारिता क्षेत्र, अनुसूची-दोन मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे असेल.

विद्यापीठाची उद्दिष्टे. ५. हे विद्यापीठ पुढील प्रयोजनांसाठी स्थापन करण्यात आल्याचे व कायद्याने संस्थापित करण्यात आल्याचे मानण्यात येईल :-

(क) शिक्षण, प्रशिक्षण, संशोधन, विकास व विस्तार यांद्वारे आणि विद्यापीठाला योग्य वाटतील अशा अन्य मार्गांनी अभियांत्रिकी तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील उच्च शिक्षणासाठी तद्विषयक सुविधांची तरतूद करणे व संधी उपलब्ध करून देणे ;

(ख) समाजाच्या चालू गरजांशी संबंधित असलेले अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील विविधतापूर्ण व सखोल विशेष ज्ञान देण्याच्या दृष्टीने, दीर्घकालीन गरजा लक्षात घेणारा आणि अपेक्षित बदलांना व विकासाला प्रतिसाद देणारा असा एक शैक्षणिक कार्यक्रम तयार करणे व तो कार्यान्वित करणे ;

(ग) अभियांत्रिकी तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील ज्ञान अधिकाधिक प्रगत करणे ; संशोधनकार्य सुरू करणे व वृद्धिंगत करणे ; समाजसुधारणेसाठी आणि अभियांत्रिकी तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील प्रगतीमुळे सतत निर्माण होत असलेल्या साधनांची व पद्धतींची जाणीव संपूर्ण समाजामध्ये निर्माण करण्यासाठी त्या विषयांमधील ज्ञानाचा प्रसार करणे व ते वाढवणे ; आणि राज्याच्या मागास क्षेत्रांमध्ये तसेच या शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्या व्यक्तींमध्ये या तंत्रशास्त्राचा प्रसार करणे ;

(घ) विद्याव्यासंगी व संशोधनकार्य करणाऱ्या व्यक्ती आणि औद्योगिक व शासकीय नियुक्ते यांच्यामध्ये सहकाराची भावना वृद्धिंगत करणे तसेच त्यांच्या विचारांची आपापसात देवाणघेवाण करणे आणि विद्यार्थ्यांमध्ये उद्योजक वृत्तीचे संवर्धन करणे यासाठीचे केंद्र म्हणून काम करणे ;

(ङ) विद्यापीठाला योग्य वाटेल अशा रीतीने विद्यार्थ्यांना शिकविणे, त्यांच्या परीक्षा घेणे व योग्य वाटतील अशा पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक सन्मान प्रदान करणे ;

(च) राज्याच्या आणि विशेषकरून मागासक्षेत्राच्या आर्थिक विकासासाठी सर्व स्तरांवर एकात्मिक तंत्रशास्त्रविषयक शिक्षणाची तरतूद करणे ;

(छ) सार्वजनिक व खाजगी अशा दोन्ही क्षेत्रांतील उद्योगांच्या गरजा भागवू शकतील अशा प्रकारचे शैक्षणिक अभ्यासक्रम तयार करण्याच्या दृष्टीने त्या उद्योगांशी सहकार्य करणे ;

(ज) विद्यापीठाच्या वेगवेगळ्या ठिकाणी विस्तार केंद्रे स्थापन करणे ;

(झ) विद्यापीठाने अर्ज केल्यानंतर राज्य शासन याबाबतीत शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशी, या अधिनियमाच्या पूर्ववर्ती तरतुदींशी विसंगत नसतील अशी अन्य प्रयोजने.

विद्यापीठाचे शिक्षणाचे व परीक्षांचे माध्यम. ६. प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमांच्या शिक्षणाचे व परीक्षांचे माध्यम मराठी किंवा, इंग्रजी भाषा असेल तर त्यानंतरच्या अभ्यासक्रमांच्या शिक्षणाचे व परीक्षांचे माध्यम इंग्रजी भाषा असेल.

विद्यापीठामधील प्रवेश व विशिष्ट वर्गासाठी सवलती. ७. हे विद्यापीठ जाती, वंश, धर्म किंवा लिंग लक्षात न घेता सर्व व्यक्तींसाठी खुले असेल आणि कोणत्याही व्यक्तीस स्त्री-पुरुष भेद, वंश, पंथ, वर्ग, जात, जन्मस्थान, धर्मश्रद्धा किंवा व्यवसाय किंवा राजकीय किंवा इतर मतप्रणाली केवळ याच कारणावरून, विद्यापीठाच्या कोणत्याही पदापासून किंवा त्याच्या प्राधिकरणापैकी, मंडळापैकी किंवा समित्यांपैकी कोणत्याही प्राधिकरणाचे, मंडळाचे किंवा समितीचे सदस्यत्व मिळण्यापासून किंवा कोणत्याही पदावरील नेमणुकीपासून किंवा कोणतीही पदवी, पदविका, प्रमाणपत्र किंवा इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी किंवा अभ्यासक्रम यासाठी प्रवेश मिळवण्यापासून, वगळण्यात येणार नाही :

परंतु, विद्यापीठाला, राज्य शासनाच्या पूर्वमंजूरीच्या अधीन राहून, पुढील वर्गातील व्यक्तींना विद्यार्थी म्हणून प्रवेश देण्यासाठी वेळोवेळी दिलेल्या राज्य शासनाच्या नियमांस अनुसरून, काही जागा राखून ठेवता येतील :-

- (एक) अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती, भटक्या जमाती आणि विमुक्त जाती व इतर मागासवर्ग ;
- (दोन) निवडक अभ्यासक्रमांच्या बाबतीत महाराष्ट्र राज्याव्यतिरिक्त अन्य राज्यांमधून येणारे विद्यार्थी.

८. या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या अधीन राहून विद्यापीठास पुढील अधिकार असतील व ते पुढील कर्तव्ये विद्यापीठाचे अधिकार व त्याची कर्तव्ये.

पार पाडील :-

- (१) अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील शिक्षणाची व प्रशिक्षणाची तरतूद करणे ;
- (२) अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील संशोधनासाठी, ज्ञानवर्धनासाठी आणि ज्ञानप्रसारासाठी तरतूद करणे ;
- (३) अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील पदवी, पदविका आणि इतर अर्हता यांचे तसेच विद्याविषयक विशेषोपाधींचे अभ्यासक्रम सुरू करणे ;
- (४) संशोधन कार्य करण्यासाठी आणि विस्तार शिक्षण कार्यक्रमांमार्फत तंत्रशास्त्रविषयक ज्ञानाचा प्रसार करण्यासाठी तरतूद करणे ;
- (५) पदवी, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विशेषोपाधी यांचे अभ्यासक्रम सुरू करणे आणि त्यांच्या परीक्षा घेणे आणि त्या उपाधी देणे ;
- (६) ज्या व्यक्तींनी,-
  - (एक) विहित अभ्यासक्रम घेतलेला असेल, किंवा
  - (दोन) विद्यापीठामध्ये किंवा विद्यापीठाने मान्यता दिलेल्या अन्य कोणत्याही केंद्रामध्ये किंवा संस्थेमध्ये विहित शर्तीनुसार संशोधनकार्य पार पाडले असेल ;
 त्यांच्या परीक्षा घेणे आणि त्यांना पदवी, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी प्रदान करणे ;
- (७) विहित रीतीने व विहित शर्तीनुसार सन्माननीय पदव्या किंवा इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी प्रदान करणे ;
- (८) ज्या शर्तीनुसार व्यक्तींना द्यावयाच्या पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विशेषोपाधी रोखून ठेवता येतील त्या शर्ती विहित करणे ;
- (९) विद्यापीठाचे नियमित विद्यार्थी म्हणून पटावर नाव नोंदलेल्या विद्यार्थ्यांव्यतिरिक्त असलेल्या अन्य व्यक्तींसाठी प्रशिक्षणाची व शिक्षणाची तरतूद करणे आणि त्यांना विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे प्रमाणपत्रे देणे ;
- (१०) विद्यापीठ निश्चित करील अशा प्रयोजनार्थ, विद्याशाखा, प्रयोगशाळा, ग्रंथालये आणि उच्च शिक्षण व संशोधनाचे विभाग व अन्य परिसंस्था स्थापन करणे, विकसित करणे व चालवणे ;
- (११) विद्यापीठाच्या विविध विद्याशाखा, प्रयोगशाळा आणि केंद्रे यांच्यामध्ये समन्वयक म्हणून काम करणे ;
- (१२) विद्यापीठाची आणि अन्य कोणतेही विद्यापीठ, प्राधिकरण किंवा संघटना किंवा अन्य कोणतेही सार्वजनिक किंवा खाजगी मंडळ यांची जी प्रयोजने व उद्दिष्टे समान असतील ती सफल करण्याच्या दृष्टीने, त्यापैकी ज्या प्रयोजनांबाबत एकमत होईल अशा प्रयोजनांसाठी वेळोवेळी विहित करण्यात येतील अशा अटी व शर्तीवर त्यांच्याशी सहकार्य करणे ;
- (१३) अध्यापन, संशोधन व विस्तार कार्यक्रम या कामांसाठी पदे निर्माण करणे व त्या पदावर व्यक्तींच्या नेमणुका करणे ;
- (१४) परिनियमांद्वारे घालून दिलेल्या पद्धतीने अभ्यासक्रम संरचना व विकास केंद्रे यामार्फत अध्यापकांच्या प्रशिक्षणाची तरतूद करणे किंवा त्याची व्यवस्था करणे ;

- (१५) प्रशासकीय, लिपिकवर्गीय व अन्य पदे निर्माण करणे व त्या पदांवर व्यक्तींच्या नेमणुका करणे ;
- (१६) परिनियमांनुसार अधिछात्रवृत्त्या, शिष्यवृत्त्या, बक्षिसे व पदके सुरू करणे व देणे ;
- (१७) तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे यांच्या संबंधातील परिसंस्था, विद्यालये, केंद्रे, कार्यशाळा व इतर परिसंस्था स्थापन करणे व त्यांचे परिरक्षण करणे ;
- (१८) विद्यापीठ वेळोवेळी निर्धारित करील अशी प्रादेशिक केंद्रे स्थापन करणे व त्यांचे परिरक्षण करणे ;
- (१९) परिनियमांद्वारे निर्धारित केलेल्या रीतीने उप-केंद्रे स्थापन करणे व त्यांचे परिरक्षण करणे ;
- (२०) विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृहे आणि विद्यापीठाच्या कर्मचारी वर्गासाठी निवासस्थाने बांधणे, त्यांचे परिरक्षण करणे किंवा त्यांना मान्यता देणे आणि अशी कोणतीही मान्यता काढून घेणे ;
- (२१) विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांची (वसतिगृहातील) राहणी, वर्तणूक व शिस्त यांवर देखरेख व नियंत्रण ठेवणे आणि त्यांचे आरोग्य व कल्याण यांच्या संवर्धनासाठी व्यवस्था करणे ;
- (२२) विहित करण्यात येईल अशी फी व अन्य आकार निश्चित करणे, त्यांची मागणी करणे व ते स्वीकारणे ;
- (२३) आपल्या नियंत्रणाखालील ग्राहक, सहकारी संस्था व परिसंस्था यांच्यासाठी तरतूद करणे ;
- (२४) विद्यापीठाकडून चालविण्यात येत नसतील अशा महाविद्यालयांना व परिसंस्थांना विद्यापीठाचे विशेषाधिकार प्रदान करणे व हे सर्व किंवा त्यांपैकी कोणतेही विशेषाधिकार परिनियमांद्वारे विहित केले असतील अशा शर्तीनुसार काढून घेणे ;
- (२५) व्यवस्थापनाची विश्वसनीयता आणि राज्य शासनाने, वेळोवेळी घालून दिले असतील असे नियम व विनियम यानुसार संलग्न महाविद्यालये, विद्याशाखा व विषय यांसंबंधातील विद्याविषयक कामगिरीची मानके लक्षात घेऊन महाविद्यालयांच्या संलग्नीकरणाच्या आणि परिसंस्थांना मान्यता देण्याच्या शर्ती ठरवून देणे आणि या शर्तीचे अनुपालन केले जात असल्याबद्दल नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) यामधून नियतकालिक मूल्यमापन करून स्वतःची खात्री करून घेणे ;
- (२६) विद्यापीठ अनुदान आयोगाने वेळोवेळी कोणतीही मार्गदर्शक तत्त्वे घालून दिली असल्यास त्या तत्त्वांनुसार विद्यापीठ विभाग, संचालित महाविद्यालय, संलग्न महाविद्यालय, परिसंस्था किंवा प्रशाळा यांना यथास्थिति, स्वायत्त विद्यापीठ विभाग, संचालित महाविद्यालय, संलग्न महाविद्यालय किंवा परिसंस्था किंवा प्रशाळा म्हणून संबोधणे ;
- (२७) संलग्नीकरण, मान्यता चालू ठेवणे, मान्यता देणे, संलग्नीकरणाचे नवीकरण व नियतकालिक अभिस्वीकृती यासाठी संलग्न महाविद्यालयांच्या आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या विद्याविषयक कामगिरीचे संनियंत्रण व मूल्यमापन करणे ;
- (२८) आवश्यक असेल तेथे, निरीक्षणाच्या प्रयोजनार्थ स्थापन करण्यात आलेल्या समुचित यंत्रणेमार्फत संलग्न महाविद्यालयांची आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्थांची तपासणी करणे आणि त्यांच्यामध्ये शिक्षण, अध्यापन आणि प्रशिक्षण यांचा उचित दर्जा राखण्यात येत आहे आणि त्यामध्ये ग्रंथालये, प्रयोगशाळा, वसतिगृह, कार्यशाळा आणि अन्य विद्याविषयक सोयींची पर्याप्त तरतूद करण्यात आली आहे याची खात्री करून घेण्यासाठी उपाय योजणे ;
- (२९) महाविद्यालयांना दिलेले संलग्नीकरण विखंडित करणे ;
- (३०) विद्यापीठाद्वारे मान्यता देण्यात आलेल्या परिसंस्थांची मान्यता काढून घेणे ;
- (३१) शिक्षण किंवा संशोधन किंवा अन्यथा विद्यापीठाचे कामकाज व कल्याण वृद्धिंगत करण्याच्या प्रयोजनार्थ असलेली कोणतीही मालमत्ता, मृत्युपत्रितदान, दाननिधी, मृत्युपत्रितदेणगी किंवा देणगी यांचे विश्वस्त वा व्यवस्थापक म्हणून काम करणे आणि या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या परिनियमांच्या तरतुदींनुसार त्यांचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या कोणत्याही निधीमध्ये गुंतवणूक करणे ;

(३२) अभ्यासविषय, विशेष अभ्यासाची क्षेत्रे, शैक्षणिक पातळी आणि तंत्रज्ञ व्यक्तीचे अल्पमुदती व दीर्घमुदती प्रशिक्षण या दृष्टीने राज्याच्या व देशाच्या गरजांचे मूल्यमापन करणे आणि त्या गरजा भागविण्यासाठी आवश्यक असे कार्यक्रम सुरू करणे ;

(३३) अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील ज्ञानप्रवाहांच्या सखोल ज्ञानावर आधारित अशा प्रकारचे प्रगत अभ्यासक्रम व संशोधन कार्यक्रम आयोजित करणे, जेणेकरून या व्यवसायांना केवळ अद्ययावत ज्ञान व माहिती असणाऱ्या व्यक्ती मिळतील एवढेच नव्हे तर त्या त्यांना मार्गदर्शन देखील करू शकतील ;

(३४) राष्ट्राच्या आणि विशेषेकरून मागास क्षेत्रांच्या व न्यूनविकसित क्षेत्रांच्या सामाजिक गरजा व विकास कार्यक्रम यांच्याशी संबंधित अशा, संशोधन, रचना, विकास व वस्तार सेवाविषयक कार्यक्रमांना चालना देणे ;

(३५) पूरक सुविधांची तरतूद करण्याकरिता उद्योगांच्या व शासनाच्या नियोक्त्यांकडून सहकार्य मिळवण्याच्या दृष्टीने उपाययोजना सुरू करणे ;

(३६) ज्ञानदान, प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे आयोजन आणि पाठ्यपुस्तके व इतर शैक्षणिक सामग्री तयार करणे, या कामांमध्ये सतत प्रयोग करण्यासाठी तरतूद करणे ;

(३७) शैक्षणिक उपाययोजनांच्या उद्दिष्टांचे सतत मूल्यमापन करण्यासाठी आणि ती शिक्षणाभिमुख करण्यासाठी अधिकाधिक व्यवस्था करणे ;

(३८) विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांमध्ये उद्योजकता वाढीस लावणे ;

(३९) अभियांत्रिकी, तंत्रशास्त्र व संलग्न शास्त्रे या विषयांमधील व्यवसायांची गरज, त्यामधील संधी आणि यासंबंधातील लोकांची जबाबदारी आणि या व्यवसायाची सामाजिकदृष्ट्या असलेली उपयुक्तता यांचे लोकांना शिक्षण देणे ;

(४०) अन्य कोणतेही महाविद्यालय किंवा परिसंस्था विद्यापीठामध्ये विलीन करण्यासाठी आणि त्याचे अधिकार व दायित्वे स्वीकारण्यासाठी आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या विरुद्ध नसतील अशा अन्य प्रयोजनांसाठी कोणताही करार करणे ;

(४१) विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांना चालना देण्याच्या दृष्टीने आवश्यक किंवा इष्ट असतील अशी कृत्ये किंवा गोष्टी करणे-मग ती पूर्वोक्त अधिकारांना वा कर्तव्यांना आनुषंगिक असोत किंवा नसोत ;

(४२) विशेषीकृत अभ्यास सुरू करणे महाविद्यालय व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांना शक्य व्हावे म्हणून तरतूद करणे ;

(४३) संलग्न महाविद्यालयाच्या, परिसंस्थेच्या किंवा स्वायत्त महाविद्यालयाच्या व्यवस्थापनाने नियमबाह्य गोष्टी किंवा दंडनीय स्वरूपाच्या कृती किंवा अकृती केलेल्या आहेत असे विद्यापीठाने नियुक्त केलेल्या चौकशी समितीला प्रथमदर्शनी दिसून आले असेल त्याबाबतीत, अशा महाविद्यालयाचे किंवा परिसंस्थेचे व्यवस्थापन सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने हाती घेण्याची शिफारस राज्य शासनाला करणे ;

(४४) परस्पर लाभासाठी उद्योगांसोबतची भागीदारी चालू ठेवण्याकरिता उद्योग सहकार केंद्रे स्थापन करणे व त्यांचे परिरक्षण करणे.

प्रकरण तीन

विद्यापीठाचे अधिकारी

९. विद्यापीठाचे अधिकारी पुढीलप्रमाणे असतील :-

(क) कुलपती ;

(ख) कुलगुरु ;

(ग) संचालक ;

विद्यापीठाचे
अधिकारी.

(घ) विद्याशाखांचे अधिष्ठाते ;

(ङ) अधिष्ठाता, संशोधन व विकास ;

(च) कुलसचिव ;

(छ) वित्त अधिकारी ;

(ज) सह संचालक ;

(झ) उप संचालक, आणि

(ज) विद्यापीठाचे अधिकारी म्हणून परिनियमांद्वारे पदनिर्देशित करण्यात येतील असे विद्यापीठाच्या सेवेत असतील असे इतर अधिकारी ;

कुलपती. १०. महाराष्ट्राचे राज्यपाल हे विद्यापीठाचे कुलपती असतील.

कुलपतीचे अधिकार व कर्तव्ये. ११. (१) कुलपती हा, आपल्या पदाच्या नात्याने विद्यापीठाचा प्रमुख असेल आणि तो उपस्थित असेल तेव्हा, विद्यापीठाच्या प्राधिकरणाच्या सभांचे आणि विद्यापीठाच्या दीक्षांत समारंभाचे अध्यक्षपद स्वीकारील.

(२) कुलपती हा, विद्यापीठाच्या प्रशासनाशी व कामकाजाशी संबंधित असे कोणतेही कागदपत्र स्वतःच्या माहितीसाठी मागवू शकेल व विद्यापीठाने त्याची ही मागणी पुरविली पाहिजे.

(३) सन्माननीय पदवी देण्यासंबंधीचा प्रत्येक प्रस्ताव हा कुलपतीच्या पूर्वमान्यतेस अधीन असेल.

(४) कुलपतीस, या अधिनियमाशी, परिनियमांशी, आदेशांशी किंवा विनियमांशी सुसंगत नसेल अशी, विद्यापीठाचा कोणताही अधिकारी किंवा प्राधिकरण यांची कोणतीही कार्यवाही रद्द ठरवता येईल :

परंतु, असा कोणताही आदेश काढण्यापूर्वी, तो असा अधिकारी किंवा प्राधिकरण यांना असा आदेश काढण्यात येऊ नये याबद्दल कारणे दर्शविण्यास फर्मावील आणि त्याने या बाबतीत विनिर्दिष्ट केलेल्या मुदतीत कोणतेही कारण दर्शविण्यात आल्यास, असा आदेश संमत करण्यापूर्वी तो त्या कारणावर विचार करील.

(५) कुलपती, या अधिनियमान्वये नेमून दिले असतील किंवा नेमून देण्यात येतील अशा किंवा परिनियमांद्वारे त्याला प्रदान करण्यात आले असतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करील.

कुलपतीने करावयाचे निरीक्षण व चौकशी. १२. (१) कुलपतीस, विद्यापीठ, विद्यापीठाच्या इमारती, प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, कार्यशाळा व सामग्री यांची, विद्यापीठाकडून चालविण्यात येणाऱ्या किंवा विद्यापीठाकडे ज्यांचे प्रशासन असेल अशी कोणतीही परिसंस्था किंवा वसतिगृह यांची आणि विद्यापीठाकडून किंवा त्यांच्या विद्यमाने देण्यात येणारे शिक्षण व करण्यात येणारे इतर काम व विद्यापीठाकडून घेण्यात येणाऱ्या परीक्षा किंवा करण्यात येणारी इतर कामे यांची, तो निदेश देईल त्याप्रमाणे एका किंवा अनेक व्यक्तींकडून तपासणी करवून घेण्याचा आणि विद्यापीठाचे प्रशासन व वित्तव्यवस्था यांच्या संबंधित अशा कोणत्याही बाबींविषयी चौकशी करण्याचा अधिकार असेल.

(२) कुलपती, प्रत्येक प्रकरणी, अशी तपासणी किंवा चौकशी करावयाचा आपला इरादा असल्याबद्दल विद्यापीठास उचित नोटीस देईल, आणि विद्यापीठाला आपला प्रतिनिधी नेमण्याचा हक्क असेल आणि अशा प्रतिनिधीला अशा तपासणीच्या किंवा चौकशीच्या वेळी उपस्थित राहण्याचा व आपले म्हणणे मांडण्याचा अधिकार राहील.

(३) कुलपती, अशा तपासणीच्या किंवा चौकशीच्या निष्कर्षासंबंधातील आपली मते विद्यापीठास कळवील व विद्यापीठाचे त्यावरील मत जाणून घेतल्यानंतर, त्यास, त्याबाबतीत करावयाच्या कार्यवाहीच्या संबंधात सल्ला देता येईल व अशी कार्यवाही करण्याकरिता कालमर्यादा ठरवून देता येईल.

(४) विद्यापीठ, कुलपतीने दिलेल्या सल्ल्यावर त्याने केलेल्या किंवा करण्याचे योजिलेल्या कार्यवाहीबद्दल अशा ठरवून दिलेल्या कालमर्यादेत, कुलपतीस कळवील.

(५) कुलपतीने निश्चित केलेल्या कालमर्यादेत, कुलपतीचे समाधान होईल अशा रीतीने, विद्यापीठाने कार्यवाही केली नसेल त्याबाबतीत, कुलपती, विद्यापीठाने दिलेल्या स्पष्टीकरणावर किंवा केलेल्या अभिवेदनावर विचार केल्यावर, त्यास योग्य वाटतील असे निदेश देऊ शकेल आणि विद्यापीठ अशा निदेशांचे पालन करील.

(६) पूर्ववर्ती पोट-कलमांमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, कोणत्याही बाबतीत विद्यापीठाचे कामकाज हे,

विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांची पूर्तता करण्याच्या दृष्टीने किंवा या अधिनियमाच्या व परिनियमांच्या, आदेशांच्या व विनियमांच्या तरतुदीनुसार चालविण्यात येत नाही किंवा विद्यापीठातील अध्यापन, परीक्षा, संशोधन किंवा विस्तार शिक्षण, प्रशासन किंवा वित्तव्यवस्था यांचा दर्जा राखण्याकरिता विशेष उपाययोजना करणे इष्ट आहे असे, कुलपतीचे, कोणत्याही वेळी मत होईल तर कुलपतीस, त्यास ज्या बाबतीत स्पष्टीकरण पाहिजे असे वाटेल अशी कोणतीही बाब विद्यापीठाकडे निर्देशित करता येईल व तो विनिर्दिष्ट करील अशा मुदतीत असे स्पष्टीकरण देण्यास विद्यापीठास फर्मावू शकेल. विद्यापीठ, विनिर्दिष्ट मुदतीत कोणतेही स्पष्टीकरण देऊ शकले नाही तर किंवा विद्यापीठाने दिलेले स्पष्टीकरण कुलपतीच्या मते समाधानकारक नसेल तर, कुलपतीस, त्यास योग्य वाटतील असे निदेश देता येतील व विद्यापीठ अशा निदेशांचे पालन करील.

१३. (१) कुलपती हा, कुलगुरूची पुढील पद्धतीने नियुक्ती करील :—

कुलगुरू.

(क) कुलगुरूच्या नियुक्तीसाठी कुलपतींना योग्य अशा नावांची शिफारस करण्याकरिता पुढील सदस्यांचा समावेश असलेली एक समिती असेल :—

(एक) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेला सदस्य, जो सर्वोच्च न्यायालयाचा निवृत्त न्यायाधीश असेल किंवा उच्च न्यायालयाचा निवृत्त मुख्य न्यायमूर्ती असेल अथवा राष्ट्रीय ख्यातीचा विख्यात संशोधक असेल वा त्याला शिक्षण क्षेत्रातील पद्म पुरस्कार मिळाला असेल ;

(दोन) उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचा प्रधान सचिव किंवा राज्य शासनाने नामनिर्देशित केलेला शासनाच्या प्रधान सचिवाच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेला कोणताही अधिकारी ;

(तीन) राज्य शासनाने, **राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, विनिर्दिष्ट केलेल्या रीतीने कार्यकारी परिषद व विद्याविषयक परिषद यांनी संयुक्तपणे नामनिर्देशित केलेला भारतीय प्राद्योगिक संस्था, भारतीय व्यवस्थापन संस्था, भारतीय विज्ञान संस्था, भारतीय अवकाश संशोधन संस्था किंवा राष्ट्रीय संशोधन प्रयोगशाळा यांसारख्या राष्ट्रीय नामांकित संस्था किंवा संघटना यांचा संचालक किंवा प्रमुख असेल ;

(ख) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेला सदस्य हा समितीचा अध्यक्ष असेल ;

(ग) नामनिर्देशित केलेले सदस्य हे विद्यापीठाशी संबंधित नसलेल्या व्यक्ती असतील ;

(घ) समितीचे सर्व तीन सदस्य उपस्थित असल्याखेरीज समितीची कोणतीही बैठक घेतली जाणार नाही ;

(२) नामिका तयार करण्याची प्रक्रिया ही, कुलगुरूचे पद रिक्त होण्याच्या संभाव्य दिनांकाच्या किमान तीन महिने पूर्वी सुरू होईल आणि ती कुलपतीने निश्चित केलेल्या कालमर्यादेच्या आत पूर्ण करण्यात येईल. तथापि, कुलपतीला निकडीच्या परिस्थितीत तसे करणे आवश्यक असेल तर अशी कालमर्यादा वाढविता येईल ; तथापि, अशा रीतीने वाढविण्यात आलेला कालावधी हा एकूण तीन महिन्यापेक्षा अधिक असणार नाही.

(३) समिती, कुलपतीच्या विचारार्थ, कमीत कमी पाच योग्य व्यक्तींच्या नामिकेची कुलरुगू म्हणून नियुक्ती केली जाण्यासाठी शिफारस करील. अशा प्रकारे शिफारस करण्यात आलेली नावे, कोणताही पसंतीक्रम न दर्शविता वर्णक्रमानुसार नमूद केलेली असतील. नामिकेत समाविष्ट असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीच्या योग्यतेची सविस्तर माहिती अहवालासोबत असेल.

(४) कुलगुरू म्हणून नियुक्तीसाठी समितीद्वारे शिफारस केलेली व्यक्ती,—

(क) विख्यात तंत्रशास्त्रज्ञ असेल ;

(ख) प्रख्यात विद्वान असेल किंवा उच्च दर्जाचा प्रशासक असेल ;

(ग) स्वतःच्या उदाहरणाने नेतृत्व करण्यास समर्थ असेल ;

(घ) दूरदृष्टी देण्यास समर्थ असेल आणि ती दृष्टी विद्यार्थ्यांच्या व समाजाच्या हितासाठी प्रत्यक्षात आणण्यास सक्षम असेल ; आणि

(ङ) राज्य शासनाने, कुलपतीशी विचारविनिमय करून, **राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे विनिर्दिष्ट केलेली अशी शैक्षणिक अर्हता व अनुभव धारण करणारी असेल.

(५) सर्वात योग्य उमेदवारांची शिफारस व्हावी याची सुनिश्चिती करण्याकरिता, पात्रतेच्या शर्ती व कुलगुरू म्हणून नियुक्तीसाठी नावांच्या शिफारशीची प्रक्रिया यांना मोठ्या प्रमाणात प्रसिद्धी देण्यात येईल.

(६) पोट-कलम (१) अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या समितीने शिफारस केलेल्या व्यक्तीच्या नावांपैकी कोणतेही नाव कुलपतीस मान्य नसेल तर, त्यांना नवीन शिफारशी मागविता येतील.

(७) कुलगुरु हा विद्यापीठाचा पूर्णकालिक वेतनी अधिकारी असेल. तो सेवेच्या अटीस व शर्तीस अधीन राहून, पाच वर्षांच्या मुदतीकरिता पद धारण करील व कुलपतीस, मुदतीत वाढ करणाऱ्या आदेशात नमूद करण्यात येईल अशा कारणांवरून, अपवादात्मक परिस्थितीत, अशा मुदतीत, एकूण सहा महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल अशा मुदतीपर्यंत वाढ करता येईल.

(८) कुलगुरुला, एक महिन्याची नोटीस दिल्यानंतर, कुलपतीकडे लेखी राजीनामा सादर करून आपल्या पदाचा राजीनामा देता येईल, कुलपतीकडून राजीनामा स्वीकारण्यात आल्यानंतरच तो राजीनामा अंमलात येईल.

(९) कुलगुरुला द्यावयाच्या वित्तलब्धी व सेवेच्या इतर शर्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील आणि त्यांमध्ये त्याच्या नेमणुकीनंतर, त्याचे नुकसान होईल अशा रीतीने, त्याच्या संमतीशिवाय, कोणताही फेरबदल करता येणार नाही.

(१०) मृत्यू, राजीनामा या कारणामुळे किंवा अन्य कारणामुळे, कुलगुरुचे पद रिकामे झाल्यास, कुलपतीस, वरिष्ठतम अधिष्ठात्यास किंवा अन्य कोणत्याही योग्य व्यक्तीस नामनिर्देशित करता येईल आणि अशी व्यक्ती, पोट-कलम (१) अनुसार कुलगुरुची नियमित नेमणूक करण्यात येईपर्यंत व नवीन कुलगुरुने आपले पद धारण करीपर्यंत किंवा अशा नामनिर्देशित व्यक्तीने कुलगुरुचे पद धारण केल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांचा कालावधी संपेपर्यंतची मुदत, यांपैकी जी आधीची असेल त्या मुदतीपर्यंत कुलगुरु म्हणून काम करील.

(११) रजा, आजारपण किंवा अन्य कोणत्याही कारणामुळे कुलगुरुचे पद तात्पुरते रिकामे होईल त्याबाबतीत, कुलगुरु, त्याच्या पदावर पुन्हा रुजू होईल अशा दिनांकापर्यंत, कुलगुरुकडून त्या प्रयोजनासाठी अधिष्ठात्यास किंवा ज्या अन्य कोणत्याही योग्य व्यक्तीस नामनिर्देशित करण्यात येईल, ती व्यक्ती प्रभारी कुलगुरु म्हणून काम पाहील.

(१२) कोणतीही व्यक्ती, पासष्ट वर्षे वयाची झाल्यानंतर कुलगुरुचे पद धारण करणार नाही किंवा ते धारण करण्याचे चालू ठेवणार नाही.

(१३) कुलपतीला जर अशी खात्री वाटेल की कुलगुरु हा,—

(क) भ्रमिष्ट झाला आहे आणि सक्षम न्यायालयाने तसे जाहीर केले आहे ;

(ख) नैतिक अधःपाताचा अंतर्भाव असलेल्या कोणत्याही अपराधाकरिता न्यायालयाकडून दोषी ठरविण्यात आलेला आहे ;

(ग) अविमुक्त नादार झाला आहे आणि सक्षम न्यायालयाने तसे जाहीर केले आहे ;

(घ) तो शारीरिकदृष्ट्या अपात्र झाला आहे आणि दीर्घकाळच्या आजारामुळे किंवा विकलांगतेमुळे त्याची कार्ये पार पाडण्यास तो असमर्थ झालेला आहे ;

(ङ) या अधिनियमाच्या तरतुदींचे पालन करण्याचे बुद्धिपुरस्सर वर्जिले आहे किंवा पालन करण्याचे बुद्धिपुरस्सर नाकारले आहे किंवा सेवा करारातील कोणत्याही अटींचा किंवा शर्तींचा किंवा राज्य शासनाने विहित केलेल्या कोणत्याही अटींचा भंग केला आहे किंवा त्याच्याकडे निहित केलेल्या अधिकारांचा दुरुपयोग केला आहे किंवा त्या कुलगुरुला पदावर पुढे चालू ठेवणे, विद्यापीठाच्या हिताच्या दृष्टीने हानिकारक आहे ;

(च) तो कोणत्याही पक्षाचा किंवा राजकारणात भाग घेणाऱ्या कोणत्याही संघटनेचा सदस्य आहे किंवा त्या पक्षाशी किंवा संघटनेशी अन्य प्रकारे संबंधित आहे, किंवा कोणत्याही राजकीय चळवळीत किंवा कार्यात भाग घेत आहे किंवा त्यासाठी वर्गणी देत आहे, तर,—

कुलगुरु त्याच्या पदावरून काढून टाकला जाऊ शकेल :

परंतु, खंड (घ) (ङ) व (च) अन्वये कुलगुरुला काढून टाकण्यापूर्वी कुलपतीकडून कुलगुरुला कारणे दाखविण्याची वाजवी संधी देण्यात येईल.

कुलगुरुचे
अधिकार व
कर्तव्ये.

१४. (१) कुलगुरु हा विद्यापीठाचा प्रमुख कार्यकारी अधिकारी आणि विद्याधिकारी असेल आणि तो विद्यापीठाच्या कामकाजावर सर्वसाधारण पर्यवेक्षण आणि नियंत्रण ठेवील आणि विद्यापीठाच्या सर्व प्राधिकरणांचे निर्णय अंमलात आणील. तो कुलपतीच्या गैरहजेरीत, पदवी, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक प्रशास्तिपत्रे देण्याच्या विद्यापीठाच्या पदवीदान समारंभाच्या वेळी अध्यक्ष म्हणून काम करील. कुलगुरु हा कार्यकारी परिषद, विद्यापरिषद, नियोजन व मूल्यांकन (संनियंत्रण) मंडळ आणि वित्त समितीचा पदसिद्ध अध्यक्ष असेल.

(२) कुलगुरु हा विद्यापीठात योग्य ती शिस्त राखण्यास जबाबदार असेल.

(३) कुलगुरु, कार्यकारी परिषदेची आणि विद्यापरिषदेची आणि इतर मंडळे किंवा समित्या यांची सभा बोलावण्याचा अधिकार असेल.

- (४) हा अधिनियम, परिनियम, आदेश आणि विनियम यांच्या तरतुदीचे निष्ठापूर्वक पालन केले जाईल याबद्दल खात्री करून घेणे हे कुलगुरुचे कर्तव्य असेल, आणि त्यास, या प्रयोजनाकरिता आवश्यक ते सर्व अधिकार असतील.
- (५) कुलगुरु, विद्यापीठाचे योग्य प्रशासन आणि अध्यापन, संशोधन व विस्तार शिक्षण, विस्तार सेवा व तंत्रशास्त्रविषयक कार्यक्रम यांचा दृढ समन्वय व एकात्मिकरण यांसाठी जबाबदार असेल.
- (६) कुलगुरु, समुचित अधिकारी व कर्मचारी यांच्यामार्फत, मुख्यालयाच्या ठिकाणी व मुख्यालयाबाहेर, विद्यापीठाकडून चालविण्यात येणारे विभाग, विशेषीकृत अभ्यासाच्या परिसंस्था, प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, संग्रहालये, वसतिगृहे व शाळा यांची व्यवस्था ठेवील.
- (७) कुलगुरुस, विद्यापीठाचे कामकाज योग्य रीतीने चालविण्याकरिता त्यास आवश्यक वाटतील अशा, विद्यापीठ विषयक इतर सर्व कार्यांचे अहवाल, विद्यापीठ विद्यालय, प्रादेशिक केंद्रे, उप केंद्रे, संलग्न महाविद्यालये विभाग किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था वसतिगृह यांच्याकडून मागविता येतील.
- (८) कुलगुरु, विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांचे (वसतिगृहातील) निवासस्थान व त्यांची वर्तणूक व शिस्त यांवर देखरेख व नियंत्रण ठेवील. तसेच तो विहित करील अशा समितीशी विचार विनिमय करून, विद्यार्थ्यांचे आरोग्य व सर्वसाधारण कल्याण यांच्या संवर्धनाची व्यवस्था करील.
- (९) कुलगुरु, वार्षिक लेखे व ताळेबंद, कार्यकारी परिषदेकडे, वेळेवर सादर करण्यास जबाबदार असेल.
- (१०) कुलगुरु, विद्यापीठाची मालमत्ता व निधी धारण करील, त्यावर नियंत्रण ठेवील व त्याची व्यवस्था पाहील.
- (११) कुलगुरु, विद्यापीठाच्या विशिष्ट खर्चासाठी आणि ज्या प्रयोजनांसाठी निधी दिलेला आहे त्या प्रयोजनासाठी, विद्यापीठाच्या स्वाधीन करण्यात आलेल्या निधीची व्यवस्था ठेवील.
- (१२) कुलगुरु, विद्यापीठाचे कामकाज चालविण्यासाठी आवश्यक असलेल्या इमारती, जागा, उपकरणे व इतर साधने यांची त्यास उपलब्ध असलेल्या साधनसामग्रीमधून तरतूद करील.
- (१३) कुलगुरु, हा अधिनियम व परिनियम यांद्वारे किंवा तदन्वये त्यास नेमून दिलेल्या अधिकारांचा वापर करताना आणि कर्तव्ये पार पाडताना त्या कारणासाठी कार्यकारी परिषदेने नियुक्त करावयाच्या वित्त समितीच्या आणि विधि समितीच्या सल्लानुसार, कार्यकारी परिषदेच्या सहमतीने, विद्यापीठाच्या वतीने करार करील, त्यात फेरबदल करील, तो पूर्ण करील किंवा रद्द करील.
- (१४) ताबडतोब कार्यवाही करणे आवश्यक आहे असे कुलगुरुचे मत होईल अशा कोणत्याही निकडीच्या परिस्थितीत तो, कुलपतीच्या नियंत्रणास अधीन राहून, त्यास आवश्यक वाटेल अशी उपाययोजना करील आणि त्यानंतर कुलपती व कार्यकारी परिषदेस आणि सर्वसाधारणपणे नेहमीच्या पद्धतीनुसार ज्या इतर प्राधिकाऱ्याने किंवा अधिकाऱ्याने वरील बाबींच्या संबंधात कार्यवाही केली असती त्या प्राधिकाऱ्यास किंवा अधिकाऱ्यास, आपण केलेल्या कार्यवाहीबाबत लवकरात लवकर कळवील :
- परंतु, जर संबंधित प्राधिकरणाने किंवा मंडळाने, कुलगुरुने केलेल्या कार्यवाहीस संमती दिली नाही तर, कुलगुरु ते प्रकरण कुलपतीकडे सोपवील आणि त्यावर कुलपतीने दिलेला निर्णय अंतिम असेल आणि कुलपती, स्वतःला योग्य वाटेल अशा रीतीने कुलगुरूकडून करण्यात आलेली कार्यवाही एकतर कायम करील किंवा ती रद्द करील किंवा त्यात फेरबदल करील आणि त्यानंतर ती कार्यवाही अंमलात आणण्याचे थांबविण्यात येईल किंवा यथास्थिति, फेरबदल केलेल्या स्वरूपात तो ती अंमलात आणील; तथापि, असे रद्द करणे किंवा फेरबदल यामुळे कुलगुरुच्या आदेशानुसार किंवा तदन्वये यापूर्वी करण्यात आलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.
- (१५) निकटपूर्ववर्ती पोट-कलमान्वये कुलगुरुने केलेल्या कोणत्याही कार्यवाहीमुळे विद्यापीठाच्या सेवेतील कोणत्याही व्यक्तीवर, तिचे नुकसान होईल अशा रीतीने, परिणाम झाला असेल त्या बाबतीत अशा व्यक्तीस, अशी कार्यवाही केल्याबद्दलची नोटीस तिला मिळाली असेल त्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत, कार्यकारी परिषदेकडे अपील करता येईल व कार्यकारी परिषद, तिच्या पुढील सभेत अपिलावर विचारविनिमय करील व अपिलाच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या आत आपला निर्णय देईल.
- (१६) कार्यकारी परिषदेच्या अपील आदेशामुळे आपल्यावर अन्याय झाला आहे असे समजणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस, असा आदेश तिला कळविण्यात आल्याच्या तारखेपासून तीस दिवसांच्या आत, कुलपतीकडे अपील करता येईल व अशा अपिलावर कुलपतीचा निर्णय अंतिम असेल.
- (१७) पूर्ववर्ती पोट-कलमांच्या तरतुदीस अधीन राहून, कुलगुरु, विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांपैकी कोणत्याही कर्मचाऱ्याची नेमणूक, निलंबन, त्याला कामावरून काढून टाकणे किंवा त्यास बडतर्फ करणे यासंबंधातील कार्यकारी परिषदेचे आदेश अंमलात आणील.

(१८) कुलगुरु, या अधिनियमान्वये ठरवून देण्यात आले असतील किंवा परिनियम, आदेश आणि विनियम यांद्वारे त्याला प्रदान करण्यात येतील किंवा त्यांच्यावर लादण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करील व अशी इतर कर्तव्ये पार पाडील.

(१९) (क) कुलगुरु, तो निदेश देऊ शकेल अशा व्यक्तीकडून किंवा व्यक्तीकडून किंवा व्यक्तींच्या संस्थेकडून विद्यापीठ, विद्यापीठाच्या इमारती, प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, वस्तुसंग्रहालये, कार्यशाळा व साधनसामग्री आणि कोणतीही संस्था, प्रादेशिक केंद्र, उपकेंद्र, संलग्न, संचालित किंवा स्वायत्त महाविद्यालय, कक्ष यांची किंवा विद्यापीठाद्वारे चालविण्यात येणारे किंवा मान्यता दिलेले वसतिगृह, आणि विद्यापीठाने किंवा विद्यापीठातर्फे आयोजित केलेल्या परीक्षा, अध्ययन व इतर कामे यांची तपासणी करवून घेण्याचा आणि विद्यापीठ, संलग्न महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त संस्था यांच्या प्रशासनाशी किंवा वित्तव्यवस्थेशी संबंधित कोणत्याही पद्धतीनुसार चौकशी करवून घेण्याचा अधिकार असेल.

परंतु, कुलगुरु, संलग्न महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त संस्थेच्याबाबतीत, अशाप्रकारे करावयाची तपासणी किंवा चौकशी करवून घेण्याच्या त्याच्या हेतूविषयी, अशा संलग्न महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त संस्थेच्या व्यवस्थापनाला नोटीस देईल :

परंतु आणखी असे की, अशी तपासणी किंवा चौकशी करण्यापूर्वी व्यवस्थापनाला आवश्यक वाटेल असे अभिवेदन कुलगुरुकडे करण्याचा व्यवस्थापनाला अधिकार असेल ;

(ख) असे कोणतेही अभिवेदन केले असेल तर त्यावर विचार केल्यानंतर, कुलगुरु, करावयाची अशी तपासणी किंवा चौकशी करवून घेऊ शकेल किंवा ती थांबवू शकेल.

(ग) जेव्हा व्यवस्थापनाचे तपासणी किंवा चौकशी करावयाची असेल अशाबाबतीत, व्यवस्थापन प्रतिनिधी नियुक्त करण्यास हक्कदार असेल, ज्याला प्रतिनिधित्व करण्याचा आणि अशा तपासणीमध्ये किंवा चौकशीमध्ये म्हणणे मांडण्याचा अधिकार असेल ;

(घ) विद्यापीठाचा विशेषाधिकार मान्य केलेल्या कोणत्याही महाविद्यालयाच्या किंवा संस्थेच्या संबंधात, तपासणी किंवा चौकशी करण्यात आली असेल तर, कुलगुरु, अशा तपासणीचा किंवा चौकशीचा निकाल करवू शकेल ;

(ङ) व्यवस्थापन, करण्याचे प्रस्तावित केलेली किंवा करण्यात आलेली कोणतीही कार्यवाही असल्यास, अशी कार्यवाही कुलगुरुंना कळवील ;

(च) जेथे व्यवस्थापनाने, कुलगुरुंनी निर्धारित केलेल्या मुदतीत त्यांची खात्री पटण्यासाठी कार्यवाही केली नसेल तेथे, कुलगुरु तपासणी किंवा चौकशी अहवाल आणि व्यवस्थापनाने सादर केलेले स्पष्टीकरण व केलेले अभिवेदन कार्यकारी परिषदेपुढे तिच्या विचारार्थ सादर करील.

(२०) कुलगुरु, वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार आस्थापनेची व्यवस्था करील आणि विविध ठिकाणातील प्रादेशिक केंद्रे व उपकेंद्रे चालवील आणि ती प्रभावीपणे चालविण्यासाठी कोणत्याही कर्मचाऱ्याला, आवश्यक असेल असे अधिकार, सोपवील.

संचालक. १५. (१) प्रत्येक संचालक हा पूर्णकालिक वेतन अधिकारी असेल आणि परिनियमाद्वारे विहित केलेल्या रीतीने निवड समितीच्या शिफारशीनुसार त्याची कार्यकारी परिषदेकडून नियुक्ती करण्यात येईल.

(२) ६५ पेक्षा अधिक वयाची कोणतीही व्यक्ती संचालक पद धारण करणार नाही.

(३) परिनियमाद्वारे विहित करण्यात येईल अशारीतीने, अशा वित्तलब्धीनुसार व इतर सेवाशर्तीनुसार प्रत्येक संचालकाची नियुक्ती करण्यात येईल आणि असे अधिकार वापरण्यात येतील व अशी कार्ये पार पाडण्यात येतील.

विद्याशाखांचे अधिष्ठाते. १६. (१) प्रत्येक विद्याशाखेचा अधिष्ठाता हा पूर्णकालिक वेतनी अधिकारी असेल आणि परिनियमाद्वारे विहित केल्यानुसार निवड समितीच्या शिफारशीवरून त्याची कार्यकारी परिषदेकडून तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी नियुक्ती केली जाईल. हा अधिष्ठाता आणखी तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी पुर्ननियुक्तीकरिता पात्र असेल :

परंतु, कुलगुरु खेरीज कार्यकारी परिषदेचा कोणताही सदस्य अशा समितीचा सदस्य असणार नाही.

(२) वयाच्या ६५ व्या वर्षानंतर कोणतीही व्यक्ती अधिष्ठात्याचे पद धारण करणार नाही.

(३) अधिष्ठाता, या अधिनियमान्वये केलेल्या परिनियम, आदेश व विनियम याद्वारे, विहित करण्यात येतील अशी कार्ये पार पाडील.

कुलसचिव. १७. कुलसचिव हा, विद्यापीठाचा पूर्णकालिक वेतनी अधिकारी असेल व तो कार्यकारी परिषदेचा, विद्यापरिषदेचा, नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळाचा व विद्याशाखांचा सचिव म्हणून काम करील परंतु त्यास, त्यांपैकी कोणत्याही प्राधिकरणाचा सदस्य असल्याचे, मानण्यात येणार नाही.

१८. (१) कुलसचिवाची परिनियमाद्वारे विहित केल्यानुसार निवडसमितीच्या शिफारशीवरून कार्यकारी परिषदेकडून नियुक्ती केली जाईल. त्याची अर्हता, वित्तलब्धी व सेवेच्या अटी व शर्ती ह्या, परिनियमाद्वारे विहित करण्यात येतील अशा असतील.

कुलसचिवाची नियुक्ती, त्याची कर्तव्ये व अधिकार.

(२) कुलसचिवाची नियुक्ती ही, पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता असेल आणि तो आणखी पाच वर्षांच्या एका मुदतीसाठी पुनर्नियुक्तीकरिता पात्र असेल :

परंतु असे की, ६० वर्षांच्या वयानंतर कोणतीही व्यक्ती कुलसचिव पद धारण करणार नाही.

(३) विद्यापीठाचे अभिलेख, सामाईक शिक्के आणि कार्यकारी परिषद त्याच्याकडे सुपूर्द करील अशी विद्यापीठाची इतर मालमत्ता कुलसचिवाच्या अभिरक्षेत असेल.

(४) कार्यकारी परिषद, विद्यापरिषद, नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ आणि विद्यापीठाच्या वित्त समिती खेरीज, अन्य प्राधिकरणांकडून नियुक्त करण्यात आल्या असतील अशा अन्य समिती, यांच्या बैठका बोलावणाऱ्या सर्व नोटीसा, कुलसचिव काढील आणि अशा बैठकांचे कार्यवृत्त ठेवील. तो विद्यापीठ प्रवेशाचे अर्ज स्वीकारील आणि सर्व पाठ्यक्रमाचा, अभ्यासक्रमाचा आणि आवश्यक असेल अशा अन्य माहितीचा अभिलेख कायमस्वरूपी ठेवील.

(५) कुलसचिव, त्याच्या पदाचा राजीनामा स्वतःहाच्या हस्ताक्षरात लिहून कुलगुरूकडे सादर करू शकेल. तो ज्या दिनांकाला त्याच्या पदाचा राजीनामा देऊ इच्छित असेल त्या दिनांकाच्या सर्वसाधारणपणे तीस दिवस आधी सदर राजीनामा कुलगुरूकडे सुपूर्द करील परंतु कार्यकारी परिषद आपल्या स्वेच्छानिर्णयानुसार त्यास आधी कार्यमुक्त करू शकेल, कार्यमुक्त दिनांकापासून राजीनामा अंमलात येईल.

(६) रजेवर असल्यामुळे किंवा कोणत्याही कारणामुळे कुलसचिवाच्या तात्पुरत्या अनुपस्थितीत किंवा अन्य कोणत्याही कारणामुळे रिक्त झालेले पद भरण्यात येईपर्यंत, कुलगुरू, कुलसचिव म्हणून काम करण्यासाठी तीन महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीसाठी अस्थायीरीत्या कोणत्याही योग्य व्यक्तीची नियुक्ती करील.

(७) कुलसचिव, विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांनी घेतलेले पाठ्यक्रम, त्यांना मिळालेल्या क्षेत्री, पदव्या, पारितोषके, बक्षिसे किंवा मिळवलेली इतर प्राविण्ये आणि विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक कामगिरीशी संबंधित अन्य कोणत्याही बाबीसहीत विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक कामगिरीचा कायमस्वरूपी अभिलेख ठेवण्यास जबाबदार असेल.

(८) कुलसचिव, त्यास या अधिनियमान्वये निर्धारित केलेले किंवा यथास्थिति, बहाल केलेले किंवा परिनियमाद्वारा त्याच्यावर लादलेले किंवा यथास्थिति, कुलगुरूने निदेशित केलेले अन्य अधिकार वापरील व अशी अन्य कर्तव्ये पार पाडील.

१९. वित्त अधिकारी हा विद्यापीठाचा पूर्णकालिन वेतनी अधिकारी असेल आणि वित्त समितीचा किंवा वित्त समितीने स्थापन केलेल्या समितीचा पदसिद्ध सचिव म्हणून काम करील परंतु त्याला वित्त समितीचा सदस्य असल्याचे मानण्यात येणार नाही.

२०. (१) वित्त अधिकाऱ्याची नियुक्ती, परिनियम विहित केल्यानुसार निवडसमितीच्या शिफारशीवरून कार्यकारी परिषदेकडून करण्यात येईल. त्याची अर्हता, वित्तलब्धी व सेवेच्या अटी व शर्ती परिनियमाद्वारा विहित करण्यात येईल अशा असतील.

वित्त अधिकाऱ्याची नियुक्ती, त्याची कर्तव्ये व अधिकार.

(२) वित्त अधिकाऱ्याची नियुक्ती ही पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी असेल आणि तो पुनर्नियुक्तीसाठी पात्र असेल :

परंतु असे की, कोणतीही व्यक्ती वयाच्या ६० वर्षांनंतर वित्त अधिकाऱ्याचे पद धारण करणार नाही.

(३) जेव्हा वित्त अधिकाऱ्याचे पद रिक्त असेल तेव्हा किंवा जेव्हा वित्त अधिकारी आजारपणाच्या कारणामुळे किंवा अनुपस्थितीमुळे किंवा अन्य कोणत्याही कारणामुळे त्याचे पदीय कर्तव्ये पार पाडण्यास असमर्थ असेल तेव्हा, सहा महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीसाठी किंवा वित्त अधिकाऱ्याची यथोचित नियुक्ती होईपर्यंत, यापैकी जे आधी घडेल तोपर्यंत कुलगुरू त्या प्रयोजनासाठी त्या त्या वेळी नियुक्त करील अशा व्यक्तीद्वारे अशी कर्तव्ये पार पाडण्यात येतील.

(४) वित्त अधिकारी कुलगुरूला वित्तीय बाबतीत सहाय्य करील आणि तो कुलगुरूच्या सर्वसाधारण नियंत्रणाधीन असेल. वित्त अधिकारी, त्याचे अधिकार वापरताना व त्याची कर्तव्ये पार पाडताना :—

(क) विद्यापीठाच्या निर्धीन सर्वसाधारण देखरेख ठेवील व विद्यापीठाच्या वित्तीय धोरणासंबंधात कुलगुरूला सल्ला देईल ;

(ख) विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांपैकी कोणत्याही उद्दिष्टांच्या पुष्ट्यर्थ, विश्वस्तव्यवस्था व दान करण्यात आलेली मालमत्ता यांसह निधी, मालमत्ता व गुंतवणूका धारण करील व त्यांचे व्यवस्थापन करील ;

(ग) वर्षातील आवर्ती व अनावर्ती खर्च विद्यापीठाने त्याबाबतीत निश्चित केलेल्या मर्यादांपेक्षा अधिक होत नाही, तसेच नेमून दिलेल्या रकमा ज्यासाठी पैसे मंजूर करण्यात किंवा नेमून देण्यात आले असतील त्याच प्रयोजनांसाठी खर्च करण्यात येत आहेत याबद्दल खात्री करून घेईल ;

(घ) विद्यापीठाचे वार्षिक लेखे व अर्थसंकल्प तयार करण्यास किंवा ते पुढील वित्तीय वर्षी, तयार करण्यात आणि तो कार्यकारी परिषदेला सादर करण्यास जबाबदार असेल ;

(ङ) रोख रक्कम व बँकेतील शिलका व गुंतवणुका यांच्या स्थितीवर लक्ष ठेवील ;

(च) उत्पन्नाच्या वसुलीच्या प्रगतीवर लक्ष ठेवील आणि वसुली करण्यासाठी अनुसरावयाच्या पद्धतीबाबत कुलगुरूला सल्ला देईल ;

(छ) विद्यापीठाच्या लेख्यांची नियमितपणे परीक्षा करून घेईल ;

(ज) इमारती, जमीन, साधनसामग्री व यंत्रसामग्री यांच्या नोंदवह्या अद्ययावत ठेवल्या जात आहेत ; तसेच विद्यापीठाची सर्व कार्यालये, महाविद्यालये, केंद्रे, संस्था प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, कार्यशाळा व भांडारे यांमधील साधनसामग्री व इतर वापरले जाणारे साहित्य यांच्या साठ्याची नियमितपणे पडताळणी केली जात आहे, याबद्दल खात्री करून घेईल ;

(झ) कोणत्याही विशिष्ट प्रकरणातील अनधिकृत खर्च किंवा अन्य वित्तीय अनियमितता यांबद्दल स्पष्टीकरण मागण्यात यावे असे कुलगुरूला सुचवील व कसूरदार व्यक्तीविरूद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करण्याची शिफारस करील;

(ञ) आपल्या वित्तीय जबाबदाऱ्या योग्य रीतीने पार पाडण्यासाठी त्यास आवश्यक वाटेल, अशी कोणतीही महिती व विवरणे कोणत्याही कार्यालयाकडून, महाविद्यालयांकडून, प्रयोगशाळेकडून, किंवा विद्यापीठाच्या परिसंस्थेकडून मागवून घेईल ; आणि

(ट) कार्यकारी परिषदेकडून त्यास नेमून देण्यात आलेल्या किंवा संविधिद्वारे विहित करण्यात आलेल्या अशा इतर अधिकारांचा वापर करील व इतर कर्तव्ये, तसेच अशी इतर वित्तविषयक कामे पार पाडील.

सहसंचालक. २१. (१) प्रत्येक सहसंचालक हा पूर्णकालिन वेतनी अधिकारी असेल आणि संविधिद्वारा विहित केलेल्या रीतीने निवडसमितीच्या शिफारशीवरून त्याची कार्यकारी परिषदेकडून तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी नियुक्ती करण्यात येईल.

(२) वयाच्या ६५ व्या वर्षानंतर कोणीही व्यक्ती सहसंचालकाचे पद धारण करणार नाही.

(३) सहसंचालक, परिनियम, आदेश व या अधिनियमाखाली केलेले विनियम याद्वारे विहित करण्यात येतील अशी कार्ये पार पाडील.

उपसंचालक. २२. (१) प्रत्येक उपसंचालक हा पूर्णकालिन वेतनी अधिकारी असेल आणि परिनियमाद्वारा विहित केलेल्या रीतीने त्याची निवडसमितीच्या शिफारशीवरून कार्यकारी परिषदेकडून तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी नियुक्ती करण्यात येईल.

(२) वयाच्या ६५ व्या वर्षानंतर कोणतीही व्यक्ती सहसंचालकाचे पद धारण करणार नाही.

(३) उपसंचालक, परिनियम, आदेश व या अधिनियमाखाली केलेले विनियम याद्वारे विहित करण्यात येतील अशी कार्ये पार पाडील.

इतर अधिकारी. २३. कलम ९, खंड (ज) यामध्ये निर्दिष्ट केलेल्या विद्यापीठाच्या इतर अधिकाऱ्यांची नियुक्ती आदेशांद्वारे विनियमित करण्यात येईल व त्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती आणि अधिकार व कर्तव्ये ही, आदेशान्वये विनियमित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

२४. (१) अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषदेच्या शिफारशीच्या, आणि राज्य शासनाकडून स्वीकारण्यात आलेल्या अशा विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या, आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, विद्यापीठाच्या सर्व अध्यापकांची पदनामे, अर्हता, सेवाप्रवेशाच्या पद्धती, वेतन, भत्ते आणि सेवेच्या इतर शर्ती आणि त्यांचे अधिकार व कर्तव्ये ही, परिनियम, आदेश व विनियम यांद्वारे वेळोवेळी विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांच्या सेवेच्या शर्ती ठरविण्याचा अधिकार.

(२) या अधिनियमाच्या तरतुदी आणि राज्य शासनाच्या मान्यतेच्या अधीन राहून, विद्यापीठाच्या शिक्षकेतर कर्मचारीवर्गाची पदनामे, अर्हता, सेवाप्रवेशाच्या पद्धती, वेतन, भत्ते आणि सेवेच्या इतर शर्ती ह्या, परिनियम, आदेश आणि विनियम यांद्वारे विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

२५. (१) विद्यापीठाच्या हितसंबंधाचे योग्यप्रकारे रक्षण करण्यात येत आहे याबद्दल खात्री करून घेणे हे विद्यापीठाच्या प्रत्येक प्राधिकरणाचे, अधिकाऱ्याचे आणि कर्मचारीवर्गाचे कर्तव्य असेल.

नुकसानीबद्दल प्राधिकरणे आणि अधिकारी जबाबदार असणे.

(२) विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाने किंवा अधिकाऱ्याने किंवा कर्मचाऱ्याने हा अधिनियम, परिनियम, आदेश किंवा विनियम यांच्या तरतुदींशी सुसंगत नसेल अशा सद्भावनेने केलेल्या कृत्याव्यतिरिक्त अन्य कोणतेही कृत्य केल्यामुळे, विद्यापीठाचे कोणतेही नुकसान किंवा कोणतीही हानी झाल्याचे आढळून येईल तर किंवा वरीलप्रमाणे काम करण्यात कोणतीही कसूर झाल्यास किंवा त्याने हेतुपुरस्सर हयगय किंवा कसूर केल्यास परिनियमान्वे विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार, असे कोणतेही नुकसान किंवा कोणतीही हानी, यथास्थिति, प्राधिकरणाकडून किंवा त्याच्या संबंधित सदस्यांकडून किंवा संबंधित अधिकाऱ्यांकडून किंवा संबंधित कर्मचाऱ्यांकडून वसुली योग्य असेल.

प्रकरण चार

विद्यापीठाची प्राधिकरणे

२६. विद्यापीठाची प्राधिकरणे पुढीलप्रमाणे असतील :—

विद्यापीठाची प्राधिकरणे.

(क) कार्यकारी परिषद ;

(ख) विद्यापरिषद ;

(ग) नियोजन व मूल्यांकन (संनियंत्रण) मंडळ ;

(घ) वित्त समिती ;

(ङ) अभ्यास मंडळ ; आणि

(च) परिनियमांद्वारे विद्यापीठाची प्राधिकरणे म्हणून जाहीर करण्यात येतील अशा विद्यापीठाच्या इतर संस्था.

२७. कार्यकारी परिषद ही, सर्वसाधारण धोरणाशी संबंधित असे मुख्य प्राधिकरण असेल आणि तिच्याकडे कार्यकारी परिषद. पर्यवेक्षण, नियंत्रण आणि अंमलबजावणी याबाबतचे अधिकार निहित असतील आणि ती पुढील सदस्यांची मिळून होईल :—

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) संचालक, तंत्रशिक्षण किंवा सहसंचालकापेक्षा कमी दर्जाचा नसणारा त्याचा प्रतिनिधी ;

(ग) कुलपतींनी नामनिर्देशित केलेली एक व्यक्ती ;

(घ) वरिष्ठतेनुसार कुलगुरूकडून आळीपाळीने नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचा संशोधन व विकास अधिष्ठाता आणि शाखा अधिष्ठाते यांचा एक प्रतिनिधी ;

(ङ) विद्यापीठ विभागांच्या प्रमुखांमधून, विद्यापीठाकडून चालविण्यात येणाऱ्या संस्थांमधील प्रमुखांमधून आणि विद्यापीठाच्या विद्यालयांच्या प्रमुखांमधून, वरिष्ठतेनुसार कुलगुरूकडून आळी पाळीने नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचे दोन प्रतिनिधी ;

(च) मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या प्रमुखांमधून, संस्थेला मान्यता मिळाल्याच्या दिनांकाच्या आधारावर वरिष्ठतेनुसार, कुलगुरूकडून आळीपाळीने नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचे दहा प्रतिनिधी ;

(छ) कुलगुरूकडून प्रत्येक प्रादेशिक केंद्रातून नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचे प्रादेशिक केंद्राचे चार प्रतिनिधी ;

(ज) कुलगुरूकडून आळीपाळीने नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचे उपकेंद्राचे तीन प्रतिनिधी ;

(झ) खंड (घ) आणि (ड) मध्ये समावेश असलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त, प्राध्यापकांमधून एक आणि सहायक प्राध्यापकांमधून एक असे, वरिष्ठतेनुसार कुलगुरूकडून आळीपाळीने नामनिर्दिष्ट करण्यात यावयाचे विद्यापीठाचे दोन अध्यापक ;

(ञ) राज्य शासनाच्या सेवेत नसलेले असे, शासनाकडून नामनिर्देशित करण्यात यावयाचे चार थोर शास्त्रज्ञ किंवा विख्यात तंत्रशास्त्रज्ञ ;

(२) पोट-कलम (१) मधील, खंड (ग) ते (ज) मधील प्रतिनिधींच्या सदस्यत्वाचा पदावधी तीन वर्षांचा असेल.

(३) पोट-कलम (१) मधील, खंड (घ) ते (ज) मधील प्रतिनिधी सदस्य हे, ते ज्या संस्थेचे प्रतिनिधित्व करीत असतील त्या संस्थेचे सदस्य असण्याचे बंद होतील तर, ते कार्यकारी परिषदेचे सदस्य असण्याचेही बंद होतील.

(४) पोट-कलम (१) मधील, खंड (ग) ते (ज) मध्ये समावेश असलेला कार्यकारी परिषदेचा एखादा सदस्य, जर कार्यकारी परिषदेच्या परवानगीशिवाय, तिच्या लागोपाठच्या तीन सभांना अनुपस्थित राहील तर, तो, कार्यकारी परिषदेचा सदस्य असण्याचे बंद होईल आणि त्याचे पद रिकामे झाले असल्याचे समजण्यात येईल.

कार्यकारी
परिषदेच्या बैठकी.

२८. (१) कार्यकारी परिषदेच्या तेरा सदस्यांनी कार्यकारी परिषदेच्या बैठकीची गणपूर्ती होईल.

(२) (क) कार्यकारी परिषदेच्या वर्षातून कमीतकमी सात बैठकी होतील. यात विद्यापीठाचे वित्तीय अंदाज (अर्थसंकल्प) यावर चर्चा करण्याच्या आणि मान्यता देण्याच्या एका बैठकीचा समावेश असेल.

(ख) कुलगुरूस, ज्या ज्या वेळी योग्य वाटेल त्या त्या वेळी, कार्यकारी परिषदेच्या सदस्यांच्या एकूण संख्येच्या पाच सदस्यांपेक्षा कमी नसतील इतक्या सदस्यांनी सही करून लेखी मागणी केली असता, अशी लेखी मागणी मिळाल्याच्या दिवसापासून एकवीस दिवसांच्या आत, कार्यकारी परिषदेची विशेष बैठक बोलाविता येईल.

(ग) पोट-कलम (२) याच्या खंड (क) आणि (ख) अन्वये कुलगुरूकडून कार्यकारी परिषदेच्या बैठकीचा दिनांक निश्चित करण्यात आल्यानंतर, कुलसचिव, कार्यकारी परिषदेच्या सदस्यांना, संपूर्ण दहा दिवस अगोदर अशा बैठकीची लेखी सूचना देईल.

कार्यकारी परिषदेचे
अधिकार व
कर्तव्ये.

२९. (१) या अधिनियमाच्या आणि परिनियम, आदेश किंवा विनियम यांच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, कार्यकारी परिषद पुढील अधिकाराचा वापर करील आणि पुढील कर्तव्ये पार पाडील :—

(एक) विद्यापीठाच्या कार्यक्रमाचा स्थूलमानाने आराखडा तयार करणे ;

(दोन) वित्त समितीने तयार केलेल्या वार्षिक वित्तीय अंदाज आणि वार्षिक लेख्यांवर टिप्पणी करणे आणि मान्यता देणे ;

(तीन) विद्यापीठाच्या वार्षिक अहवालावर चर्चा करणे आणि त्याचा आढावा घेणे व त्यावर सूचना करणे ;

(चार) उच्च शिक्षण देणाऱ्या परिसंस्था व विस्तार सेवा देणाऱ्या परिसंस्था, विद्यापीठाकडून करण्यात येणाऱ्या अभ्यासक्रमांबाबत शिक्षण देणाऱ्या परिसंस्था आणि शिक्षण व विस्तार तंत्रज्ञानाचे हस्तांतरण याबाबत शिक्षण देणाऱ्या परिसंस्थांना मान्यता देणे ;

(पाच) प्रवास अधिछात्रवृत्त्यांच्या अंतर्भावासह अधिछात्रवृत्त्या शिष्यवृत्त्या, बक्षिसे यांना मंजुरी देणे आणि ती प्रदान करणे ;

(सहा) परिषदेला योग्य वाटेल अशा अध्ययन शाखा व अभ्यासक्रम यांच्या शिक्षणाची, अध्यापनाची, मार्गदर्शनाची व प्रशिक्षणाची आणि संशोधनासाठी आणि ज्ञानाच्या अभिवृद्धीसाठी व प्रसारासाठी तरतूद करणे ;

(सात) ज्यायोगे महाविद्यालयांना आणि परिसंस्थांना अभ्यासाचे विशेष अध्यापन करणे शक्य होईल अशी तरतूद करणे आणि अध्यापनासाठी व संशोधनासाठी सामाईक प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, संग्रहालये आणि इतर साधनसामग्री यांचे आयोजन करणे व आवश्यक आणि इष्ट असेल तेव्हा त्याबाबत तरतूद करणे ;

(आठ) महाविद्यालये, विभाग, सभागृहे (हॉल), वसतिगृहे, व्यायामशाळा आणि संशोधनाच्या व विशेषीकृत अभ्यासाच्या परिसंस्था स्थापन करणे व चालविणे ;

(नऊ) पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी सुरू करणे ;

(दहा) विद्यापरिषदेच्या शिफारशीवरून विद्यापीठाचे विभाग, महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांना स्वायत्त दर्जा प्रदान करणे ;

(अकरा) आदेश आणि परिनियम तयार करणे, त्यात सुधारणा करणे किंवा त्यांचे निरसन करणे व कुलपतीकडे तिला योग्य वाटतील अशा शिफारशी करणे ;

(बारा) विद्यापरिषदेने केलेले कोणतेही विनियम स्वीकारणे, नाकारणे किंवा परत पाठविणे ;

(तेरा) विद्यापीठाची मालमत्ता व निधी धारण करणे, त्यांचे नियंत्रण व प्रशासन करणे ;

(चौदा) ह्या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये तिला नेमून दिलेल्या अधिकाराचा वापर करताना किंवा कर्तव्ये पार पाडताना, विद्यापीठाच्यावतीने संविदा करणे, त्यात फेरबदल करणे, ती पार पाडणे व रद्द करणे ;

(पंधरा) विद्यापीठाच्या सामाईक शिक्क्याचा नमुना ठरविणे व त्याची अभिरक्षा आणि त्याचा उपयोग यासंबंधी तरतूद करणे ;

(सोळा) विशिष्ट प्रयोजनांसाठी विद्यापीठाच्या स्वाधीन करण्यात आलेल्या निधींचे प्रशासन करणे ;

(सतरा) विद्यापीठाचे कामकाज चालविण्यासाठी आवश्यक असलेल्या इमारती, जागा, फर्निचर, उपकरणे व इतर साधने यांची तरतूद करणे ;

(अठरा) विद्यापीठाच्यावतीने, विश्वस्त निधी, मृत्युपत्रित देणग्या, देणग्या आणि विद्यापीठाकडे हस्तांतरित झालेली कोणतीही जंगम किंवा स्थावर मालमत्ता स्वीकारणे ;

(एकोणीस) विद्यापीठाच्यावतीने, कोणतीही जंगम किंवा स्थावर मालमत्ता, विक्रीद्वारे, पट्ट्याद्वारे किंवा अन्यप्रकारे हस्तांतरित करणे ;

(वीस) विद्यापीठाचा पैसा, लेखे, गुंतवणुका, मालमत्ता, व्यवहार आणि इतर सर्व प्रशासकीय कामकाज यांची व्यवस्था ठेवणे व त्यांचे विनियमन करणे आणि विद्यापीठ व महाविद्यालय विकास वित्त महामंडळ स्थापन करण्यात येईल तेव्हा त्यात दाखल होण्यासंबंधीचा निर्णय घेणे ;

(एकवीस) विद्यापीठाच्यावतीने कर्जे घेणे, कर्ज देणे किंवा निधी गुंतविणे ;

(बावीस) खाली विनिर्दिष्ट केलेल्या सेवा व कार्यक्रम यांबाबत तरतूद करणे :—

(एक) (क) मुद्रण व प्रकाशन विभाग ;

(ख) विद्यापीठ विस्तार मंडळे ;

(ग) माहिती केंद्रे ;

(घ) सेवायोजन मार्गदर्शन केंद्रे ;

(ङ) सहकारी संस्था ; आणि

(च) आरोग्य सेवा ;

(दोन) (क) राष्ट्रीय सेवा योजना ;

(ख) राष्ट्रीय छात्र सेना ;

(ग) राष्ट्रीय क्रीडा संघटना ;

(घ) शारीरिक व लष्करी प्रशिक्षण ;

(ङ) बहिःशाल अध्यापन व संशोधन ;

(च) विद्यार्थी परिषद ; आणि

(छ) सांस्कृतिक, आर्थिक आणि सामाजिक सुधारणेच्या संबंधात असलेले इतर कोणतेही कार्यक्रम.

(तेवीस) आंतर विद्याशाखा व क्षेत्रीय किंवा प्रादेशिक अभ्यासक्र यांसाठी तरतूद करणे ;

(चोवीस) विद्यापीठाने चालवलेली महाविद्यालये, विभाग, संशोधनाच्या किंवा विशेषीकृत अभ्यासाच्या परिसंस्था, प्रयोगशाळा, संग्रहालये, सभागृहे, वसतिगृहे व व्यायामशाळा यांची व्यवस्था ठेवणे ;

(पंचवीस) तिला आवश्यक वाटेल तर व त्याठिकाणी, विद्यापीठाच्या अध्यापकांसाठी व इतर कर्मचाऱ्यांसाठी राहण्याच्या जागेची तरतूद करणे ;

(सव्वीस) विद्यापीठ विभाग व महाविद्यालयांमधील पदव्युत्तर विभाग यांच्या विद्याविषयक कार्यांचे आणि गरजांचे मूल्यमापन करण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या तपासणीसंबंधीची व्यवस्था करणे ;

(सत्तावीस) महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्था, कक्ष आणि वसतिगृहे यांच्या विद्याविषयक कार्यांचे आणि गरजांचे मूल्यमापन करण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या तपासणीचा निदेश देणे, कार्यक्षमता राखली जावी म्हणून आणि विद्यार्थ्यांना पुरेशा सोयी उपलब्ध करून देण्याची तसेच त्यांच्या अध्यापकांच्या व इतर कर्मचाऱ्यांच्या सेवाविषयक यथोचित अटी व शर्तीची सुनिश्चिती व्हावी म्हणून आवश्यक असेल त्या बाबतीत अनुदेश देणे आणि अशा अनुदेशांची अवज्ञा होईल त्याप्रसंगी, त्यांच्या मान्यतेसंबंधातील शर्तीमध्ये फेरबदल करणे किंवा तिला योग्य वाटेल अशी अन्य उपाययोजना करणे ;

(अठ्ठावीस) महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्या योग्य प्रचालनासंबंधात व त्यांचे कामकाज व त्यांची वित्तव्यवस्था यासंबंधीच्या कोणत्याही बाबींच्या संबंधात चौकशी करविणे ;

(एकोणतीस) महाविद्यालये, मान्यताप्राप्त परिसंस्था, कक्ष आणि वसतिगृहे यांच्याकडून प्रतिवृत्ते, विवरणे व इतर माहिती मागविणे ;

(तीस) परिनियमांद्वारे विहित करण्यात आल्या असतील अशा सामान्य पदव्या व विद्याविषयक विशेषोपाधी प्रदान करणे ;

(एकतीस) विद्यापीठांच्या विद्यार्थ्यांना दिला जाणारा प्रवेश, त्यांची वसतिगृहात राहण्याची व्यवस्था, वर्तणूक व शिस्त यांवर देखरेख ठेवणे व नियंत्रण ठेवणे आणि त्यांचे आरोग्य व सर्वसाधारण कल्याण यांच्या संवर्धनासाठी तरतूद करणे ;

(बत्तीस) विद्यापीठाचे अधिकारी व इतर कर्मचारी यांची पदे निर्माण करून त्यांवर नियुक्ती करणे, त्यांच्या अर्हता विहित करणे, त्यांच्या वित्तलब्धी निश्चित करणे, त्यांच्या सेवेच्या व शिस्तीच्या अटी व शर्ती व आवश्यक असेल त्याबाबतीत त्यांची कर्तव्ये निश्चित करणे ;

(तेहतीस) अध्यापकांच्या विशिष्ट पदासाठी विहित करण्यात आल्या असतील अशा जादा अर्हता, काही असल्यास, त्या धरून, अध्यापकांच्या वेगवेगळ्या वर्गांसाठी विद्यापरिषदेने विहित केलेल्या अर्हतांनुसार, विद्यापीठांच्या अध्यापकांची पदे निर्माण करून त्यांवर नियुक्ती करणे, त्यांच्या वित्तलब्धी निश्चित करणे, त्यांच्या सेवेच्या व शिस्तीच्या अटी व शर्ती व त्यांची कर्तव्ये निश्चित करणे ;

(चौतीस) सर्व महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांमधील अध्यापक, अधिकारी व इतर कर्मचारी यांच्या नियुक्त्या, परिनियम व आदेश याद्वारे किंवा तदन्वये विहित केलेल्या अर्हतांनुसार आणि सेवेच्या व शिस्तीच्या अटी व शर्ती आणि कर्तव्ये यांस अधीन राहून केलेल्या आहेत, याची खातरजमा करणे ;

(पस्तीस) महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या कर्मचारीवर्गामधील कोणत्याही कर्मचाऱ्यास विद्यापीठाचा एक अध्यापक म्हणून मान्यता देणे व अशी मान्यता काढून घेणे ;

(छत्तीस) परीक्षक व नियामक नेमणे व आवश्यक असेल त्याबाबतीत त्यांना काढून टाकणे, त्यांची वित्तलब्धी आणि फी, प्रवास व इतर भत्ते निश्चित करणे आणि विद्यापीठाच्या परीक्षा व इतर चाचणी परीक्षा यथोचितरीत्या घेण्याची व त्यांचे निकाल वेळीच प्रसिद्ध करण्याची व्यवस्था करणे ;

(सदतीस) गैरप्रकारांच्या प्रसंगी, परीक्षा अंशतः किंवा पूर्णतः रद्द करणे व अशा गैरप्रकारांबद्दल अपराधी असल्याचे आढळून आलेल्या कोणत्याही व्यक्तींविरुद्ध किंवा व्यक्तींच्या गटांविरुद्ध किंवा परिसंस्थांविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करणे ;

(अडतीस) आवश्यक असेल त्या बाबतीत कोणत्याही परीक्षेसाठी समवेक्षक, परीक्षक म्हणून नेमलेल्या व्यक्ती व इतर कर्मचारीवर्ग यांविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करणे ;

(एकोणचाळीस) आवश्यक असेल त्या बाबतीत, विद्यापीठात नाव नोंदलेल्या विद्यार्थ्यांविरुद्ध तसेच कोणत्याही परीक्षांसाठी असलेल्या उमेदवारांविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करणे ;

(चाळीस) आदेशांद्वारे नियमित करण्यात येईल अशी फी व इतर आकार निश्चित करणे, त्यांची मागणी करणे व ते स्वीकारणे ;

(एकेचाळीस) आवश्यक असेल त्याबाबतीत आणि तेव्हा, विद्यापीठाच्या सवलती वाढविण्यासाठी म्हणून महाविद्यालयास किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेस यथोचित नोटीस देऊन, महाविद्यालयांमधील व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांमधील सवलतींची मागणी करणे ;

(बेचाळीस) हा अधिनियम, परिनियम, आदेश व विनियम यांअन्वये परिषदेला प्रदान करण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करणे व तिच्याकडे येतील अशी इतर कर्तव्ये पार पाडणे ;

(त्रेचाळीस) ज्याकरिता या अधिनियमात किंवा परिनियमात अन्यथा कोणतीही तरतूद करण्यात आलेली नाही, अशा, विद्यापीठाच्या सर्व अधिकारांचा व या अधिनियमाच्या किंवा परिनियमांच्या, आदेशांच्या आणि विनियमांच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक असतील अशा इतर सर्व अधिकारांचा वापर करणे ;

(चव्वेचाळीस) कुलपतीच्या मान्यतेस अधीन राहून, आदेश करण्यासंबंधीचा अधिकार वगळून आपल्या अधिकारांपैकी कोणतेही अधिकार, कुलगुरू, कुलसचिव किंवा वित्त अधिकारी यास किंवा तिला योग्य वाटतील अशा विद्यापीठाच्या इतर कोणत्याही प्राधिकरणास अथवा तिने नियुक्त केलेल्या समितीस प्रत्यायोजित करणे ;

(२) विद्यापरिषदेशी विचारविनिमय केल्याशिवाय, कार्यकारी परिषदेकडून पोट-कलम (१) चे खंड (सहा) ते (दहा) आणि खंड (बत्तीस) ते (पस्तीस) यांखालील अधिकारांचा वापर करण्यात येणार नाही व कर्तव्ये पार पाडण्यात येणार नाहीत.

(३) कार्यकारी परिषदेस, आदेशाद्वारे, आपली प्रशासकीय कामे पार पाडण्यासाठी समित्या नेमता येतील आणि त्यांची रचना, मुदत, कामे व कार्यपद्धती निश्चित करता येईल.

३०. (१) विद्यापरिषद ही विद्यापीठाचे प्रमुख विद्याविषयक प्राधिकरण असेल आणि ती पुढील सदस्यांची विद्यापरिषद मिळून बनलेली असेल :—

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) संशोधन व विकास शाखेचा अधिष्ठाता आणि सर्व विद्याशाखांचे अधिष्ठाते ;

(ग) विद्यापीठाच्या प्रादेशिक केंद्राचे व उपकेंद्राचे सर्व प्रमुख ;

(घ) विद्यापीठ विद्यालयांचे व विभागांचे सर्व प्रमुख ;

(ङ) कुलगुरूने नामनिर्देशित करावयाचे, मान्यताप्राप्त परिसंस्थांचे दोन प्रमुख (अथवा प्राध्यापकाच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाचा नसेल असा त्याचा प्रतिनिधी) ;

(च) कुलगुरूने नामनिर्देशित करावयाचे, सलग्न महाविद्यालयांचे दहा प्राचार्य (अथवा प्राध्यापकाच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाचा नसेल असा त्याचा प्रतिनिधी) ;

(छ) राष्ट्रीय केमिकल व फर्टीलायझर्स, मुंबई या संस्थेचा अध्यक्ष किंवा त्याचा प्रतिनिधी ;

(ज) सर्व अभ्यास मंडळांचे अध्यक्ष ;

(झ) कुलगुरूने नामनिर्देशित करावयाचे, वेगवेगळ्या तंत्रशास्त्र शाखांमधील दहा तज्ज्ञ.

(ञ) विद्यापीठाच्या प्राध्यापकांमधून एक, सहयोगी प्राध्यापकांमधून एक आणि सहायक प्राध्यापकांमधून एक, असे त्यांच्या वरिष्ठतेनुसार आळीपाळीने, कुलगुरूने नामनिर्देशित करावयाचे तीन अध्यापक.

(२) सर्व नामनिर्देशित सदस्यांचा पदावधी, तीन वर्षांचा राहिल:

परंतु, जे सदस्य (त्यांच्या पदपरत्वे) सदस्य असतील त्या पदावर राहण्याचे बंद झाल्यानंतर, सदस्य असण्याचे बंद होईल.

(३) प्रत्येक वर्षी किमान चार वेळा विद्यापरिषदेच्या सभा घेण्यात येतील.

(४) विद्यापरिषदेच्या सभेची गणपूर्ती, एकूण सदस्यसंख्येच्या पन्नास टक्के एवढ्या सदस्यांनी होईल.

विद्यापरिषदेचे
अधिकार व
कर्तव्ये.

३१. (१) विद्यापीठातील अध्यापनाचा, संशोधनाचा व परीक्षांचा दर्जा राखण्याच्या व सुधारण्याच्या बाबतीत, विद्यापरिषदेचे नियंत्रण राहिल व ती त्याचे सर्वसाधारण नियमन करील ; तसेच ती त्याबद्दल जबाबदार राहिल.

(२) पूर्ववर्ती तरतुदींच्या सर्वसाधारणतेला बाध येऊ न देता आणि हा अधिनियम, परिनियम व आदेश यांद्वारे किंवा तदन्वये विहित करण्यात येणाऱ्या शर्तीस अधीन राहून, विद्यापरिषद पुढील अधिकारांचा वापर करील व पुढील कर्तव्ये पार पाडील :—

(क) अभ्यासक्रम ठरविण्याबाबत विनियम करणे ;

(ख) संलग्न महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांमधील विशेष अभ्यासक्रम किंवा विषयांची विभागणी यासंबंधात विनियम करणे ;

(ग) विद्याशाखांना विषय वाटून देण्यासंबंधी आणि आपल्या सदस्यांना विद्याशाखा नेमून देण्यासंबंधी प्रस्ताव करणे ;

(घ) महाविद्यालये, विभाग, संशोधन व विशेषीकृत अभ्यास परिसंस्था, ग्रंथालये, प्रयोगशाळा आणि संग्रहालये स्थापन करण्यासंबंधी प्रस्ताव करणे ;

(ङ) प्राध्यापकांची, सहयोगी प्राध्यापकांची, प्रपाठकांची, अधिव्याख्यात्यांची आणि विद्यापीठास आवश्यक असलेल्या इतर कोणत्याही अध्यापकांची पदे निर्माण करण्यासंबंधी व त्यांची कर्तव्ये विहित करण्यासंबंधी प्रस्ताव करणे ;

(च) अध्यापकांच्या विशिष्ट पदासाठीच्या जादा अर्हता, कोणत्याही असल्यास, त्या धरून, अध्यापकांच्या वेगवेगळ्या वर्गासाठी अर्हता विहित करणे—मग ती पदे विद्यापीठ विभागांतील असोत किंवा कोणत्याही महाविद्यालयांतील किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थांतील असोत ;

(छ) अधिछात्रवृत्त्या, प्रवास—अधिछात्रवृत्त्या, शिष्यवृत्त्या, छात्रवृत्त्या, प्रदर्शने, पदके आणि पारितोषिके सुरू करण्याबाबत प्रस्ताव करणे आणि ती देण्याबाबत विनियम करणे ;

(ज) विद्यापीठाच्या परीक्षांसाठी आणि ज्या शर्तीवर विद्यार्थ्यांना अशा परीक्षांना बसता येईल त्या शर्तीसाठी विनियम करणे ;

(झ) विद्यापीठाच्या परीक्षा आणि चाचण्या विहित केलेल्या रीतीने संगणकीय पद्धतीने (ऑनलाईन) घेण्याकरिता तरतूद करणे ;

(ञ) समान दर्जाच्या परीक्षा विहित करण्यासाठी विनियम करणे ;

(ट) पदवी, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी यांकरिता ठरविण्यासाठी विहित केलेल्या अभ्यासक्रमांतून सूट देण्यासाठी विनियम करणे ;

(ठ) विद्यापीठाच्या विद्याविषयक धोरणांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवणे आणि शिक्षणाच्या पद्धती, महाविद्यालयांमधील अध्यापनातील सहकार्य, संशोधनाचे मूल्यमापन आणि विद्याविषयक दर्जातील सुधारणा यासंबंधी आवश्यक त्याबाबतीत निदेश देणे ;

(ड) आंतर-विद्याशाखा समन्वय साधणे आणि आंतर-विद्याशाखा तत्त्वावर मोठे प्रकल्प हाती घेण्यासाठी समित्या किंवा मंडळे नेमणे ;

(ढ) विद्यापीठाच्या विद्यमान अभ्यासक्रमांची उपयुक्तता व व्यवहार्यता यांचे, तसेच नवीन ज्ञानानुसार त्यांचे पुनर्विलोकन करण्याची किंवा त्यामध्ये सुधारणा करण्याची इष्टता किंवा आवश्यकता यांचे पुनर्विलोकन करण्यासाठी समित्या किंवा मंडळे नेमणे ;

- (ण) आंतर-विद्याशाखा व क्षेत्रीय किंवा प्रादेशिक अभ्यासक्रम चालवण्यासाठी प्रस्ताव करणे ;
- (त) विद्यापीठाचे विद्याविषयक कामकाज योग्यप्रकारे चालवण्यासंबंधात आणि विद्यार्थ्यांना दिलेल्या फी-विषयक सवलती धरून, त्यांची शिस्त, (वसतिगृहातील) निवासस्थान, सामूहिक जीवन व उपस्थिती यांसंबंधात, तिला योग्य वाटतील असे, इतर विनियम करणे ;
- (थ) हा अधिनियम, परिनियम, आदेश आणि विनियम यांद्वारे किंवा तदन्वये तिला प्रदान करण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करणे व सोपवण्यात येतील अशी इतर कर्तव्ये पार पाडणे ;
- (द) उच्च शिक्षण व संशोधन अथवा विशेषीकृत अभ्यासक्रम महाविद्यालयांना संलग्न करून घेणे, संलग्नीकरण पुढे चालू ठेवणे, संलग्नीकरणाच्या व्याप्तीत वाढ करणे यांबाबत आणि अशा परिसंस्थांना मान्यता देणे, मान्यता पुढे चालू ठेवणे, मान्यतेच्या व्याप्तीत वाढ करणे यांबाबत प्रमाणके विहित करणे ;
- (ध) नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळाच्या शिफारशीवरून, उच्च शिक्षण व संशोधन अथवा विशेषीकृत अभ्यासक्रम परिसंस्थांना मान्यता देण्याबाबत कार्यकारी परिषदेकडे शिफारस करणे ; आणि
- (न) परिनियमांच्या तरतुदींनुसार विद्यापीठ परिसंस्था, विभाग, संलग्न अथवा संचालित महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांना स्वायत्त दर्जा प्रदान करण्यासाठी कार्यकारी परिषदेकडे शिफारस करणे ;
- (प) सामान्यतः सर्व विद्याविषयक बाबींवर विद्यापीठाला सल्ला देणे.

३२. (१) नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, विद्यापीठाची मुख्य नियोजन संस्था असेल आणि त्याचप्रमाणे विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांना अनुसार विद्यापीठाच्या विकासाचे संनियंत्रण करण्यास जबाबदार असेल. ते विद्यापीठाच्या विकासाचे प्रत्यक्ष व विद्याविषयक अशा दोन्ही प्रकारच्या विकासाचे नियोजन करण्यास आणि व्यापक दृष्टी व धोरण-आराखडा यांची तरतूद असणारे, अध्यापन व अध्यापनेतर साधनसंपत्तीचे संनियंत्रण करण्यास जबाबदार असेल, आणि ते विद्यापीठ, विभाग, संलग्न महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त संस्था यांचे विद्याविषयक परीक्षण करील. तसेच ते संलग्न महाविद्यालयांचे पदवीपूर्व व पदव्युत्तर विद्याविषयक कार्यक्रम आणि विकास यांचे नियोजन, संनियंत्रण, मार्गदर्शन व समन्वयदेखील करील.

(२) नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ पुढील सदस्यांचे मिळून बनलेले असेल :-

- (क) कुलगुरु, पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) तंत्रशिक्षण संचालक किंवा सह संचालकाच्या दर्जाहून कमी दर्जाचा नसेल असा त्याचा प्रतिनिधी ;
- (ग) कार्यकारी परिषदेमधील कुलपतीची नामनिर्देशित व्यक्ती ;
- (घ) कुलगुरुने नामनिर्देशित करावयाचे, प्रत्येक उप केंद्रातून एक याप्रमाणे, प्रादेशिक केंद्रांचे चार प्रतिनिधी ;
- (ङ) कुलगुरुने आळीपाळीने नामनिर्देशित करावयाचे, प्रत्येक प्रादेशिक केंद्रातून एक याप्रमाणे, उप-केंद्राचे पाच प्रतिनिधी ;
- (च) वरिष्ठतेनुसार आळीपाळीने, संशोधन व विकास शाखेचा अधिष्ठाता आणि विद्याशाखांचे अधिष्ठाते यांच्यामधील एक सदस्य ;
- (छ) कार्यकारी परिषदेने नामनिर्देशित केलेले दोन सदस्य ;
- (ज) विद्यापरिषदेने नामनिर्देशित केलेले दोन सदस्य ;
- (झ) कुलसचिव हा मंडळाचा सचिव म्हणून कार्य करील :

परंतु, खंड (छ) आणि (ज) अन्वये नामनिर्देशित करण्यात यावयाचे सदस्या हे कार्यकारी परिषदेच्या किंवा विद्यापरिषदेच्या मते ज्या व्यक्ती नियोजन व मूल्यमापन यात तज्ज्ञ आहेत, अशा व्यक्तींमधून घेण्यात येतील.

(३) नामनिर्देशित सदस्यांचा पदावधी तीन वर्षे इतका असेल ;

(४) नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, त्यास इष्ट वाटेल अशा कालांतराने सभा घेईल, परंतु ते वर्षातून किमान तीन वेळा सभा घेईल.

नियोजन व
मूल्यमापन
(संनियंत्रण)
मंडळाचे अधिकार
व कर्तव्ये.

३३. हा अधिनियम किंवा परिनियम, आदेश किंवा विनियम यांच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, पुढील अधिकारांचा वापर करील आणि पुढील कर्तव्ये पार पाडील :-

(क) विद्यापीठाची उद्दिष्टे लक्षात घेऊन, शिक्षणामधील व्यापक विकास कार्यक्रमांची, कार्यकारी परिषदेला शिफारस करणे ;

(ख) विद्यापीठाच्या कक्षेतील अध्यापन, शिक्षण, संशोधन, प्रशिक्षण व परीक्षा यांचा दर्जा राखण्याविषयी आढावा घेणे ;

(ग) विद्यापीठ विभाग, विद्यालये आणि संलग्न महाविद्यालयांमधील पदव्युत्तर विभाग तसेच मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्या विद्याविषयक कार्यांचे आणि गरजांचे निर्धारण करण्याच्या दृष्टीने, त्यांच्या तपासणीसंबंधीची व्यवस्था करणे ;

(घ) महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था सभागृहे व वसतिगृहे यांची कार्यक्षमता राखण्याच्या पर्याप्त विद्यार्थी-सुविधांची व त्यांच्या अध्यापकांच्या व इतर कर्मचाऱ्यांच्या सेवेच्या योग्य अटी व शर्तीची सुनिश्चिती करण्याच्या आणि मान्यतेच्या शर्तींमध्ये सुधारणेबाबत शिफारस करण्याच्या अथवा त्यास योग्य वाटेल अशी इतर उपाययोजना करण्याच्या उद्देशाने आवश्यक तेथे त्यांचे विद्याविषयक कार्य व गरजा निर्धारित करण्याकरिता म्हणून त्यांची तपासणी करण्याची कार्यकारी परिषदेकडे व विद्यापरिषदेकडे शिफारस करणे ;

(ङ) विद्यापीठांच्या उद्दिष्टांची पूर्ती करण्याच्या दृष्टीने, त्यास आवश्यक वाटतील अशा कोणत्याही बाबींवर विद्यापरिषदेला व कार्यकारी परिषदेला सल्ला देणे ;

(च) अधिनियमामध्ये नमूद केलेली विद्यापीठाची उद्दिष्टे विचारात घेऊन, आणि राज्य व राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाचा विचार करून, अल्पकालिक व दीर्घकालिक अशा दोन्ही प्रकारचे, विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन उद्देशनिष्ठ विकास आराखडे तयार करणे आणि ते महाराष्ट्र राज्य उच्च शिक्षण परिषद, राज्य शासन व कुलपती यांना सादर करणे ;

(छ) विभाग, महाविद्यालये व विद्यापीठ यांच्याकरिता विकासविषयक व सहयोगी कार्यक्रमांची कार्यकारी परिषदेकडे शिफारस करणे ;

(ज) अशा सर्वमान्य विकासविषयक व सहयोगी कार्यक्रमांच्या प्रगतीचे संनियंत्रण करणे व त्याचा अहवाल कार्यकारी परिषदेला देणे आणि तो महाराष्ट्र राज्य उच्च शिक्षण परिषद, राज्य शासन व कुलपती यांना वर्षातून एकदा सादर करणे ;

(झ) विद्यापीठ विभाग, पदव्युत्तर केंद्रे, महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांनी विकास प्रकल्पांबाबत केलेल्या निधीच्या विनियोगाचे मूल्यमापन व निर्धारण करणे, आणि विद्यापरिषदेकडे त्याचा अहवाल पाठविणे ;

(ञ) वाणिज्य, उद्योग, समाज सेवा, विज्ञान व तंत्रज्ञान यांसारख्या वेगवेगळ्या क्षेत्रांमधील प्रशिक्षित मनुष्यबळाच्या आवश्यकतांचे निर्धारण करणे आणि विद्यापरिषदेला संबंधित अभ्यासक्रम सुरू करण्याबाबत व ते दृढ करण्याबाबत आवश्यक त्या शिफारशी करणे ;

(ट) विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या अथवा राष्ट्रीय मूल्यनिर्धारण व अधिस्वीकृती परिषदेच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार विद्यापीठ, मान्यताप्राप्त परिसंस्था किंवा विभाग, पदव्युत्तर केंद्रे व महाविद्यालये यांच्या विकासविषयक व सहयोगी कार्यक्रमांचे तीन वर्षांतून किमान एकदा अथवा आवश्यक वाटल्यास त्यापूर्वी, विद्याविषयक परीक्षण आयोजित करणे आणि विद्यापीठाकडे अंमलबजावणीसाठी आवश्यक त्या शिफारसी करणे ;

(ठ) विद्यापीठाशी संलग्न होण्याकरिता नवीन महाविद्यालये किंवा परिसंस्था स्थापन करण्याबाबत प्राप्त झालेल्या अर्जांची छाननी करणे आणि परिनियमांद्वारे तरतूद केल्याप्रमाणे राज्य शासनाकडे पाठवण्याकरिता त्यावर कार्यवाही करणे.

वित्त समिती, तिची
स्थापना व सभा
घेण्याचा अधिकार.

३४. (१) वित्त समितीत पुढील व्यक्तींचा समावेश असेल :-

(क) कुलगुरु—पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) तंत्रशिक्षण संचालक किंवा सह संचालकांच्या दर्जाहून कमी दर्जाचा नसेल असा त्याचा प्रतिनिधी ;

(ग) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेचा एक प्रतिनिधी ;

(घ) प्रत्येक प्रादेशिक केंद्रातून एक याप्रमाणे, कुलगुरुने नामनिर्देशित करावयाचे प्रादेशिक केंद्राचे चार प्रतिनिधी ;

(ड) कुलगुरुने आळीपाळीने नामनिर्देशित करावयाचे उप केंद्रांचे तीन प्रतिनिधी ;

(च) संशोधन व विकास शाखेचा अधिष्ठाता आणि विद्याशाखांचे अधिष्ठाते यांच्यामधून विद्यापरिषदेने नामनिर्देशित करावयाचे दोन सदस्य ;

(छ) कार्यकारी परिषदेने तिच्या सदस्यांमधून नामनिर्देशित करावयाचे दोन सदस्य, त्यामधील एक कुलपतीची, कार्यकारी परिषदेवर नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती असेल ;

(ज) राज्य शासनाकडून नामनिर्देशित केलेली एक व्यक्ती ; आणि

(झ) कुलसचिव.

(२) वित्त अधिकारी हा, वित्त समितीचा सचिव म्हणून काम करील.

(३) वित्त समितीच्या सभेची गणपूर्ती चार सदस्यांनी होईल.

(४) पदसिद्ध सदस्यांव्यतिरिक्त वित्त समितीचे सर्व सदस्य, तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी पद धारण करतील.

(५) वित्त समिती, लेखे, खर्चाची प्रगती आणि उपलब्ध अर्थसंकल्पीय तरतुदींच्या संदर्भात नवीन खर्च अंतर्भूत असणारे सर्व नवीन प्रस्ताव यांची तपासणी करण्यासाठी, दरवर्षी, किमान तीन वेळा सभा घेईल.

(६) वित्त अधिकाऱ्याने तयार केलेले विद्यापीठाचे वित्तीय अंदाज हे वित्त समितीपुढे विचारार्थ व शिफारशीसाठी, आणि त्यानंतर ते मंजुरीसाठी कार्यकारी परिषदेकडे सादर केले जाण्यासाठी ठेवण्यात येतील.

(७) समिती, सवितरित म्हणून दर्शविण्यात आलेल्या रकमा, ज्या प्रयोजनांसाठी खर्च करण्यात आल्या त्या प्रयोजनांसाठी त्या यथोचितरीत्या उपलब्ध होत्या आणि हा अधिनियम, परिनियम किंवा आदेश यांच्या तरतुदींनुसार तो खर्च करण्यात आला होता. याबद्दल स्वतःची खात्री करून घेण्यासाठी वार्षिक लेख्यांची छाननी करील. वित्त समिती, वेळोवेळी आपला अहवाल कार्यकारी परिषदेला सादर करील आणि तिच्या निदर्शनास येतील अशा कोणत्याही चुका किंवा नियमबाह्य गोष्टी यांच्या संबंधात करावयाच्या कोणत्याही कारवाईबद्दल सूचनाकरील आणि त्यानंतर, कार्यकारी परिषद तिला आवश्यक वाटेल अशी कारवाई करील.

(८) वित्त समिती, उत्पादक कामांसाठी दिलेल्या कर्जाचे उत्पन्न धरून, विद्यापीठाचे उत्पन्न व साधनसंपत्ती यांच्या आधारे त्या वर्षीच्या एकूण आवर्ती आणि अनावर्ती खर्चावरील मर्यादांची कार्यकारी परिषदेला शिफारस करील.

(९) वित्त समिती, कार्यकारी परिषदेने नेमलेल्या लेखा परीक्षकांकडून विद्यापीठाच्या लेख्यांची लेखापरीक्षा करवून घेण्यासाठी आवश्यक ती उपाययोजना करील.

(१०) नवीन पदे निर्माण करण्यासंबंधीचे, वेतनश्रेणींची पुनर्रचना व श्रेणीवाढ करण्यासंबंधीचे सर्व प्रस्ताव आणि अर्थसंकल्पात ज्यांचा समावेश करण्यात आलेला नाही अशा बाबी, कार्यकारी परिषदेने त्यावर विचार करण्यापूर्वी वित्त समितीकडून तपासल्या जातील.

(११) वित्त समितीचे अधिकार व कर्तव्ये व तिच्या सभामध्ये अनुसरावयाची कार्यपद्धती परिनियमामध्ये विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

३५. (१) प्रत्येक विषय किंवा विषयांचा गट यांसाठी परिनियमांद्वारे विहित केल्याप्रमाणे अभ्यास मंडळ अभ्यास मंडळ असेल. या मंडळात पुढील व्यक्तींचा समावेश असेल :—

(क) संबंधित अभ्यासविषयक विद्यापीठ विद्यालय प्रमुख ;

(ख) विद्यापीठ विभाग प्रमुख किंवा मान्यताप्राप्त आणि संचालित परिसंस्थांमध्ये विशेष विषयांचे कोणतेही विभाग असल्यास त्यांचे विभाग प्रमुख ;

(ग) कुलगुरुने नामनिर्देशित करावयाची, विषयाचे सखोल ज्ञान असलेली एक व्यक्ती ; आणि

(घ) विद्यापीठ विभागाचे किंवा मान्यताप्राप्त आणि संचालित परिसंस्थांच्या विभागांचे प्रमुख नसतील अशा अध्यापकांमधून मंडळाने स्वीकृत करावयाचे दोन तंत्रशास्त्रज्ञ.

(२) सदस्यांचा पदावधी तीन वर्षांचा राहिल.

(३) विषयांमधील विद्यापीठ विद्यालयाचा प्रमुख अभ्यास मंडळाचा अध्यक्ष असेल :

परंतु, त्या विषयासंबंधात विद्यापीठ विद्यालय नसेल तर, कुलगुरुकडून अध्यक्ष नामनिर्देशित केला जाईल.

(४) अभ्यास मंडळाचे अधिकार, कामे व कर्तव्ये ही पुढीलप्रमाणे असतील :—

(क) कार्यकारी परिषदेने किंवा विद्यापरिषदेने किंवा अन्य प्रकारे मंडळाकडे निर्देश करण्यात आल्यावर, त्याच्या कक्षेतील विषयाच्या किंवा विषयगटाच्या अभ्यास पाठ्यक्रमांबद्दल शिफारस करणे ;

(ख) अशा अभ्यास पाठ्यक्रमांसाठी पाठ्यपुस्तकांसह, पुस्तकांची शिफारस करणे ;

(ग) कोणत्याही विषयाचे किंवा विषयांच्या गटाचे लेखक व इतर श्रेष्ठ ग्रंथकार यांच्या लेखनातील किंवा साहित्यातील वेचे किंवा साहित्यसंग्रह तयार करणे व ते प्रसिद्ध करणे यासंबंधात ते वेचे व साहित्यसंग्रह यांची रूपरेषा आणि लेखकांची व श्रेष्ठ ग्रंथकारांची आणि वेचे तयार करण्यासाठी त्याच्या मते ज्यांची नेमणूक करण्यात येईल अशा व्यक्तींची नावे यासह कार्यकारी परिषदेची मंजूरी मिळवण्यासाठी तिच्याकडे पाठवण्याबद्दल विद्यापरिषदेस शिफारस करणे ; आणि

(घ) अशा विषयातील किंवा विषयगटांमधील परीक्षांच्या संबंधातील महत्त्वाच्या बाबी, यथास्थिति, नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, विद्यापरिषद किंवा कार्यकारी परिषद यांच्या निदर्शनास आणून देणे.

विद्यापीठाची इतर प्राधिकरणे.

३६. विद्यापीठाची प्राधिकरणे म्हणून परिनियमान्वये घोषित करण्यात येतील अशा विद्याशाखा व अशी इतर प्राधिकरणे यांची रचना, अधिकार व कार्ये परिनियमान्वये विहित करण्यात येतील अशी असतील.

प्राधिकरणाच्या सदस्यांची अनर्हता.

३७. जर एखादी व्यक्ती,—

(क) विकल मनाची असेल व एखाद्या सक्षम न्यायालयाने तिला तसे घोषित केलेले असेल ;

(ख) ती अमुक्त नादार असेल ;

(ग) नैतिक अधःपतनाचा अंतर्भाव असलेल्या कोणत्याही अपराधाबद्दल ती दोषी ठरली असेल ;

(घ) कोणत्याही परीक्षा घेताना कोणत्याही प्रकारे कोठेही अनुचित व्यवहार केल्याबद्दल किंवा त्याला चालना दिल्याबद्दल तिला शिक्षा झालेली असेल ;

(ङ) तिच्या पदीय दर्जामुळे तिला परीक्षेसंबंधात माहीत असलेली कोणतीही गोपनीय बाब, कोणत्याही रीतीने, जनतेसाठी जाहीर करील किंवा जाहीर करतील तर ;

अशी कोणतीही व्यक्ती विद्यापीठाच्या प्राधिकरणापैकी कोणत्याही प्राधिकरणाची सदस्य होण्यास निरह ठरेल.

प्राधिकरणाच्या सदस्यांचा राजीनामा.

३८. पदसिद्ध सदस्यांव्यतिरिक्त अन्य सदस्यास आपल्या सहीने लेखी राजीनामा देता येईल. कुलपतीने नामनिर्देशित केलेल्या व्यक्तीस कुलपतीला संबोधून राजीनामा देता येईल आणि इतर कोणत्याही सदस्यास कुलगुरुला संबोधून राजीनामा देता येईल. कुलपतीने किंवा यथास्थिति, कुलगुरुने तिचा राजीनामा स्वीकारल्यानंतर ती व्यक्ती सदस्य असण्याचे बंद होईल.

प्रकरण पाच

परिनियम, आदेश व विनियम

परिनियम.

३९. या आधिनियमाच्या तरतुदीस अधीन राहून, परिनियमात पुढील सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :—

(क) विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांची रचना, अधिकार व कर्तव्ये ;

(ख) विद्यापीठाच्या अधिकाऱ्यांची रचना, अधिकार व कर्तव्ये ;

(ग) कुलगुरुच्या वित्तलब्धी आणि त्याच्या सेवेच्या इतर शर्ती आणि त्याचे अधिकार व कर्तव्ये ;

(घ) विद्यापीठाच्या निरनिराळ्या प्रवर्गातील कर्मचाऱ्यांची पदनामे, अर्हता, सेवाप्रवेशाची पद्धती, वेतन, भत्ते आणि त्यांच्या सेवेच्या इतर शर्ती आणि त्यांचे अधिकार व कर्तव्ये ;

(ङ) विद्याशाखा किंवा अभ्यास मंडळ यांची रचना, पुनर्रचना किंवा त्या विसर्जित करणे आणि त्यांचे अधिकार व कर्तव्ये ;

(च) संचालित परिसंस्थांमध्ये अध्यापन विभागांची स्थापना ;

(छ) सन्मान्य पदव्या व विद्याविषयक विशेषोपाधी प्रदान करणे ;

(ज) विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांच्या फायद्याकरिता निवृत्तिवेतन किंवा भविष्यनिर्वाह निधी किंवा विमा योजना या सर्व किंवा यांपैकी एक किंवा अधिक योजना चालू करणे ;

(झ) विद्यापीठातील व मान्यताप्राप्त परिसंस्थेतील प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, प्रपाठक, अधिव्याख्याते, प्रयोगनिर्देशक आणि विद्याविषयक कर्मचारी वर्गाचे इतर सदस्य यांची अर्हता ;

(ञ) स्नातकांची नोंदणी करणे व नोंदलेल्या स्नातकांची नोंदवही ठेवणे ;

(ट) इतर विद्यापीठाच्या किंवा शैक्षणिक संस्थांच्या परीक्षांना, विद्यापीठाच्या तत्सम परीक्षांच्या समतुल्य म्हणून मान्यता देणे ;

(ठ) या अधिनियमान्वये विहित करावयाची किंवा विहित करता येईल अशी इतर कोणतीही बाब ; आणि

(ड) या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणण्यासाठी आवश्यक असलेली इतर कोणतीही बाब.

४०. (१) कलम ३९ मध्ये नमूद केलेल्या सर्व किंवा कोणत्याही इतर बाबींच्या संबंधात विद्यापीठाच्या परिणामकारक कामकाजासाठी आवश्यक ते पहिले परिनियम, कुलपतीची मान्यता घेऊन कुलगुरु यास करता येतील. परिनियम कसे तयार करण्यात येतात.

(२) कार्यकारी परिषदेस, यात यानंतर तरतूद केलेल्या रीतीने वेळोवेळी नवीन किंवा जादा परिनियम करता येतील किंवा त्यात सुधारणा करता येतील किंवा ते निरसित करता येतील.

(३) कार्यकारी परिषदेस, तिच्या समोर विचारार्थ ठेवलेल्या कोणत्याही परिनियमाच्या मसुद्याच्या संबंधात, तिला आवश्यक वाटेल तर, विद्यापीठाच्या कोणत्याही इतर प्राधिकरणाचा अभिप्राय सुद्धा घेता येईल.

(४) कार्यकारी परिषदेने संमत केलेला प्रत्येक परिनियम कुलपतीस सादर करण्यात येईल व त्यास त्यावर आपली संमती देता येईल किंवा संमती रोखून ठेवता येईल किंवा फेरविचारासाठी तो कार्यकारी परिषदेकडे परत पाठविता येईल.

(५) कुलपती संमती देईपर्यंत, कार्यकारी परिषदेने संमत केलेला कोणताही परिनियम वैध असणार नाही किंवा तो अंमलात येणार नाही.

(६) पूर्ववती पोट-कलमांत काहीही अंतर्भूत असले तरी, कुलपतीस, स्वतः होऊन किंवा राज्य शासनाशी विचारविनियम करून, तो विनिर्दिष्ट करील अशा कोणत्याही बाबींच्या संबंधात परिनियमांमध्ये तरतुदी करण्याविषयी विद्यापीठाला निदेश देता येईल आणि कार्यकारी परिषदेने असे निदेश प्राप्त झाल्यापासून साठ दिवसांच्या आत, त्यांची अंमलबजावणी केली नाही तर, कुलपतीस, कार्यकारी परिषदेने अशा निदेशांची अंमलबजावणी करणे तिला शक्य न झाल्याबद्दलची कोणतीही कारणे कळवली असतील तर, त्या कारणांचा विचार केल्यानंतर, योग्य असे परिनियम करता येतील किंवा त्या परिनियमात योग्य अशा सुधारणा करता येतील.

४१. हा अधिनियम आणि परिनियम यांच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, पुढीलपैकी सर्व किंवा कोणत्याही आदेश. बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता कार्यकारी परिषदेला आदेश करता येतील :—

(क) पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी यांच्या अभ्यासक्रमांसाठी विद्यार्थ्यांना ज्या शर्तीखाली प्रवेश देण्यात येईल त्या शर्ती ;

(ख) विद्यापीठातील व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांतील अभ्यासक्रमांना उपस्थित राहण्यासाठी विद्यार्थ्यांची नावे नोंदविण्याकरिता व ज्यामुळे पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे व विद्याविषयक इतर विशेषोपाधी प्राप्त होतील अशा परीक्षांना प्रवेश देण्याकरिता आणि पदवीधरांच्या नोंदणीकरिता शिकवणी फी व वसतिगृहाचा खर्च यासह आकारावयाची फी, ही एकाच स्थानिक क्षेत्रातील संस्थांसाठी शक्य असेल तेथवर समान असेल ;

(ग) विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांच्या निवासविषयक (वसतिगृहामधील), वर्तणूकविषयक व शिस्तविषयक शर्ती आणि पुढील गोष्टींचा समावेश करून, त्यांनी केलेल्या शिस्तभंगाबद्दल किंवा गैरवर्तणुकीबद्दल त्यांच्याविरूद्ध करावयाची कारवाई :—

(एक) परीक्षेच्या वेळी किंवा परीक्षेच्या संबंधात एखाद्या विद्यार्थ्याने स्वतः किंवा इतर कोणत्याही विद्यार्थ्याद्वारे अनुचित साधनांचा वापर करणे किंवा तसे करण्यास अपप्रेरणा देणे ;

(दोन) एखाद्या परीक्षेच्या प्रभारी अधिकाऱ्याकडून किंवा विद्यापीठाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याकडून किंवा प्राधिकाऱ्याकडून करण्यात येणाऱ्या कोणत्याही अधिकृत चौकशीच्या वेळी उपस्थित राहण्यास किंवा साक्ष देण्यास नकार देणे ; आणि

(तीन) विद्यापीठाच्या आवारातील किंवा आवाराबाहेरील गैरशिस्तीची किंवा अन्यथा आक्षेपाई अशी वर्तणूक ;

(घ) विद्यापीठ विभाग, विद्यालये, संलग्न महाविद्यालये, प्रादेशिक केंद्रे उपकेंद्रे व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांतील अध्यापकांच्या अर्हता व त्यांचे वर्गीकरण ;

(ङ) परीक्षकांच्या नेमणुका व त्यांची कर्तव्ये यांचे नियमन करणाऱ्या शर्ती ;

(च) परीक्षा आणि इतर चाचण्या घेणे व परीक्षक ज्या रीतीने उमेदवारांचे मूल्यामापन करतील किंवा त्यांची परीक्षा घेतील ती रीत ;

(छ) कक्ष व वसतिगृहे यांना मान्यता ;

(ज) मान्यताप्राप्त परिसंस्था, कक्ष व वसतिगृहे यांची तपासणी ;

(झ) विद्यापीठाच्या अध्यापकांना मान्यता देणे आणि विद्यापीठात, संलग्न महाविद्यालयात व मान्यताप्राप्त परिसंस्थात शिकविण्यासाठी अर्हताप्राप्त म्हणून ज्या शर्तीस अधीन राहून, व्यक्तींना मान्यता देता येईल त्या शर्ती ;

(य) विद्यापीठाकरिता अथवा विद्यापीठाच्यावतीने संविदा अथवा करार करून देण्याची पद्धती ;

(ट) विद्यार्थ्यांच्या बदलीच्या संबंधात संलग्न महाविद्यालयांनी आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्थांनी पालन करावयाचे व अंमलात आणावयाचे नियम ;

(ठ) संचालित संलग्न महाविद्यालयातील व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांतील विद्यार्थी संघाचे आणि इतर संघटनांचे अधिकार व कर्तव्ये ;

(ड) या अधिनियमाद्वारे किंवा परिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये ज्या बाबींची आदेशान्वये तरतूद करावयाची असेल किंवा करता येईल अशा सर्व बाबी ; आणि

(ढ) हा अधिनियम किंवा परिनियम याद्वारे किंवा तदन्वये कार्यकारी परिषदेला प्रदान केलेल्या अधिकाराचा वापर करण्यासाठी अथवा कार्यकारी परिषदेवर सोपवण्यात आलेली कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी कार्यकारी परिषदेच्या मते, सर्वसाधारणपणे ज्या बाबींची तरतूद करणे आवश्यक असेल अशा सर्व बाबी.

आदेश कसे तयार करावयाचे.

४२. (१) पहिल्या कुलगुरूस कुलपतीची मान्यता घेऊन कलम ४१ मध्ये नमूद केलेल्या सर्व बाबींच्या संबंधात विद्यापीठाच्या परिणामकारक कामकाजासाठी आवश्यक ते पहिले आदेश करता येतील.

(२) कार्यकारी परिषदेस, यात यानंतर तरतूद केलेल्या रीतीने, आदेश तयार करता येतील, त्यात सुधारणा करता येतील किंवा ते निरसित करता येतील.

(३) कोणताही आदेश, त्याचा मसुदा विद्यापरिषदेकडून प्रस्तावित करण्यात आल्याखेरीज, कार्यकारी परिषद तयार करणार नाही.

(४) पोट-कलम (३) अन्वये विद्यापरिषदेकडून प्रस्तावित करण्यात आलेल्या कोणत्याही मसुद्यात सुधारणा करण्याचा अधिकार कार्यकारी परिषदेला असणार नाही. परंतु, कार्यकारी परिषदेला तो अंशतः किंवा पूर्णतः नाकारता येईल किंवा कार्यकारी परिषदेला सुचवता येतील अशा कोणताही सुधारणांसहित तो पुनर्विचारार्थ विद्यापरिषदेकडे परत पाठवता येईल ; आणि कार्यकारी परिषदेने सुचवलेल्या सुधारणा विचारात घेतल्यानंतर, विद्यापरिषद, कार्यकारी समितीकडे आदेशाचा मसुदा प्रस्तावित करील आणि त्यानुसार कार्यकारी परिषद आदेश तयार करील.

(५) कार्यकारी परिषदेकडून तयार करण्यात आलेले सर्व आदेश, ती निदेश देईल त्या तारखेपासून अंमलात येतील. परंतु, अशा प्रकारे तयार करण्यात आलेला प्रत्येक आदेश हा स्वीकृत झाल्यापासून दोन आठवड्यांच्या आत कुलपतीला सादर करण्यात येईल. आदेश मिळाल्यापासून चार आठवड्यांच्या आत अशा कोणत्याही आदेशाचे प्रवर्तन स्थगित करण्याचा निदेश देण्याचा अधिकार कुलपतीला असेल आणि तो त्याबद्दलचा आपला आक्षेप, शक्य तितक्या लवकर, कार्यकारी परिषदेला कळवील. कार्यकारी परिषदेचा अभिप्राय कळल्यानंतर, कुलपतीला एकतर आदेश (Ordinance) स्थगित करणारा आदेश मागे घेता येईल किंवा आदेश (Ordinance) नामंजूर करता येईल आणि त्याचा निर्णय अंतिम राहील.

४३. (१) कुलपतीच्या मान्यतेनंतर पहिल्या कुलगुरूकडून विद्यापीठाच्या परिणामकारक कामकाजासाठी विनियम व नियम. आवश्यक ते पहिले विनियम व नियम करण्यात येतील.

(२) विद्यापरिषदेस हा अधिनियम, परिनियम व आदेश यांस सुसंगत असे विनियम करून त्यात हा अधिनियम, परिनियम किंवा आदेश यांद्वारे किंवा तदन्वये ज्या बाबींची विनियमाद्वारे तरतूद करावयाची असेल किंवा करता येईल त्या सर्व किंवा कोणत्याही बाबींची आणि केवळ त्याच्याशीच संबंधित असलेल्या इतर सर्व बाबींची तरतूद करता येईल.

(३) कार्यकारी परिषदेच्या पूर्वमान्यतेस अधीन राहून, कोणत्याही प्राधिकरणाला अथवा मंडळाला पुढील गोष्टींकरिता हा अधिनियम, परिनियम, आदेश आणि विनियम यांच्याशी सुसंगत असे नियम करता येतील :—

(क) आपल्या सभांच्या तारखा व वेळा आणि त्यात चालवावयाचे कामकाज यासंबंधीची नोटीस देणे ;

(ख) आपल्या सभांच्या कार्यपद्धतीचे आणि अशा सभांच्या गणपूर्तीसाठी आवश्यक असणाऱ्या सदस्यांची संख्या यांचे नियमन करणे आणि अशा सभांच्या कामकाजाचा अभिलेख ठेवणे ;

(ग) हा अधिनियम, परिनियम, आदेश किंवा विनियम यांद्वारे किंवा तदन्वये, नियमांद्वारे ज्या बाबी ठरवावयाच्या असतील अथवा ठरवता येतील अशा सर्व बाबींची तरतूद करणे ; आणि

(घ) अशा प्राधिकरणाशी किंवा मंडळाशीच केवळ संबंधित असतील अशा इतर सर्व बाबींची तरतूद करणे.

(४) असे नियम कार्यकारी परिषदेस सादर करण्यात येतील आणि ते करणाऱ्या प्राधिकरणाचे किंवा मंडळाचे मत विनिश्चित करून ते विचारात घेतल्यानंतर, तिला योग्य वाटेल अशा रीतीने अशा नियमांमध्ये तिला सुधारणा करता येतील किंवा त्यांचे विलोपन करता येईल.

प्रकरण सहा

अध्यापक प्रशिक्षण व अभ्यासक्रम रचना आणि विकास केंद्र

४४. (१) विद्यापीठास, परिनियमांद्वारे विहित केलेल्या रीतीने अध्यापक प्रशिक्षण व अभ्यासक्रम रचना आणि विकास केंद्राची स्थापना करता येईल.

(२) अभ्यासक्रम रचना व विकास केंद्र हे, विद्यापीठाचा अभ्यासक्रम व अध्यापकांचे प्रशिक्षण यांकरिता नियोजन, रचना, समन्वयन, विकास व मूल्यमापन प्राधिकरण असेल.

(३) अभ्यासक्रम रचना व विकास केंद्राची पुढील कर्तव्ये असतील,—

(क) समाजाच्या एकंदरीत प्राथमता, दृष्टिकोन व गरजा आणि उद्योगांच्या अपेक्षा लक्षात घेऊन तंत्रशास्त्र शिक्षण क्षेत्रातील विविध विषयांचा अभ्यासक्रम विकसित करणे ;

(ख) विद्यापीठाकरिता अध्ययन साधने विकसित करणे ;

(ग) समाजाच्या मागण्या आणि उद्योगांच्या अपेक्षा ओळखून उपाययोजना करणे आणि त्यानुसार अभ्यासक्रम आणि विद्यार्थ्यांचे व अध्यापकांचे प्रशिक्षण तयार करणे ;

(घ) अध्यापकांच्या प्रशिक्षणाकरिता कार्यपद्धती विकसित करणे आणि त्याकरिता प्रशिक्षण साहित्य निर्माण करणे ;

अध्यापक प्रशिक्षण व अभ्यासक्रम रचना आणि विकास केंद्राची स्थापना व त्याच्या जबाबदाऱ्या.

(ड) “ अध्यापकांचे प्रशिक्षण आणि विद्यापीठाकडून निदेशित करण्यात येईल असे इतर प्रशिक्षण आयोजित करण्यासाठी उप केंद्रांशी आणि प्रादेशिक केंद्रांशी समन्वय साधणे आणि त्यांना अधिकार प्रदान करणे.

(४) विद्यापीठाचा सह संचालक हा, अभ्यासक्रम रचना व विकास केंद्राचा प्रमुख असेल.

प्रकरण सात

प्रादेशिक व उपकेंद्रे

प्रादेशिक केंद्रे. ४५. (१) परिनियमांद्वारे निर्धारित केलेल्या रीतीने वेळोवेळी विद्यापीठाकडून स्थापना करण्यात आलेली प्रादेशिक केंद्रे ही, विद्यापीठाच्या सुविधा, विद्याशाखा व कर्मचारीवर्ग यांसह, विद्यापीठाचे अविभाज्य घटक म्हणून प्रवर्तित करण्यात येतील आणि ती चालविण्यात येतील.

(२) कार्यकारी परिषदेकडून विहित रीतीने नियुक्त करण्यात आलेला संचालक हा प्रत्येक केंद्राचा प्रमुख असेल आणि तो, विद्यापीठाच्या कुलगुरूला अहवाल देईल.

(३) प्रादेशिक केंद्र, आपल्या परिसराच्या आत, पुढील सर्व किंवा कोणतेही विभाग किंवा कक्ष स्थापन करील आणि त्यास योग्य वाटतील अशा इतर सुविधा उभारील,—

- (क) परीक्षा कक्ष ;
- (ख) संशोधन व विकास आणि उद्योग समन्वयन कक्ष ;
- (ग) प्रशासन व वित्त कक्ष ;
- (घ) माहिती व दळणवळण तंत्रज्ञान कक्ष ;
- (ड) विद्यार्थी गाऱ्हाणे केंद्र.

(४) विद्यापीठाकडून विहित रीतीने नियुक्त केलेला सह संचालक हा, पोटकलम (३) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रत्येक विभागाचा किंवा कक्षाचा प्रमुख असेल.

उपकेंद्रे. ४६. (१) विद्यापीठाने, वेळोवेळी, स्थापन केलेली उपकेंद्रे परिनियमांद्वारे घालून दिलेल्या रीतीने सुरू करण्यात येतील आणि विद्यापीठाच्या पूरक सुविधा, विद्याशाखा व कर्मचारी वर्ग असलेल्या त्याच्या घटक युनिटाप्रमाणे चालविण्यात येतील.

(२) विहित केलेल्या रीतीने नियुक्त केलेला सह संचालक हा, प्रत्येक उपकेंद्राचा प्रमुख असेल, आणि तो, विद्यापीठाच्या संबंधित प्रादेशिक केंद्राच्या संचालकाला माहिती कळवील.

(३) उपकेंद्राच्या परिसरामध्ये, त्याला योग्य वाटतील असे, पुढीलपैकी सर्व किंवा कोणतेही विभाग किंवा कक्ष स्थापन करण्यात येतील आणि अशा इतर सुविधा पुरविता येतील ;

- (क) परीक्षा कक्ष ;
- (ख) प्रवेश व वित्त कक्ष ;
- (ग) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान कक्ष ;
- (घ) विद्यार्थ्यांच्या गाऱ्हाण्यासंबंधातील केंद्र ;

(४) विद्यापीठाने विहित रीतीने नियुक्त केलेला उप संचालक हा, पोटकलम (३) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रत्येक विभागाचा किंवा कक्षाचा प्रमुख असेल.

प्रकरण आठ

परवानगी, संलग्नीकरण व मान्यता

संलग्नीकरण आणि मान्यता यांकरिता शर्ती. ४७. (१) संलग्नीकरणासाठी किंवा मान्यतेसाठी अर्ज करणारे व्यवस्थापन आणि ज्याच्या महाविद्यालयाला किंवा परिसंस्थेला संलग्नीकरण किंवा मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे असे व्यवस्थापन पुढीलप्रमाणे हमी देईल आणि तिचे अनुपालन करील :—

(क) अधिनियम आणि त्याखालील परिनियम, आदेश, विनियम यांच्या तरतूदींचे आणि विद्यापीठाच्या स्थायी आदेशांचे आणि निदेशांचे पालन करण्यात येईल ;

(ख) अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या विद्यापीठाद्वारे आणि राज्य शासनाद्वारे वेळोवेळी विहित केलेल्या मर्यादेपेक्षा अधिक नसेल ;

(ग) विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे अध्यापनासाठी व संशोधनासाठी आवश्यक असलेल्या इमारती, प्रयोगशाळा, ग्रंथालये, पुस्तके आवश्यक असणारी साधन सामग्री, वसतिगृहे, व्यायामशाळा यांसारख्या योग्य व पर्याप्त सुविधा असतील ;

(घ) महाविद्यालयाची किंवा परिसंस्थेची वित्तीय साधने, अशा प्रकारे असतील की, ज्यामुळे त्यांच्या सततच्या देखभालीसाठी आणि कामकाजासाठी योग्य ती तरतूद करता येईल ;

(ङ) संलग्न महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्या अध्यापन व अध्यापनेतर कर्मचाऱ्यांची संख्या व अर्हता आणि संलग्न महाविद्यालयांच्या कर्मचाऱ्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती आणि वित्तलब्धी, या, विद्यापीठाने विहित केल्याप्रमाणे असतील आणि ते अभ्यासक्रम अध्यापन किंवा प्रशिक्षण किंवा संशोधन यांच्याकरिता कार्यक्षमतेने योग्य ती तरतूद करण्यास पुरेशा असतील ;

(च) संलग्न करून घ्यावयाच्या महाविद्यालयाच्या सर्व अध्यापन व अध्यापनेतर कर्मचाऱ्यांच्या सेवा ह्या परीक्षा घेण्यासाठी व मूल्यमापन करण्यासाठी आणि विद्यापीठाच्या इतर कार्यक्रमांना चालना देण्यासाठी उपलब्ध करून देण्यात येतील ;

(छ) अधिनियम, परिनियम, आदेश व विनियम यांच्या तरतुदीन्वये त्यांना प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, कुलपती, कुलगुरू आणि विद्यापीठाचे इतर अधिकारी यांनी दिलेले निदेश, आणि आदेश यांचे अनुपालन करण्यात येईल ;

(ज) विद्यापीठाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय, व्यवस्थापनामध्ये कोणताही बदल किंवा त्यांचे हस्तांतरण करण्यात येणार नाही ;

(झ) विद्यापीठाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय, महाविद्यालय किंवा परिसंस्था बंद करण्यात येणार नाही ;

(ञ) कलम ५८ अन्वये महाविद्यालये किंवा परिसंस्था यांचे संलग्नीकरण रद्द करण्यात किंवा मान्यता काढून घेण्यात आल्यास किंवा ती बंद करण्यात आल्यास महाविद्यालये किंवा परिसंस्था व त्यांची, राज्य शासनाने किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोगाने सहाय्यक अनुदान म्हणून दिलेल्या रकमेमधून बांधण्यात किंवा निर्माण करण्यात आलेल्या इमारती व साधनसामग्रीसह सर्व मत्ता राज्य शासनाकडे निहित असेल ;

(२) दुसऱ्या विद्यापीठाचा भाग असलेल्या कोणत्याही महाविद्यालयाचा, मूळ विद्यापीठाद्वारे “ना हरकत प्रमाणपत्र” देण्यात आल्याशिवाय संलग्नीकरणासाठी विचार केला जाणार नाही.

४८. (१) विशेषतः विद्यापीठाच्या अधिकारीतेमधील सेवारहित आणि न्यून विकसित क्षेत्राच्या गरजांचा योग्य तो विचार करून, उच्च शिक्षणाच्या सुविधांचे समन्यायी वाटप होण्याची सुनिश्चिती होईल अशा रीतीने, उच्चस्तर शिक्षणाच्या शैक्षणिक विकासाकरिता परिसंस्थांची आणि महाविद्यालयांची स्थाने निश्चित करण्यासाठी विद्यापीठ एक सम्यक योजना तयार करील आणि ती, राज्य उच्च शिक्षण परिषदेकडून मान्य करून घेईल. अशी योजना, विद्यापीठाच्या नियोजन, मूल्यमापन व संनियंत्रण मंडळाकडून तयार करण्यात येईल आणि ती योजना विद्यापरिषद आणि कार्यकारी परिषद यांच्यापुढे ठेवण्यात येईल आणि आवश्यक असल्यास, प्रत्येक वर्षी ती अद्ययावत करण्यात येईल.

परवानगी संबंधीची कार्यपद्धती.

(२) उच्च शिक्षणाचे नवीन महाविद्यालय किंवा परिसंस्था सुरू करण्यासंबंधीचा कोणताही अर्ज, जर अशा योजनेशी सुसंगत नसेल तर, विद्यापीठाकडून विचारात घेतला जाणार नाही.

(३) उच्च शिक्षणाचे नवीन महाविद्यालय किंवा परिसंस्था सुरू करण्यासाठी परवानगी मागणारे व्यवस्थापन, ज्या वर्षापासून परवानगी मागितली असेल त्याच्या अगोदरच्या वर्षाच्या ऑक्टोबर महिन्याच्या शेवटच्या दिवसापूर्वी विद्यापीठाच्या कुलसचिवाकडे विहित नमुन्यात अर्ज करील.

(४) पूर्वोक्त विहित कालमर्यादेत मिळालेल्या अशा सर्व अर्जांची, विद्यापीठाच्या नियोजन, मूल्यमापन व संनियंत्रण मंडळाकडून छाननी करण्यात येईल आणि कार्यकारी परिषदेच्या मान्यतेने ते अर्ज कार्यकारी परिषदेला

उचित वाटतील अशा शिफारशीसह (संबद्ध कारणांनी यथोचितरीत्या पुष्टी देऊन) त्या वर्षाच्या डिसेंबर महिन्याच्या शेवटच्या दिवशी किंवा त्यापूर्वी राज्य शासनाकडे पाठवण्यात येतील.

(५) विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या अर्जापैकी राज्य शासन, त्याला त्याच्या निरपवाद स्वेच्छानिर्णयानुसार उचित व योग्य वाटतील अशा संस्थांना परवानगी देऊ शकेल व तसे करताना ते राज्य शासनाची अर्थसंकल्पीय साधनसंपत्ती, नवीन परिसंस्था सुरू करण्याची परवानगी मागणाऱ्या व्यवस्थापनाची योग्यता आणि उच्च शिक्षणाच्या पहिरसंस्थांच्या स्थान निश्चयनासंबंधातील राज्यस्तरीय अग्रक्रम विचारात घेईल :

परंतु, अपवादात्मक प्रकरणांमध्ये आणि कारणे लेखी नमूद करून, राज्य शासन, उच्च शिक्षणाचे नवीन महाविद्यालय किंवा परिसंस्था सुरू करण्यासाठी आलेल्या, विद्यापीठाने शिफारस न केलेल्या अशा कोणत्याही अर्जाला मान्यता देऊ शकेल :

परंतु आणखी असे की, प्रत्येक शैक्षणिक वर्षापासून, ज्या वर्षी नवीन महाविद्यालय सुरू करण्याचे प्रस्तावित केले असेल त्या वर्षाच्या ३० जून रोजी किंवा त्यापूर्वी, विद्यापीठाला राज्य शासनाकडून अशी परवानगी मिळाल्याचे कळविण्यात येईल. त्यानंतर परवानगी प्राप्त झाल्यास विद्यापीठाकडून तिचा अंमल पुढील शैक्षणिक वर्षातच करण्यात येईल.

(६) उच्च शिक्षणाचे नवीन महाविद्यालय किंवा परिसंस्था सुरू करण्याची परवानगी देण्यासाठी राज्य शासन, कोणताही अर्ज विचारासाठी थेट दाखल करून घेणार नाही.

संलग्नीकरण
करण्यासाठी
कार्यपद्धती.

४९. (१) कलम ४८ अन्वये राज्य शासनाकडून परवानगी मिळाल्यानंतर विद्यापीठाची विद्यापरिषद, पोट-कलम (२) मध्ये दिलेल्या विहित कार्यपद्धतीचे अनुसरण करून आणि नवीन महाविद्यालयाने किंवा परिसंस्थेने करारनिविष्ट शर्तीचे पालन केलेले आहे काय आणि कोणत्या मर्यादेपर्यंत पालन केलेले आहे हे विचारात घेतल्यानंतर, त्या महाविद्यालयाला किंवा परिसंस्थेला पहिल्या वेळेच्या संलग्नीकरणास मंजुरी देण्याबाबत विचार करील. यासंबंधातील विद्यापरिषदेचा निर्णय अंतिम असेल.

(२) संलग्नीकरणास, मंजुरी मिळण्याबाबतचा अर्ज विचारात घेण्याच्या प्रयोजनासाठी, विद्यापरिषद, तिने या प्रयोजनासाठी घटित केलेल्या समितीकरवी चौकशी करण्याची व्यवस्था करील.

(३) विद्यापरिषद पुढील बाबतीत निर्णय घेईल :—

(क) संलग्नीकरणास मंजुरी द्यावयाची किंवा नाकारावयाची ;

(ख) पूर्णतः संलग्नीकरणास मंजुरी द्यावयाची किंवा अंशतः संलग्नीकरणास मंजुरी द्यावयाची ;

(ग) विषय, पाठ्यक्रम व प्रवेश द्यावयाच्या विद्यार्थ्यांची संख्या ;

(घ) संलग्नीकरणास मंजुरी देताना किंवा मंजुरी देण्यासाठी करारनिविष्ट करता येतील अशा कोणत्याही असल्यास, त्या शर्ती ;

(४) कुलसचिव विद्यापरिषदेचा निर्णय, संलग्नीकरणाचा अर्ज मंजूर करण्यात आला असेल तर, पुढील माहितीसह व्यवस्थापनाला कळवील आणि एक प्रत, संचालक, उच्च शिक्षण यास पाठवील :—

(क) संलग्नीकरणासाठी मान्यता देण्यात आलेले विषय आणि अभ्यासक्रम ;

(ख) प्रवेश द्यावयाच्या विद्यार्थ्यांची संख्या ;

(ग) ज्या शर्ती पूर्ण करण्याच्या अधीन राहून, मान्यता देण्यात आलेली असेल त्या शर्ती.

(५) कलम ४८, च्या पोट-कलम (५) च्या दुसऱ्या परंतुकाव्यतिरिक्त निर्देशिलेली कार्यपद्धती, योग्य त्या फेरफारांसह, नवीन पाठ्यक्रम आणि जादा विद्याशाखा सुरू करण्यासंबंधीच्या परवानगीच्या बाबतीत लागू होईल. विद्यमान महाविद्यालयांमध्ये आणि परिसंस्थांमध्ये नवीन विषय आणि जादा विभाग सुरू करण्यासंबंधीच्या परवानगीची कार्यपद्धती ही, राज्य शासनाकडून वेळोवेळी विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

(६) विद्यापीठाकडून महाविद्यालयाला किंवा परिसंस्थेला प्रथम संलग्नता देण्यात आल्याखेरीज कोणत्याही विद्यार्थ्याला महाविद्यालयात किंवा परिसंस्थेत प्रवेश देण्यात येणार नाही.

(७) पोट-कलमे (१) ते (४) मध्ये निर्दिष्ट केलेली कार्यपद्धती, योग्य त्या फेरफारांसह, वेळोवेळी संलग्नीकरण चालू ठेवण्याचा विचार करण्याच्या बाबतीत लागू होईल.

५०. (१) कमीत कमी पाच वर्षे संशोधन किंवा विशेष अभ्यासक्रम यांसाठी सक्रिय असलेल्या व मान्यतेची मागणी करत असलेल्या परिसंस्थेचे व्यवस्थापन, खालील बाबींच्या संबंधातील पूर्ण माहितीसह विद्यापीठाच्या कुलसचिवाकडे अर्ज करील :—

परिसंस्थांना मान्यता देण्याची कार्यपद्धती.

(क) व्यवस्थापनाची घटना व तिचा कर्मचारीवर्ग ;

(ख) ज्या विषयांसाठी व पाठ्यक्रमांसाठी मान्यता मागत आहे ते विषय व पाठ्यक्रम ;

(ग) ज्याकरिता तरतूद केली आहे अशी जागा, साधनसामग्री व विद्यार्थ्यांची संख्या ;

(घ) संशोधनासाठी मार्गदर्शन करण्यास मान्यताप्राप्त किंवा या प्रयोजनासाठी विद्यापीठाकडून मान्यता मिळण्यास योग्य असलेल्या परिसंस्थेचा कायम, अभ्यागत, मानसेवी कर्मचारीवर्ग, त्यांचा अनुभव, परिसंस्थेत केलेल्या संशोधनाचा पुरावा, परिसंस्थेद्वारा प्रकाशित केलेली प्रकाशने, अहवाल, आद्याक्षरमुद्रा, पुस्तके ;

(ङ) आकारण्यात येणारी फी किंवा आकारण्याचा प्रस्ताव असलेली फी आणि इमारती, साधनसामग्री व निरंतर परिरक्षण यांसाठी व परिसंस्था सतत चालू ठेवण्यासाठी व तिच्या कार्यक्षम कामकाजासाठी केलेल्या भांडवली खर्चासाठी केलेली तरतूद.

(२) असा अर्ज विचारात घेण्यापूर्वी, विद्यापीठाचे नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ त्यास आवश्यक वाटेल अशी, आणखी कोणतीही माहिती मागवू शकेल.

(३) जर विद्यापीठाच्या नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळाने अर्ज विचारात घेण्याचे ठरवले तर, त्यास संबंधित विषयाचे किंवा क्षेत्राचे ज्ञान असेल अशा सक्षम व्यक्तीद्वारे किंवा व्यक्तीद्वारे स्थानिक चौकशी करवून घेण्याचा निदेश देता येईल, अशा चौकशीचा अहवाल विचारात घेतल्यानंतर व त्यास आवश्यक वाटत असेल तर, अशा प्रकारची आणखी चौकशी करून, विद्यापीठाचे नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ अर्ज पूर्णतः अथवा अंशतः मंजूर करण्याचा किंवा नाकारण्याचा प्रस्ताव विद्यापरिषदेस सादर करील.

(४) विद्यापरिषद, उक्त मंडळाने सादर केलेल्या प्रस्तावावर विचार करून तो मंजूर करील किंवा नाकारील. विद्यापरिषदेचा याबाबतचा निर्णय अंतिम व बंधनकारक असेल.

५१. (१) प्रत्येक संलग्न महाविद्यालयासाठी किंवा परिसंस्थेसाठी एक स्वतंत्र स्थानिक व्यवस्थापन समिती असेल व त्यात पुढील सदस्यांचा समावेश असेल :—

संलग्न महाविद्यालयाची स्थानिक व्यवस्थापन किंवा सल्लागार समिती.

(क) व्यवस्थापनाचा अध्यक्ष किंवा सभापती किंवा त्याने नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती—अध्यक्ष ;

(ख) व्यवस्थापनाचा सचिव किंवा त्याने नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती ;

(ग) व्यवस्थापनाने नामनिर्देशित केलेले त्या भागातील निरनिराळ्या कार्यक्षेत्रांचे प्रतिनिधित्व करणारे तीन स्थानिक सदस्य ;

(घ) महाविद्यालयाच्या किंवा परिसंस्थेच्या अध्यापकांनी निवडून दिलेले तीन अध्यापक ;

(ङ) महाविद्यालयाच्या किंवा परिसंस्थेच्या अध्यापकेतर कर्मचारीवर्गाने निवडून दिलेला एक अध्यापकेतर कर्मचारी ;

(च) व्यवस्थापनाचा एक प्रतिनिधी ;

(छ) प्राचार्य, सदस्य-सचिव.

(२) शासनाद्वारे किंवा स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे व्यवस्थापन केले जाणाऱ्या किंवा चालवण्यात येणाऱ्या महाविद्यालयासाठी किंवा परिसंस्थेकरिता स्थानिक सल्लागार समितीमध्ये पुढील सदस्यांचा समावेश असेल :—

(क) महाविद्यालय किंवा परिसंस्था याच्या स्वरूपानुसार आवश्यक असेल त्याप्रमाणे, किंवा यथास्थिति, संचालक, समाजकल्याण याने नामनिर्देशित केलेला सहसंचालक किंवा उप संचालक ;

(ख) संचालक, तंत्रशिक्षण याने नामनिर्देशित केलेल्या, वेगवेगळ्या कार्यक्षेत्राचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या तीन व्यक्ती ;

(ग) महाविद्यालयाच्या किंवा परिसंस्थेच्या अध्यापकांनी निवडून दिलेले तीन अध्यापक ;

(घ) महाविद्यालयाच्या किंवा परिसंस्थेच्या अध्यापकेतर कर्मचाऱ्यांनी निवडून दिलेला एक अध्यापकेतर कर्मचारी ;

(ङ) प्राचार्य, सदस्य-सचिव.

(३) स्थानिक व्यवस्थापन किंवा सल्लागार समितीच्या वर्षातून किमान दोनदा बैठकी होतील.

(४) निवडून दिलेल्या किंवा नामनिर्देशित केलेल्या सदस्यांचा पदावधी, पाच वर्षांचा असेल

अशा सदस्यांच्या कार्यालयात कोणतेही पद रिक्त झाल्यास, तीन महिन्यांच्या आत ते पद भरण्यात येईल आणि अशाप्रकारे नियुक्त झालेला सदस्य, जर पद रिक्त झाले नसते तर, आधीच्या सदस्याने उरलेल्या जेवढ्या मुदतीकरिता ते पद धारण केले असते. तेवढ्या मुदतीकरिता तो त्या पदावर राहील.

(५) स्थानिक व्यवस्थापन किंवा सल्लागार समितीचे अधिकार व कर्तव्ये पुढीलप्रमाणे असतील :—

(एक) अंदाजपत्रक व वित्तीय विवरणपत्रे तयार करणे ;

(दोन) अध्यापकीय व इतर पदे निर्माण करण्यासाठी व्यवस्थापनाला शिफारस करणे ;

(तीन) शिक्षणाचा कार्यक्रम ठरवणे व अंतर्गत मूल्यमापन करणे आणि महाविद्यालयातील अभ्यासाच्या प्रगतीविषयी चर्चा करणे ;

(चार) महाविद्यालयातील अध्यापनाचा दर्जा सुधारण्यासाठी व्यवस्थापनाकडे शिफारस करणे ;

(पाच) महाविद्यालयाच्या अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद न केलेल्या अशा नवीन खर्चाचे प्रस्ताव तयार करणे ;

(सहा) निरनिराळ्या वर्गांची प्रवेशक्षमता, वेळापत्रके तयार करणे, अध्यापनाच्या उपलब्ध कार्यभाराचे वाटप करणे यासंबंधात आणि प्राचार्याकडून तिच्याकडे विचारार्थ पाठवण्यात येतील त्या महाविद्यालयाचे अंतर्गत व्यवस्थापन व महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची शिस्त यांच्याशी संबंधित अशा इतर बाबींविषयी प्राचार्याला सल्ला देणे ;

(सात) कोणताही निरीक्षण अहवाल असल्यास, त्यावर विचार करणे आणि त्यावर शिफारशी करणे ;

(आठ) स्थानिक चौकशी समितीचे कोणतेही अहवाल असल्यास त्यावर विचार करणे आणि त्यावर शिफारशी करणे ;

(नऊ) ३० जून रोजी संपणाऱ्या वर्षासाठी समितीने केलेल्या कामाचा वार्षिक अहवाल तयार करणे आणि तो व्यवस्थापनास, विद्यापीठाच्या कार्यकारी परिषदेस व संबंधित संचालकास सादर करणे ;

(दहा) व्यवस्थापनाकडून व विद्यापीठाकडून सोपविण्यात येतील अशी इतर कर्तव्ये पार पाडणे व अशा इतर अधिकारांचा वापर करणे.

संलग्नीकरण किंवा मान्यता चालू ठेवणे.

५२. संलग्न महाविद्यालयास किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेस, ज्यांच्यासाठी संलग्नीकरणास मंजुरी देण्यात आली आहे किंवा मान्यता देण्यात आली आहे त्या अभ्यास पाठ्यक्रमांचे संलग्नीकरण किंवा मान्यता पुढे चालू ठेवण्यासाठी, अशा संलग्नीकरणाच्या किंवा मान्यतेच्या समाप्तीच्या दिनांकापूर्वी सामान्यतः सहा महिने अगोदर अर्ज करता येईल. संलग्नीकरण किंवा मान्यता पुढे चालू ठेवण्यासंबंधात लागू असेल तेथवर, परिनियमांमध्ये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीचे विद्यापीठे पालन करतील.

संलग्नीकरण किंवा मान्यता यांच्या व्याप्तीमध्ये वाढ करणे.

५३. संलग्न महाविद्यालयास किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेस अभ्यासाच्या जादा पाठ्यक्रमांकरिता संलग्नीकरणासाठी किंवा मान्यतेसाठी अर्ज करता येईल. विद्यापीठ, कलम ४८ मध्ये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीचे, ती जेथवर लागू असेल तेथवर, पालन करील.

५४. कमीत कमी सहा वर्षे संलग्न महाविद्यालय किंवा परिसंस्था किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था असलेल्या संलग्न महाविद्यालयाला किंवा परिसंस्था किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेला स्थायी संलग्नीकरणासाठी किंवा मान्यतेसाठी अर्ज करता येईल. विद्यापीठाचे नियोजन, मूल्यमापन व संनियंत्रण मंडळ अर्जावर विचार करील, त्याची छाननी करील आणि विद्यापरिषदेकडे त्या बाबतीत शिफारशी करील. संलग्नीकरणाच्या किंवा मान्यतेच्या सर्व शर्ती, संलग्न महाविद्यालय किंवा परिसंस्था किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था समाधानकारकपणे पूर्ण करित आहे याबद्दल आणि तिने, विद्यापीठाकडून वेळोवेळी विहित करण्यात आलेला उच्च शैक्षणिक व प्रशासकीय दर्जा प्राप्त केलेला आहे याबद्दल विद्यापरिषदेची खात्री पटली तर, विद्यापरिषद, त्या महाविद्यालयाला, किंवा यथास्थिति, परिसंस्थेला कायमचे संलग्नीकरण किंवा मान्यता देईल.

स्थायी संलग्नीकरण व मान्यता.

५५. (१) स्वायत्त दर्जा मिळविण्यासाठी, विद्यापीठ विभाग किंवा परिसंस्था, संलग्न महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था विद्यापीठाकडे अर्ज करू शकेल. व्यवस्थापन परिषद, विद्यापरिषदेच्या शिफारशीवरून स्वायत्त दर्जा प्रदान करू शकेल.

स्वायत्त विद्यापीठ विभाग किंवा परिसंस्था, महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था.

(२) स्वायत्त विद्यापीठ विभाग किंवा परिसंस्था किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, विहित केल्याप्रमाणे त्याचे प्राधिकरण किंवा मंडळ घटित करू शकेल आणि अधिकारांचा वापर करू शकेल व कामे पार पाडू शकेल व विद्यापीठाचे प्रशासकीय, विद्याविषयक, वित्तीय आणि इतर कार्यक्रम पार पाडू शकेल.

(३) स्वायत्त विद्यापीठ विभाग किंवा परिसंस्था किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था स्वतःचा अभ्यास पाठ्यक्रम विहित करू शकेल. स्वतःच्या अध्यापन पद्धती विकसित करू शकेल आणि तिथे शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी परीक्षा व चाचणी परीक्षा घेऊ शकेल आणि स्वतःच्या पदव्या किंवा प्रमाणपत्रे देऊ शकेल. स्वायत्त विद्यापीठ विभाग किंवा परिसंस्था किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, विद्याव्यासंग व गुणोत्कर्ष करण्यास पोषक अशा बौद्धिक वातावरणाचा विकास व जोपासना करण्याकरिता आवश्यक असलेले अध्यापक व विद्यार्थी यांचे शैक्षणिक स्वातंत्र्य व विद्याव्यासंग या गोष्टींना चालना देण्याचे उद्दिष्ट समोर ठेऊन काम करील.

५६. (१) महाविद्यालयाचा किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा विद्याविषयक दर्जा व विद्याविषयक प्रशासनाचा दर्जा ठरवणे विद्यापीठाला शक्य व्हावे म्हणून विद्यापीठ निदेश देईल असे अहवाल, विवरणपत्रे व इतर तपशील संलग्न महाविद्यालय व मान्यताप्राप्त परिसंस्था सादर करील.

महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांची तपासणी व अहवाल.

(२) कुलगुरु, त्याने त्याबाबतीत नियुक्त केलेल्या एका किंवा अधिक समित्यांकडून प्रत्येक विद्यापीठ विभागाची किंवा परिसंस्थेची, संलग्न महाविद्यालयाची किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेची, प्रत्येक तीन वर्षांतून किमान एकदा तपासणी करण्याची व्यवस्था करील आणि त्या समितीमध्ये पुढील सदस्यांचा समावेश असेल :-

(क) विद्यापीठाच्या नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळाचा सदस्य किंवा कुलगुरूने नामनिर्देशित केलेला संचालक-अध्यक्ष ;

(ख) विद्यापरिषदेकडून नामनिर्देशित करण्यात येईल अशी, विद्यापीठाशी संबंध नसलेल्या दोन तज्ज्ञ व्यक्ती ;

(ग) कार्यकारी परिषदेकडून नामनिर्देशित करण्यात यावयाची एक तज्ज्ञ व्यक्ती :

परंतु, अशा समितीतील कोणताही सदस्य हा, संबंधित महाविद्यालयाच्या, परिसंस्थेच्या व्यवस्थापनाशी संबंधित असणार नाही.

(३) समिती, तिचा अहवाल कुलगुरूकडे विचारार्थ आणि आवश्यक असेल अशी आणखी कार्यवाही करण्यासाठी सादर करील.

५७. (१) जर संलग्न महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, कलम ४७ मध्ये तरतूद केलेल्या संलग्नीकरणाच्या किंवा मान्यतेच्या शर्तीचे अनुपालन करण्यात किंवा कलम ५१ अन्वये तरतूद केल्यानुसार यथोचितरीत्या कार्य करण्यास किंवा अधिनियमान्वये दिलेल्या निदेशांनुसार कार्यवाही करण्यात स्थानिक व्यवस्थापन किंवा सल्लागार समितीला मोकळीक देण्यात कसूर करील किंवा विद्यापीठाच्या हितसंबंधाला किंवा त्याने निर्धारित केलेल्या दर्जास बाधा पोहोचेल अशा रीतीने, महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था चालवीत असेल तर, विद्यापीठाचे नियोजन,

संलग्नीकरण किंवा मान्यता काढून घेणे.

मूल्यमापन व संनियंत्रण मंडळ, संलग्नीकरण किंवा मान्यता याद्वारे महाविद्यालयास किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेस प्रदान करण्यात आलेल्या विशेषाधिकार अंशतः किंवा पूर्णतः का काढून घेण्यात येऊ नयेत किंवा त्यात का फेरबदल करण्यात येऊ नयेत, याबबतची कारणे दाखवा नोटीस व्यवस्थापनाला पाठवू शकेल.

(२) विद्यापीठाचे नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, उपरोल्लिखित कारवाई ते का सुचवीत आहे याबद्दलच्या कारणांचा उल्लेख करील, व नोटिशीची एक प्रत महाविद्यालयाचा प्राचार्य किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा प्रमुख यांच्याकडे पाठवील. नोटिशीच्या उत्तरादाखल व्यवस्थापनाने किती मुदतीत आपले लेखी निवेदन सादर केले पाहिजे ती मुदतही ते, त्या नोटिशीत विनिर्दिष्ट करील, ही मुदत तीस दिवसांपेक्षा कमी असणार नाही.

(३) असे लेखी निवेदन मिळाल्यावर, किंवा पोट-कलम (१) अन्वये दिलेल्या नोटिशीत विनिर्दिष्ट केलेली मुदत संपल्यावर, विद्यापीठाचे नियोजन व मूल्यमापन (संनियंत्रण) मंडळ, असे विशेषाधिकार काढून घेण्याबाबतच्या किंवा त्यात फेरबदल करण्याबाबतच्या प्रस्तावासह किंवा त्या प्रस्तावाशिवाय नोटीस किंवा कोणतीही लेखी निवेदन असल्यास, ते निवेदन विद्यापरिषदेपुढे मांडील.

(४) विद्यापरिषद, महाविद्यालये किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांमध्ये शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे हित लक्षात घेऊन, कुलगुरूकडे, याबाबतीत करावयाच्या कार्यवाहीची शिफारस करील आणि त्यानंतर कुलगुरू, त्या शिफारशीची अंमलबजावणी करील.

महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करणे.

५८. (१) राज्य शासनाच्या पूर्वपरवानगीखेरीज, एखाद्या महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या व्यवस्थापनास, महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्याची अनुमती देण्यात येणार नाही.

(२) महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करू इच्छिणारे व्यवस्थापन, आधीच्या वर्षाच्या १ ऑगस्टला किंवा त्यापूर्वी, (महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था) बंद करण्यासंबंधीची सर्व कारणे नमूद करून व इमारती व साधनसामग्री यांच्या रूपात असलेली मत्ता, त्यांची मूळ किंमत, प्रचलित बाजारमूल्य आणि त्यास, एकतर विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून, राज्य शासनाकडून किंवा सार्वजनिक वित्तपुरवठा संस्थांकडून आतापर्यंत मिळालेली अनुदाने यांचा निर्देश करून विद्यापीठाकडे अर्ज करील.

(३) असा अर्ज मिळाल्यावर, ते महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्यास परवानगी देण्यात यावी किंवा कसे याबद्दल मूल्यमापन करण्यासाठी विद्यापरिषद, तिला योग्य वाटेल अशी चौकशी करण्याची व्यवस्था करील. आवश्यक ते सहाय्य देऊन किंवा विद्यापीठाने ते महाविद्यालय किंवा परिसंस्था ताब्यात घेऊन किंवा अन्य व्यवस्थापनाकडे ती हस्तांतरित करून, महाविद्यालय किंवा परिसंस्था बंद करण्याची बाब टाळता येईल किंवा कसे याचीही तपासणी विद्यापरिषदेस करता येईल.

(४) विद्यापरिषदेने, महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्याची शिफारस करण्याचे ठरविल्यास, विद्यापरिषद, व्यवस्थापनांकडून वसूल करावयाच्या नुकसानभरपाईच्या किंवा भरपाईच्या रकमेचे प्रमाण आणि विद्यापीठ अनुदान आयोग, राज्य शासन किंवा इतर सार्वजनिक वित्तपुरवठा संस्था यांच्याकडून पुरविण्यात आलेल्या पैशांचा वापर करून निर्माण करण्यात आलेल्या मत्ता, विद्यापीठाकडे किंवा इतर व्यवस्थापनांकडे हस्तांतरित करण्यात याव्यात किंवा कसे व कमी करण्यात आलेले अध्यापक व कर्मचारीवर्ग यांना द्यावयाची नुकसानभरपाई याबाबतीत अहवाल तयार करील व तो व्यवस्थापन परिषदेला सादर करील.

(५) त्यानंतर, विद्यापरिषद, व्यवस्थापन परिषदेच्या पूर्वसहमतीने व राज्य शासनाच्या मान्यतेने, संलग्न महाविद्यालयाला किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेला, ते महाविद्यालय किंवा ती मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्यास परवानगी द्यावी किंवा कसे ते ठरवील.

(६) विद्यापीठ, राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने आणि यासंबंधात विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरल्यानंतर, ते महाविद्यालय किंवा ती मान्यताप्राप्त परिसंस्था ताब्यात घेईल किंवा अन्य व्यवस्थापनाकडे हस्तांतरित करील.

(७) महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत आधीच प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांचे नुकसान होऊ नये या दृष्टीने, महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्याची प्रक्रिया टप्प्याटप्प्याने करण्यात येईल व पहिल्या वर्षाचे वर्ग प्रथम बंद करण्यात येतील आणि कोणालाही नव्याने प्रवेश दिला जाणार नाही. (महाविद्यालय व मान्यताप्राप्त परिसंस्था) टप्प्याटप्प्याने बंद करण्याची पद्धती ही, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

(८) महाविद्यालये किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था बंद करण्याची पोट-कलम (१) ते (७) मध्ये निर्देशिलेली कार्यपद्धती, विद्याशाखा किंवा विषय बंद करण्यासाठीही, योग्य त्या फेरफारासह, लागू होईल.

प्रकरण नऊ

पदवीपूर्व, पदव्युत्तर, अध्यायन आणि विस्तार शिक्षण यांची रचना

५९. (१) विद्यापीठ, त्यास योग्य वाटल्यास, विद्यापीठ परिसरात पुढील विद्यालये व अशा इतर संस्था व विद्यापीठाची प्रयोगशाळा यांची स्थापना करील :- विद्यालये.

- (एक) अभियांत्रिकी व तंत्रशास्त्र विद्यालय;
- (दोन) आरोग्य विज्ञान विद्यालय;
- (तीन) व्यवस्थापन अभ्यासक्रम विद्यालय;
- (चार) उपयोजित समाज विज्ञान विद्यालय;
- (पाच) सागरी विज्ञान विद्यालय;
- (सहा) मृद-विज्ञान विद्यालय.

(२) विद्यापीठाला, आवश्यकतेनुसार, त्याच्या विद्याविषयक कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी जादा संस्था स्थापन करता येतील.

(३) विद्यापीठाला आवश्यकतेनुसार, जादा प्रशिक्षण केंद्र सुरू करता येतील किंवा त्याला योग्य वाटेल त्यानुसार त्याच्या नियंत्रणाखालील कोणतीही प्रशिक्षण संस्था किंवा वर्ग कायमचे किंवा तात्पुरते बंद करता येतील. विद्यापीठ परिसराच्या बाहेर विद्यापीठ ठरवील त्यानुसार विद्यापीठ क्षेत्राच्या कोणत्याही भागातील अशा संस्थांमध्ये किंवा इतर ठिकाणी विद्यापीठाचे कार्यक्रम आयोजित करता येतील.

(४) विद्यापीठ स्नातकपूर्व तसेच स्नातकोत्तर शिक्षणाची तरतूद करेल आणि शिक्षण व संशोधन यांच्या बाबतीत काटकसर व कार्यक्षमता यांची सुनिश्चित करून घेईल.

(५) स्नातकोत्तर शिक्षण व संशोधन, शक्य तेथवर, केवळ विद्यापीठ विद्यालयांमध्येच करण्यात येईल.

६०. विद्यापीठाच्या प्रत्येक विद्याविषयक कर्मचारी हा, अध्यापन, संशोधन किंवा विस्तार शिक्षण, विस्तार विद्यापीठाचा सेवा किंवा तंत्रज्ञानाचे हस्तांतरण यासंबंधात त्यावेळेपुरते त्याला कोणतेही काम देण्यात आलेले असले तरीही, विद्याविषयक कर्मचारीवर्ग. विद्यापीठातील त्याची अर्हता व दर्जा यानुसार प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, अधिव्याख्याता यांची श्रेणी किंवा यथास्थिति इतर कोणतीही विहित श्रेणी धारण करील.

६१. विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त संस्थांमध्ये, विद्यापीठाकडून वेळोवेळी निदेशित करण्यात येईल त्यानुसार अध्यापन कार्यक्रम. क्रमशः समान शिक्षण व रचनापद्धती लागू करण्यात येईल.

६२. विद्यापीठ विस्तार शिक्षण सेवा सुरू करील आणि या अधिनियमातील परिनियमांमधील आणि आदेशांमधील विस्तार शिक्षण तरतुदींच्या अधीन राहून, ग्रामीण भागातील लोकांना त्यांच्या समस्या सोडवण्यासाठी सहाय्य करण्याकरता त्यांना संशोधनाच्या निष्कर्षावर आधारित उपयुक्त माहिती उपलब्ध करून देईल. ते प्रादेशिक विस्तार केंद्रे व विस्तार सेवा युनिटे यांची स्थापना करून, विस्तार कार्यकर्ता आणि इतर ग्रामीण भागातील लोक यांच्या फायद्यासाठी प्रात्यक्षिक कार्यक्रम आयोजित करील.

६३. (१) कुलगुरू, विद्यापीठाच्या योग्य त्या अधिकाऱ्यांशी विचारविनिमय केल्यानंतर विद्यापीठाच्या अध्यापन, अध्यापन, संशोधन व विस्तार शिक्षणविषयक कार्यक्रमांमध्ये संपूर्ण समन्वय साधण्यासाठी आवश्यक असेल अशी कार्यवाही करण्यास जबाबदार असेल. संशोधन, आणि विस्तार शिक्षण व अभ्यासक्रम आणि सेवा यांचा समन्वय साधणे.

(२) कुलगुरू, विद्यापीठाचे योग्य अधिकारी व कर्मचारी यांच्यामार्फत काम करून घेऊन, ज्यायोगे तंत्रज्ञानाशी संबंधित असलेल्या समाजशास्त्राच्या नैसर्गिक, अधिभौतिक व महत्वाच्या बाजूंसंबंधातील नवीन माहिती व तंत्रज्ञान विकसित करण्याच्या कामी जास्तीत जास्त व शक्य तेवढी प्रगती करण्यात येईल आणि अध्यापन अभ्यासक्रमात व शैक्षणिक कार्यक्रमात त्याचा समावेश करण्यात येईल आणि त्यानंतर विद्यापीठ क्षेत्रामध्ये प्रत्यक्षात लागू करण्याजोगे

असेल त्या बाबतीत त्याचे आकलन व स्वीकार करण्यात येईल अशी परिस्थिती खात्रीपूर्वक निर्माण करण्याच्याबाबतीत जबाबदार असेल.

(३) कुलगुरू, विद्यापीठाचे योग्य ते अधिकारी व कर्मचारी यांच्यामार्फत काम करून घेऊन, विद्यापीठाच्या अभ्यास मंडळाकडून एकच काम अनावश्यकपणे दुसऱ्यांदा केले जाऊ नये यासाठी त्या अभ्यास मंडळांनी सुरू केलेले निरनिराळे अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यांमध्ये उचित परस्परसंबंध ठेवण्यात आले असल्याबाबत खात्री करून घेण्याच्या बाबतीत जबाबदार असेल.

(४) विद्यापीठ, एकंदर राज्याच्या आणि विशेषकरून मागास क्षेत्रांच्या गरजा लक्षात घेऊन, शिक्षण, संशोधन, विस्तार शिक्षण, विस्तार सेवा आणि तंत्रज्ञानाचे हस्तांतरण यांच्याशी संबंधित असलेले त्याचे कार्यक्रम विकसित करेल, आणि राज्य शासनाला उचित व विचारपूर्वक सल्ला देईल.

प्रकरण दहा

नावनोंदणी व पदव्या

विद्यार्थ्यांची नाव नोंदणी. ६४. विद्यापीठाचा विद्यार्थी म्हणून नावनोंदणी होण्यासाठी व्यक्तीकडे विनियमांद्वारे निर्धारित करण्यात येईल अशी किमान शैक्षणिक अर्हता असली पाहिजे.

विद्यार्थ्यांच्या नावनोंदणीकरिता किमान शैक्षणिक अर्हता. ६५. कलम ६४ मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरीही, विद्यापीठाचा विद्यार्थी म्हणून पदवी पाठ्यक्रमाला नावनोंदणी व्हावयाचा विद्यार्थी हा,—

(एक) महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळे अधिनियम, १९६५ या अन्वये स्थापन केलेल्या विभागीय मंडळाकडून घेण्यात येणारी उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र उत्तीर्ण झालेला असावा ;

(दोन) राज्य शासनाच्या संमतीने विद्यापीठाकडून सुरू करण्यात येईल अशा विषयांची आणि विहित रीतीने घेण्यात येईल अशी कोणतीही असल्यास ती प्रवेश परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असावा ;

(तीन) विद्यापीठाकडून घेण्यात येणाऱ्या परीक्षांच्या समतुल्य म्हणून केलेली इतर कोणतीही परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असावा ; किंवा

(चार) विहित करण्यात येतील अशा इतर अर्हता त्याने धारण केलेल्या असल्यात.

सन्मान्य पदव्या. ६६. कार्यकारी परिषदेस, एखाद्या व्यक्तीची (समाजातील) प्रतिष्ठा, गुणवत्ता व समाजसेवा विचारात घेता, सन्मान्य पदवी इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी मिळण्यास ती योग्य व्यक्ती आहे, याच केवळ कारणावरून अशा व्यक्तीस कोणतीही चाचणी किंवा परीक्षा दिल्याशिवाय सन्मान्य पदवी किंवा इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी प्रदान करण्यासंबंधात त्या व्यक्तीचा विचार करता येईल आणि अशी शिफारस ही, कार्यकारी परिषदेच्या एकूण सदस्यसंख्येच्या निम्त्यापेक्षा कमी नसतील इतक्या, परिषदेच्या सभेस उपस्थित असलेल्या सदस्यांच्या दोन-तृतीयांशापेक्षा कमी नसणाऱ्या बहुमताने पाठिंबा दिल्यास यथोचितरित्या संमत झाल्याचे समजण्यात येईल :

परंतु, कार्यकारी परिषद, कुलगुरूने कुलपतीची पूर्वमान्यता घेतली असल्याखेरीज, त्याबाबतीत कोणताही प्रस्ताव दाखल करून घेणार नाही किंवा त्याचा विचार करणार नाही.

विवक्षित अपराधांबद्दल दोषी ठरविण्यात आल्यानंतर स्नातकांच्या नोंदवहीतून नाव काढून टाकणे. ६७. (१) कुलपतीस, कार्यकारी परिषदेच्या शिफारशीवरून, तिच्या मते, नैतिक अधःपाताचा ज्यात अंतर्भाव होतो अशा कोणत्याही गंभीर स्वरूपाच्या अपराधाबद्दल न्यायालयाने एखाद्या व्यक्तीला दोषी ठरवले असेल अशा कोणत्याही व्यक्तीचे नाव कुलपतीस योग्य वाटेल अशा मुदतीसाठी, स्नातकाच्या नोंदवहीतून काढून टाकता येईल ; मात्र परिषदेच्या सभेस हजर असणाऱ्या सदस्यांच्या दोन-तृतीयांशापेक्षा कमी नसतील इतक्या बहुमताने— अशा बहुमतामध्ये प्रत्येक मंडळाचे निम्त्यापेक्षा कमी नसतील इतके सदस्य असतील— कार्यकारी परिषदेच्या शिफारशीस पाठिंबा दिलेला असेल.

(२) संबंधित व्यक्तीस, विनियमांद्वारे विहित केलेल्या रीतीने बचावासाठी आपली बाजू मांडण्याची संधी दिल्याखेरीज, या कलमान्वये कोणतीही कारवाई करण्यात येणार नाही.

प्रकरण अकरा

समित्या

६८. (१) विद्यापीठाच्या वतीने शिक्षण देण्यासाठी, विद्यापीठाने मान्यता दिलेल्या अध्यापकांव्यतिरिक्त, विद्यापीठाच्या इतर अध्यापकांची निवड व नेमणूक या व लगतनंतरच्या कलमास अनुसरून करण्यात येईल. विद्यापीठाच्या अध्यापकांची निवड व नेमणूक करण्यासाठी समिती.

(२) (क) विद्यापीठाच्या सर्व अध्यापकांच्या नेमणुकीसंबंधात कार्यकारी परिषदेस शिफारशी करण्यासाठी निवड समित्या असतील.

(ख) प्रत्येक निवड समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल,—

(एक) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(दोन) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली एक व्यक्ती ;

(तीन) दोन प्रतिनिधी, अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषद व संचालक, तंत्र शिक्षण यांचा प्रत्येकी एक ;

(चार) जर तो प्राध्यापक असेल, तर संबंधित विद्यापीठ विभागाचा प्रमुख ; आणि

(पाच) विद्यापीठाशी ज्या व्यक्ती संबंधित नसतील आणि ज्या विषयासाठी अध्यापकाची निवड करायची असेल त्या विषयाचे ज्यांना विशेष ज्ञान आहे अशा, विद्यापरिषदेने शिफारस केलेल्या सहापेक्षा कमी नसतील इतक्या व्यक्तींच्या नामिकेमधून कार्यकारी परिषदेने नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.

(सहा) शैक्षणिक क्षेत्रात तज्ज्ञ असणाऱ्या व्यक्तींमधून अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमातीची असणारी आणि कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली एक व्यक्ती.

(३) कुलसचिव, हा समितीचा सचिव म्हणून काम करील.

(४) (क) निवड करून भरावयाच्या विद्यापीठाच्या अध्यापकाच्या प्रत्येक पदाची, त्यासाठी लागणारी किमान अर्हता आणि आवश्यक असतील अशा इतर कोणत्याही अतिरिक्त अर्हता, वित्तलब्धी आणि भरावयाच्या पदांची संख्या अशा पदांपैकी अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमाती यांमधील व्यक्तीसाठी जी कोणतीही राखीव पदे असतील अशा पदांची संख्या यांच्या तपशीलासह, कार्यकारी परिषदेने मान्य केलेल्या मसुद्यानुसार, यथोचितरीत्या व मोठ्या प्रमाणावर जाहिरात देण्यात येईल आणि जाहिरातीस अनुसरून, अर्जदारांना आपले अर्ज सादर करण्यासाठी वाजवी मुदत देण्यात येईल.

(ख) प्रत्येक निवड समितीच्या सभेची तारीख अशा रीतीने निश्चित करण्यात येईल की, ज्यायोगे प्रत्येक सदस्यास आणि उमेदवारास त्यासंबंधी निदान तीस दिवसांची नोटीस देता येईल आणि प्रत्येक उमेदवाराचा तपशील प्रत्येक सदस्यास डाकेने अशा रीतीने पाठविण्यात येईल की, ज्यायोगे त्याला सभेच्या तारखेपूर्वी निदान सात दिवस आधी तो मिळू शकेल.

(ग) प्रत्येक निवड समितीच्या सभेची चार सदस्यांनी गणपूर्ती होईल, त्यापैकी निदान दोन सदस्य, पोट-कलम (२), खंड (ब) च्या उप खंड (पाच) अन्वये नामनिर्देशित केलेल्या व्यक्ती असतील.

(घ) निवड समितीने प्रत्येक उमेदवाराची मुलाखत घेईल. जाहिरातीत दिलेल्या अर्हतेनुसार त्याची गुणवत्ता ठरवील आणि जाहिरात दिल्याप्रमाणे सर्वसाधारण पदांवरील व राखीव पदांवरील, कोणतीही असल्यास, नेमणुकीसाठी ज्यांची ती शिफारस करील अशा कोणात्याही असल्यास, व्यक्तीची किंवा व्यक्तीची नावे गुणवत्तेनुसार लावून कार्यकारी परिषदेस कळवील :

परंतु, निवड समितीस प्राध्यापकाच्या पदासाठी ज्यांनी अर्ज केला असेल आणि जे तिच्यापुढे उपस्थित झाले असतील अशा उमेदवारांऐवजी ज्यांनी अर्ज केला नसेल किंवा तिच्यापुढे उपस्थित राहिल्या नसतील आणि ज्या यथोचितरित्या अर्हताप्राप्त असतील अशा अन्य कोणत्याही व्यक्तीच्या नावांची नेमणुकीसाठी शिफारस करता येईल.

(ड) कार्यकारी परिषद, जाहिरात दिल्याप्रमाणे सर्वसाधारण आणि राखीव पदे, कोणतीही असल्यास, ती भरण्यासाठी अशारीतीने शिफारस केलेल्या व्यक्तींमधून आवश्यक असेल तितक्या व्यक्तींची निवड करील :

परंतु, निवड समितीने लावलेल्या गुणवत्तेनुसार असेल त्या व्यतिरिक्त अन्यथा कार्यकारी परिषद नेमणूक करण्याचे ठरवील त्याबाबतीत, कार्यकारी परिषद त्याबद्दलची आपली कारणे लेखी नमूद करील व ती कुलपतीकडे

सादर करील. कुलपती, अशा प्रस्तावास मान्यता देईल किंवा तो पुनर्विचारार्थ कार्यकारी परिषदेकडे परत पाठवील. पुनर्विचारानंतर कार्यकारी परिषदेला आपला मूळ प्रस्ताव पुढे चालू ठेवण्याची इच्छा असल्यास, कार्यकारी परिषद ती बाब कुलपतीकडे निर्णयासाठी पुन्हा पाठवील व त्यावरील त्याचा निर्णय अंतिम असेल :

परंतु आणखी असे की, जेव्हा निवड समिती कार्यकारी परिषदेस केवळ एकाच व्यक्तीच्या नावाची शिफारस करील आणि कार्यकारी परिषदेस ती व्यक्ती स्वीकारण्यायोग्य वाटत नसेल त्याबाबतीत, कार्यकारी परिषद, ती शिफारस न स्वीकारण्याबद्दलची आपली कारणे लेखी नमूद करील आणि त्या रिकाम्या पदाची पुन्हा जाहिरात देण्याबद्दल कुलसचिवास निदेश देईल आणि नवीन शिफारशी करण्यासाठी निवड करण्यासाठी निवड समितीची सभा बोलावील व तसे करताना वर नमूद केलेली कारणे निवड समितीच्या प्रत्येक सदस्यास कळवील.

(५) प्रत्यक्ष परिणाम झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीने विनंती अर्ज केल्यावर किंवा कुलपतीने स्वाधिकारे, आवश्यक असेल किंवा आवश्यक झाली असेल अशी चौकशी केल्यानंतर किंवा ती करून घेतल्यानंतर किंवा अशी स्पष्टीकरणे मिळविल्यानंतर किंवा मिळविण्यात आल्यानंतर त्याची अशी खात्री पटली असेल की, त्या विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकाऱ्याने किंवा अधिकाऱ्याने हा अधिनियम अंमलात येण्याच्या वेळी किंवा अंमलात आल्यानंतर केलेली विद्यापीठाच्या कोणत्याही अध्यापकाची नेमणूक ही, त्यावेळी अंमलात आलेल्या कायदानुसार करण्यात आलेली नाही, तर कुलपतीस आदेशाद्वारे अशा अध्यापकांच्या सेवेच्या शर्तीशी संबंधित असलेल्या करारात काहीही अंतर्भूत असले तरी, त्याला एक महिन्याची नोटीस दिल्यानंतर किंवा अशा नोटीशी ऐवजी एक महिन्याचे वेतन दिल्यानंतर त्याची नेमणूक समाप्त करण्याबद्दल कुलगुरूस निदेश देता येईल आणि कुलगुरू या निदेशाचे ताबडतोब पालन करील व नव्याने निवड करण्याची उपाययोजना करील. अशा रीतीने जिची सेवा समाप्त करण्यात आली असेल अशी व्यक्ती, पुन्हा अर्ज करण्यात पात्र असेल.

(६) पोट-कलम (५) अन्वये कुलपतीने दिलेला कोणताही आदेश अंतिम असेल आणि असा आदेश मिळाल्यापासून शक्यतोवर तीन दिवसांच्या आत त्याची एक प्रत कुलगुरूकडून संबंधित अध्यापकावर बजावण्यात येईल.

(७) कोणत्याही व्यक्तीची सेवा समाप्त केल्यानंतर कोणत्याही मुदतीसाठी विद्यापीठाच्या निधीमधून वेतन किंवा भत्ते यांच्या रूपाने तिला काहीही मिळणार नाही याबद्दल खात्री करून घेणे हे कुलगुरूचे कर्तव्य असेल आणि असे कोणतेही प्रदान प्राधिकृत करणार किंवा देणार कोणताही प्राधिकारी किंवा अधिकारी अशा रीतीने देण्यात आलेल्या रकमेची प्रतिपूर्ती विद्यापीठाकडे करण्यास पात्र ठरेल.

विद्यापीठाच्या अध्यापकांची तात्पुरती रिकामी पदे भरणे. **६९.** विद्यापीठाच्या अध्यापकांच्या तात्पुरत्या रिकाम्या पदावर नेमणूक करावयाची असेल त्याबाबतीत, एक वर्षाच्या किंवा त्याहून अधिक मुदतीसाठी पद रिकामे राहणार असेल तर, कलम ६८ च्या तरतुदींना अनुसरून निवड समितीच्या शिफारशीनुसार नेमणूक करण्यात येईल :

परंतु, अध्यापनाच्या दृष्टीने ते रिकामे पद ताबडतोब भरणे आवश्यक आहे याबद्दल कुलगुरूची खात्री झाल्यास, त्यास पुढीलप्रमाणे रचना केलेल्या स्थानिक निवड समितीच्या शिफारशीवरून एका वर्षापेक्षा अधिक नसेल इतक्या मुदतीसाठी त्या पदाकरिता यथोचित अर्हताप्राप्त व्यक्तीची नेमणूक करता येईल आणि अशा नेमणुकीसंबंधी तो कार्यकारी परिषदेस कळवील :—

(क) कुलगुरू,—पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) संबंधित विद्यालय प्रमुख ;

(ग) संबंधित विभागाचा प्रमुख ; आणि

(घ) कुलगुरूने नामनिर्देशित केलेली एक व्यक्ती, मात्र विभाग प्रमुख हा विद्यालय प्रमुखही असेल तर, कुलगुरू, एका व्यक्तीऐवजी दोन व्यक्तींची नेमणूक करील :

परंतु आणखी असे की, सहा महिने संपण्यापूर्वी, कुलगुरू, कलम ६८ च्या तरतुदींना अनुसरून, नेमणूक करण्यासाठी निवड समितीची बैठक बोलावण्याची उपाययोजना करील.

७०. त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, संचालक म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येणार नाही आणि उक्त समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- संचालकाच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती.
- (क) कुलगुरू पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली कार्यकारी परिषदेवरील व्यक्ती ; आणि
- (ग) कार्यकारी परिषदेने, विद्यापीठाच्या सेवेत नसणाऱ्या तिच्या इतर सदस्यांमधून नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.
७१. त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, कुलसचिव म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येणार नाही आणि उक्त समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- कुलसचिवाच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती.
- (क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली कार्यकारी परिषदेवरील व्यक्ती ; आणि
- (ग) कार्यकारी परिषदेने तिच्या इतर सदस्यांमधून नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.
७२. त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, सह संचालक म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येणार नाही आणि उक्त समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- सह संचालकाच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती.
- (क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली कार्यकारी परिषदेवरील व्यक्ती ; आणि
- (ग) कार्यकारी परिषदेने, विद्यापीठाच्या सेवेत नसणाऱ्या तिच्या इतर सदस्यांमधून नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.
७३. त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, उप संचालक म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येणार नाही आणि उक्त समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- उप संचालकाच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती.
- (क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) कार्यकारी परिषदेने, विद्यापीठाच्या सेवेत नसणाऱ्या तिच्या इतर सदस्यांमधून नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.
७४. (१) त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या समितीच्या शिफारशीखेरीज, विद्यापीठाचा अध्यापक म्हणून कोणत्याही व्यक्तीस मान्यता देण्यात येणार नाही आणि अशी समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- विद्यापीठाच्या अध्यापकांना मान्यता देण्यासाठी समिती.
- (क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) संबंधित विद्याशाखेचा अधिष्ठाता ;
- (ग) संबंधित विद्यापीठ विभाग प्रमुख ; आणि
- (घ) ज्या विषयाच्या अध्यापक म्हणून मान्यता द्यावयाची असेल अशा विषयाचे विशेष ज्ञान असणाऱ्या चार व्यक्ती ; त्यापैकी दोन व्यक्ती विद्यापीठाच्या अध्यापकांव्यतिरिक्त असलेल्या व्यक्तींमधून कार्यकारी परिषदेकडून आणि दोन व्यक्ती विद्यापरिषदेकडून तिच्या सदस्यांमधून, नामनिर्देशित करण्यात येतील.
- (२) कार्यकारी परिषद, समितीच्या शिफारशीचा विचार केल्यानंतर, आदेशांद्वारे विनियमित केलेल्या रीतीने अशा अध्यापकास मान्यता देईल किंवा ती काढून घेईल.
७५. (१) त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, विद्यापीठाकडून चालविण्यात येणाऱ्या महाविद्यालयाचा किंवा परिसंस्थेचा प्राचार्य म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येणार नाही.
- विद्यापीठाकडून चालविण्यात येणाऱ्या महाविद्यालयाच्या किंवा परिसंस्थेच्या प्राचार्याच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती.
- समिती पुढील व्यक्तींची मिळून होईल :—
- (क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ; आणि

(ख) ते महाविद्यालय किंवा परिसंस्था याजकडून ज्यांचे शिक्षण देण्यात येते त्या विषयाचे किंवा विषयांचे विशेष ज्ञान असणाऱ्या तीन व्यक्ती ; त्यापैकी दोन कार्यकारी परिषदेकडून व एक विद्यापरिषदेकडून नामनिर्देशित करण्यात येईल व त्या व्यक्ती विद्यापीठाच्या सेवेतील व्यक्ती असणार नाहीत.

(२) अशा प्राचार्यांची निवड व नेमणूक करण्यासंबंधीची कार्यपद्धती ही कलम ६८ द्वारे विहित केल्याप्रमाणे असेल.

वित्त अधिकार्याच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती. **७६.** (१) त्या प्रयोजनासाठी रचना करण्यात आलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीवरून असेल त्याखेरीज, कोणत्याही व्यक्तींची वित्त अधिकारी म्हणून नामनिर्देशनाद्वारे नेमणूक करण्यात येणार नाही, आणि ही समिती पुढील सदस्यांची मिळून होईल :-

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य किंवा त्याचे नामनिर्देशित केलेली उपसंचालक, लेखा व कोषागारे यांच्या दर्जाहून कमी दर्जाची नसेल अशी व्यक्ती ;

(ग) कार्यकारी परिषदेवरील कुलपतीने नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती ;

(घ) कार्यकारी परिषदेने तिच्या सदस्यांमधून नामनिर्देशित केलेल्या दोन व्यक्ती ; आणि

(ङ) कुलसचिव, पदसिद्ध सचिव.

(२) निवड समितीने सभेच्या वेळी अनुसरावयाची कार्यपद्धती ही परिनियमाद्वारे विहित केल्याप्रमाणे असेल.

ग्रंथपालाच्या नेमणुकीसाठी निवड समिती. **७७.** (१) त्या प्रयोजनासाठी रचना केलेल्या निवड समितीच्या शिफारशीखेरीज, ग्रंथपाल म्हणून कोणत्याही व्यक्तींची नेमणूक करण्यात येणार नाही आणि उक्त समिती पुढील सदस्यांची मिळून होईल :-

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ; आणि

(ख) कार्यकारी परिषदेने, नामनिर्देशित करावयाच्या, ग्रंथालयशास्त्र आणि ग्रंथालय प्रशासनविषयक विशेष ज्ञान असणाऱ्या आणि विद्यापीठाच्या सेवेत नसतील अशा दोन व्यक्ती ;

(२) ग्रंथपालाच्या पदासाठी आवश्यक असलेल्या अर्हता व निवड समितीच्या सभेत अनुसरावयाची कार्यपद्धती ही परिनियमांद्वारे विहित केल्याप्रमाणे असेल.

ग्रंथालय समिती. **७८.** (१) विद्यापीठाच्या ग्रंथालयाच्या प्रशासनासाठी, संयोजनासाठी आणि व्यवस्थेसाठी पुढील सदस्यांची मिळून एक ग्रंथालय समिती असेल :-

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) कुलगुरूने नामनिर्देशित केलेले तीन विद्यालय प्रमुख ;

(ग) कुलगुरूने नामनिर्देशित केलेले तीन विद्यापीठ विभाग प्रमुख ;

(घ) कार्यकारी परिषदेने नामनिर्देशित केलेले दोन अध्यापक ;

(ङ) कुलसचिव ; आणि

(च) ग्रंथपाल—पदसिद्ध सचिव.

(२) पदसिद्ध सदस्याव्यतिरिक्त समितीचे सर्व सदस्य, तीन वर्षांच्या कालावधीपर्यंत पद धारण करतील.

(३) समितीचे अधिकार व कर्तव्ये आणि तिच्या बैठकीमध्ये अनुसरावयाची कार्यपद्धती विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

करारान्वये विवक्षित नियुक्त्या करणे. **७९.** (१) या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये अन्यथा तरतूद केली असेल त्याव्यतिरिक्त, प्रत्येक वेतनी अधिकारी व विद्याविषयक कर्मचारी यांची लेखी कराराद्वारे नियुक्ती करण्यात येईल. हा करार कुलसचिवाबरोबर करण्यात येईल आणि त्याची एक प्रत संबंधित कर्मचार्याला देण्यात येईल :

परंतु, कुलगुरूच्या सेवेचा करार कुलपतीबरोबर करण्यात येईल. कुलपतीचा सचिव त्याच्या वतीने असा करार करील.

(२) परिनियमाद्वारे तरतूद करण्यात आली असल्याखेरीज अशा कोणत्याही कर्मचाऱ्याला विद्यापीठामधील किंवा विद्यापीठाबाहेरील कोणत्याही कामासाठी कोणतेही पारिश्रमिक मिळणार नाही.

८०. परिनियमांमध्ये त्याबाबतीत करण्यात आलेल्या तरतुदीनुसार त्या प्रयोजनासाठी घटित करण्यात आलेल्या निवड समितीने शिफारस केली असल्याखेरीज, विद्यापीठांकडून, इतर विद्याविषयक कर्मचारीवर्ग, अधिकारी किंवा कर्मचारी म्हणून कोणत्याही व्यक्तीची नियुक्ती करण्यात येणार नाही.

निवड समितीच्या शिफारशीवरून इतर विद्याविषयक कर्मचारीवर्गांची, अधिकाऱ्यांची आणि कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती.

८१. (१) या अधिनियमात अन्यथा तरतूद केली असेल त्याव्यतिरिक्त कोणत्याही प्राधिकरणाच्या किंवा विद्यापीठ मंडळाच्या कोणत्याही सदस्याला, कुलगुरूला उद्देशून लिहिलेल्या पत्राद्वारे त्याच्या पदाचा राजीनामा देता येईल. कुलगुरूने राजीनामा स्वीकारल्यानंतर अशा सदस्याचे पद रिक्त राहील.

सदस्यत्वाचा राजीनामा आणि ते बंद होणे.

(२) विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाचा किंवा मंडळाचा कोणताही सदस्य, नैतिक अधःपाताचा समावेश असलेल्या अपराधाबद्दल न्यायालयकडून त्याला सिद्धापराध ठरविण्यात आल्यानंतर त्याचा सदस्य असण्याचे बंद होईल.

८२. विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाच्या किंवा मंडळाच्या पदसिद्ध सदस्याव्यतिरिक्त सदस्याचे कोणतेही पद, अशा सदस्याचा पदावधी समाप्त होण्यापूर्वी रिक्त झाले तर लवकरात लवकर सोयीप्रमाणे सदस्याच्या यथास्थिति, नामनिर्देशनाद्वारे, नियुक्तीद्वारे किंवा त्यास स्वीकृत करून घेऊन ते पद भरण्यात येईल. ज्या सदस्याच्या जागी त्याचे नामनिर्देशन करण्यात आले असेल, नियुक्ती करण्यात आली असेल किंवा त्याला स्वीकृत करून घेण्यात आले असेल तो सदस्य, ते पद रिक्त झाले नसते तर त्या पदावर जेवढ्या कालावधीपर्यंत राहिला असता तेवढ्या कालावधीसाठीच केवळ तो ते पद धारण करील.

प्रासंगिक रिक्त पद.

८३. विद्यापीठाची कोणतेही प्राधिकरण किंवा मंडळ किंवा समिती यांची योग्यरीत्या रचना करण्यात आलेली नसली किंवा तिच्या रचनेत किंवा पुनर्रचनेत कोणत्याही वेळी उणीव असेल, किंवा असे कोणतेही प्राधिकरण किंवा मंडळ किंवा समिती यांच्या सदस्याचे पद रिक्त असले तरीही, केवळ तिच्या सदस्याचे कोणतेही पद रिक्त आहे किंवा तिच्या रचनेत कोणतीही उणीव आहे अशा कोणत्याही कारणांमुळे किंवा कारणांमुळे, असे प्राधिकरण किंवा मंडळ यांची कोणतीही कृती किंवा कार्यवाही ही विधिअग्राह्य ठरणार नाही.

घटना किंवा रिक्त पद यांच्या बाबतीतील उणिवांमुळे केवळ कृती व कार्यवाही विधिअग्राह्य ठरणार नाही.

८४. हा अधिनियम किंवा कोणताही परिनियम, आदेश, विनियम याच्या कोणत्याही तरतुदींच्या अर्थविवरणाच्या संबंधात अथवा विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाचा किंवा मंडळाचा सदस्य म्हणून एखाद्या व्यक्तीची यथोचितरीत्या नियुक्ती झालेली आहे किंवा तिला सदस्य म्हणू स्वीकृत केलेले आहे किंवा ती तसा सदस्य होण्यास हक्कदार आहे यासंबंधित कोणताही प्रश्न निर्माण झाल्यास, ही बाब प्रत्यक्ष नुकसान पोहोचलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस किंवा प्राधिकरणास किंवा मंडळास विनंती अर्जाद्वारे अथवा, कुलगुरूस स्वाधिकारे, कुलपतीकडे निर्दिष्ट करता येईल आणि तो, नुकसान पोहोचलेल्या व्यक्तीस किंवा प्राधिकरणास किंवा मंडळास आपले म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी दिल्यानंतर आणि त्याला आवश्यक वाटेल असा सल्ला घेतल्यानंतर त्या प्रश्नाबाबत निर्णय घेईल, आणि त्याचा निर्णय अंतिम असेल :

विद्यापीठ, प्राधिकरण किंवा मंडळ, इ. यांच्या अर्थविवरणाच्या संबंधातील प्रश्न आणि त्यांच्या घटनेसंबंधातील विवाद.

परंतु, कार्यकारी परिषदेच्या पाचपेक्षा कमी नसतील एवढ्या सदस्यांनी स्वाक्षरित केलेले मागणीसंबंधातील पत्र सादर करण्यात आल्यानंतर कुलगुरूला कुलपतीकडे असा निर्देश करता येईल.

८५. (१) विद्यापीठाचे परीक्षक म्हणून नेमणूक करण्यासाठी व्यक्तीची यादी तयार करण्याच्या प्रयोजनासाठी, दरवर्षी, प्रत्येक विद्यापीठ विद्यालयासाठी एका समितीची रचना करण्यात येईल आणि उक्त समिती पुढील व्यक्तीची मिळून होईल :-

परीक्षकांच्या नेमणुकीसाठी समिती.

(क) कुलगुरू, पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) संबंधित विद्यापीठ विद्यालय प्रमुख ;

(ग) कार्यकारी परिषदेने नामनिर्देशित केलेले दोन सदस्य ;

(घ) विद्यापरिषदेने नामनिर्देशित केलेला एक सदस्य ;

(ड) नियोजन व मूल्यांकन (संनियंत्रण) मंडळाने नामनिर्देशित केलेला एक सदस्य ; आणि

(च) त्या विशिष्ट विषयाच्या अभ्यास मंडळाचा अध्यक्ष.

(२) समिती, अभ्यास मंडळाने तयार करावयाच्या नामिकेमध्ये समाविष्ट असलेल्या व्यक्तींमधून याद्या तयार करील आणि त्या कार्यकाही परिषदेकडे मान्यतेसाठी सादर करील आणि त्यानंतर कार्यकारी परिषद परीक्षकांच्या नेमणुका करील :

परंतु, समितीला, तिची कारणे लेखी नमूद केल्यानंतर, अभ्यास मंडळाकडून तयार करण्यात आलेल्या नामिकेमध्ये व्यक्तींच्या नावाचा समावेश करण्यात आलेला नसला तरीही अशा याद्यांमध्ये त्या व्यक्तींच्या नावांचा समावेश करता येईल :

परंतु, आणखी असे की, कार्यकारी परिषदेकडून याद्यांमध्ये कोणताही बदल, ज्या आधारे असा प्रत्येक बदल सुचविण्यात आला असेल किंवा करण्यात आला असेल ती विशिष्ट भूमिका नमूद करणारा ठराव संमत करण्यात आला असल्याखेरीज, सुचविण्यात येणार नाही किंवा करण्यात येणार नाही.

(३) जर, कोणत्याही कारणामुळे परीक्षकाचे पद स्वीकारण्यास कोणताही परीक्षक असमर्थ असेल आणि कार्यकारी परिषदेस वेळीच नवीन नेमणूक करता येत नसेल तर, कुलगुरू दुसऱ्या परीक्षकाची नेमणूक करील आणि कार्यकारी परिषदेस अशा नेमणुकीसंबंधी कळवील.

(४) कार्यकारी परिषदेच्या सभेस उपस्थित असलेल्या सदस्यांच्या दोन-तृतीयांश बहुमताने प्रस्ताव संमत करण्यात आला असेल त्याशिवाय कार्यकारी परिषदेच्या किंवा समितीच्या कोणत्याही सदस्यास परीक्षक म्हणून नेमण्यात येणार नाही.

इतर समित्या.

८६. विद्यापीठाच्या प्रत्येक प्राधिकरणाला त्याच्या अधिकार कक्षेतील कोणत्याही बाबींवर विचार करण्यासाठी (हाताळणेसाठी) तक्रार समितीसह समित्या नेमण्याचा अधिकार असेल आणि अशा समित्यांसाठी, प्राधिकरणाच्या सदस्यांव्यतिरिक्त विद्यापीठाशी संबंध नसणाऱ्या व्यक्तींचा समावेश होऊ शकेल :

परंतु, अभ्यास मंडळे व इतर प्राधिकरणे, कुलगुरूची पूर्वमान्यता असेल त्याशिवाय, समिती नियुक्त करणाऱ्या प्राधिकरणाचे जे सदस्य नाहीत अशा व्यक्तींची अशा समित्यांवर नेमणूक करणार नाहीत.

प्रकरण बारा

वित्त व्यवस्था

विद्यापीठ निधी.

८७. (१) विद्यापीठ “ विद्यापीठ निधी ” या नावाचा एक निधी प्रस्थापित करील.

(२) पुढील रकमा विद्यापीठ निधीचा भाग बनतील किंवा त्या विद्यापीठ निधीत जमा करण्यात येतील :—

(क) राज्य शासनाने, किंवा केंद्र सरकारने, विद्यापीठ अनुदान आयोगाने, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा इतर कोणत्याही प्राधिकरणाने दिलेले कोणतेही अंशदान किंवा अनुदान ;

(ख) फी व आकार यापासून येणारे उत्पन्न आणि विक्रीपासून मिळणारे कोणतेही उत्पन्न असल्यास ते धरून, सर्व साधनांपासून येणारे विद्यापीठाचे उत्पन्न ; आणि

(ग) कोणतीही विश्वस्तव्यवस्था, अर्थसहाय्य, मृत्यूपत्रित व इतर देणग्या ; स्थायीदाने, आणि इतर अनुदाने असल्यास यांपासून विद्यापीठाला मिळणारे सर्व उत्पन्न व पैसा.

(घ) राज्य शासनाच्या परवानगीने बँका किंवा इतर कोणत्याही अभिकरणाकडून कर्जाऊ घेतलेली कोणतीही रक्कम.

(३) विद्यापीठ निधी हा, कार्यकारी परिषदेच्या स्वेच्छानिर्णयाने भारतीय स्टेट बँकेमध्ये किंवा बँकव्यवसाय विनियमन अधिनियम, १९४९ यांच्या कलम २२ अन्वये भारतीय रिझर्व बँकेने दिलेली अनुज्ञप्ती धारण करीत असलेल्या १९४९ चा १०. भारतीय रिझर्व बँक अधिनियम, १९३४ यात व्याख्या केल्याप्रमाणे कोणत्याही अनुसूचित बँकेत किंवा विद्यापीठाच्या १९३४ चा २. प्रयोजनार्थ राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या सहकारी बँकेत किंवा भारतीय विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १८८२ ने १८८२ चा २.

प्राधिकृत केलेल्या रोख्यांमध्ये किंवा पाच लाख रुपयांच्या कमाल मर्यादेस अधीन राहून भारतीय युनिट ट्रस्टमध्ये किंवा विद्यापीठाच्या किंवा कोणत्याही मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या प्रयोजनासाठी स्थापना केलेल्या ग्राहक सहकारी संस्थांच्या शेअर्समध्ये किंवा त्यांना कर्ज देऊन गुंतविण्यात येईल.

८८. विद्यापीठ, विद्यापीठाच्या लेख्यांमध्ये एका स्वतंत्र लेखा शीर्षाखाली एक आकस्मिकता निधी ठेवील. आकस्मिकता त्यामध्ये विशेषतः या प्रयोजनासाठी राज्य शासनाने किंवा केंद्र सरकारने संचालक, तंत्र शिक्षण यांच्यामार्फत वेळोवेळी निधी दिलेली अंशदाने किंवा अनुदाने यांच्या रकमा जमा करण्यात येतील. प्रारंभिक खर्च भागविण्यासाठी आणि त्यानंतर अकल्पित खर्च भागविण्याच्या प्रयोजनासाठी आगाऊ रकमा देण्याकरिता अशा निधीचा वापर करण्यात येईल.

८९. विद्यापीठास, राज्य शासनाच्या पूर्व मंजूरीने, विद्यापीठ निधीचा कोणताही भाग वेळोवेळी, विद्यापीठाच्या विशेष निधी आणि लेख्यामध्ये एक विशेष निधी किंवा घसारा निधी म्हणून वेगळ्या लेखा शीर्षाखाली जमा करता येईल : घसारा निधी.

परंतु, अशा रीतीने असा वेगळा निधी ज्या उद्दिष्टासाठी उभारण्यात आला असेल त्याच्याशी स्पष्टपणे संबंधित असतील अशाच रकमा विनिर्दिष्ट प्रयोजनासाठी किंवा परिनियमांद्वारे तरतूद करण्यात येईल त्यानुसार साधनसामग्रीच्या घसारासाठी अशा विशेष निधीमध्ये जमा करण्यात व खर्ची घालण्यात येतील.

९०. (१) (क) या अधिनियमात काहीही अंतर्भूत असले तरीही, विद्यापीठाला स्थैर्य प्राप्त होत असल्याच्या वार्षिक वित्तीय कालावधीत, विद्यापीठाने आपल्या जमा रकमेचे आणि खर्चाचे वार्षिक वित्तीय अंदाज ज्या तारखेपर्यंत व ज्या पद्धतीने अंदाज तयार करावेत ती तारीख व पद्धती राज्य शासन विनिर्दिष्ट करील.

(ख) कार्यकारी परिषद अशा रीतीने तयार केलेले अंदाज विचारात घेईल आणि ते फेरबदलांसह किंवा फेरबदलांशिवाय मान्य करील आणि परिषदेकडून मान्य करण्यात आलेले असे अंदाज, राज्य शासनाकडे त्याच्या मंजूरीसाठी सादर करील.

(ग) राज्य शासनाला, उक्त अंदाजाच्या निर्देशांसह, त्याला योग्य वाटतील असे आदेश देता येतील आणि ते विद्यापीठाला कळविता येतील व विद्यापीठ अशा आदेशाची अंमलबजावणी करील.

(२) (क) विद्यापीठाच्या स्थैर्याचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर, कुलगुरु, विहित करण्यात येईल अशा तारखेपूर्वी किंवा अशा तारखेस, विद्यापीठाच्या वित्त अधिकाऱ्यांकडून विद्यापीठाच्या जमा रकमा व खर्च यांचे आगामी वर्षासाठीचे वार्षिक वित्तीय अंदाज तयार करवून घेईल आणि वित्त समितीमार्फत ते कार्यकारी परिषदेकडे पाठवील.

(ख) अशा प्रकारे तयार करण्यात आलेल्या वित्तीय अंदाजांवर कार्यकारी परिषद विचार करील व त्यामध्ये फेरफार करून किंवा कोणतेही फेरफार न करता ते संमत करील.

९१. (१) वित्त अधिकारी, कुलगुरुच्या निदेशान्वये विद्यापीठाचे वार्षिक लेखे तयार करील व कोणत्याही वार्षिक लेखे व मार्गाने विद्यापीठाकडे उपार्जित झालेला किंवा विद्यापीठाला मिळालेला पैसा तसेच विद्यापीठाकडून संवितरित करण्यात आलेल्या व देण्यात आलेल्या सर्व रकमा यांची नोंद त्या लेख्यांमध्ये करण्यात येईल. लेखी परीक्षा अहवाल.

(२) कुलगुरु, हे वार्षिक लेखे व ताळेबंद राज्य शासनाकडे सादर करील व राज्य शासन, ते भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्याशी विचारविनिमय करून नियुक्त करील अशा लेखा परीक्षकाकडून या लेख्यांची लेखापरीक्षा करवून घेईल. लेखापरीक्षा करण्यात आल्यावर हे लेखे मुद्रित करण्यात येतील व कुलगुरुकडून, त्याच्या प्रती तसेच लेखापरीक्षा अहवालाच्या प्रती कार्यकारी परिषदेला व कुलपतीला सादर करण्यात येतील.

(३) कार्यकारी परिषद या लेख्यांची तसेच लेखापरीक्षा अहवालाची एक प्रत व त्या लेखापरीक्षा अहवालावर विद्यापीठाने केलेल्या कार्यवाही संबंधातील निवेदन राज्य शासनला सादर करील आणि राज्य शासन ते, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे मांडण्याची व्यवस्था करील.

९२. विद्यापीठाचा वार्षिक अहवाल कार्यकारी परिषदेच्या निदेशान्वये विहित करण्यात येईल अशा तारखेला वार्षिक अहवाल किंवा तत्पूर्वी तयार करण्यात येईल. कार्यकारी परिषदेकडून मान्यता मिळालेला अहवाल कुलगुरु, कुलपतीस व राज्य शासनास सादर करील. राज्य शासन, तो अहवाल राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे मांडण्याची व्यवस्था करील.

प्रकरण तेरा
संकीर्ण तरतुदी

विद्यापीठाचे संलग्न महाविद्यालयांचे व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांचे कर्मचारी यांच्याकरिता प्रमाणसंहिता विहित करण्याचा अधिकार.

९३. या अधिनियमामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, राज्य शासनाला, एकरूप दर्जा प्राप्त होण्यासाठी आणि ठेवण्यासाठी, शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती यांमधील व्यक्तींचे वर्गीकरण करण्यासाठी व त्यांची निवड आणि नेमणूक करण्याची रीत व पद्धती यांसाठी आणि त्यांच्यासाठी पदे राखून ठेवण्याकरिता तरतूद करण्यासाठी व विद्यापीठाचे अधिकारी, अध्यापक आणि इतर कर्मचारी व राज्य शासनाकडून व्यवस्था ठेवण्यात येणाऱ्या व चालविण्यात येणाऱ्या परिसंस्था वगळून संलग्न महाविद्यालये व इतर मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांमधील अध्यापक व इतर कर्मचारी यांची कर्तव्ये, कार्यभार, वेतन, भत्ते, सेवानिवृत्तीनंतरचे लाभ, इतर लाभ, वर्तणूक व शिस्तविषयक बाबी आणि सेवेच्या इतर शर्ती यांची तरतूद करण्याकरिता प्रमाणसंहिता विहित करता येईल. अशी संहिता विहित करण्यात आल्यावर त्या संहितेमध्ये करण्यात आलेल्या तरतुदी अधिभावी होतील आणि संहितेमध्ये अंतर्भूत करण्यात आलेल्या बाबींच्या संबंधात परिनियम, आदेश, विनियम व नियम यांमध्ये करण्यात आलेल्या तरतुदी, संहितेच्या त्या जेथवर तरतुदीच्या विरुद्ध असतील तेथवर, निरर्थक ठरतील.

विद्यापीठाशी संबंधित अशा कोणत्याही बाबींच्या संबंधात चौकशी करविण्याचे राज्य शासनाचे अधिकार.

९४. (१) राज्य शासनास, विद्यापीठाशी संबंधित अशा कोणत्याही बाबींच्या संबंधात, ते निदेश देईल अशा एका किंवा अनेक व्यक्तींकडून चौकशी करविण्याचा हक्क असेल.

(२) राज्य शासन, अशा प्रत्येक बाबतीत, चौकशी करवून घेण्याचा आपला इरादा असल्याबद्दल विद्यापीठाला नोटीस देईल आणि अशा चौकशीस अभिवेदन करण्याचा विद्यापीठाला हक्क असेल, अशा चौकशीच्या निष्कर्षाच्या संदर्भातील आपली मते राज्य शासन, विद्यापीठाला कळवील व त्यावरील विद्यापीठाचे मत जाणून घेतल्यानंतर त्यासंबंधात करावयाच्या कार्यवाहीच्या संबंधात विद्यापीठाला सल्ला देईल व अशी कार्यवाही करण्याकरिता कालमर्यादा ठरवून देईल.

(३) विद्यापीठ, अशा प्रकारे ठरवून दिलेल्या कालमर्यादेत, राज्य शासनाने त्यास दिलेल्या आदेशाच्या बाबतीत त्याने केलेल्या किंवा करण्याचे योजिलेल्या कार्यवाहीच्या संबंधात राज्य शासनाला कळवील.

(४) पोटकलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या कालमर्यादेत विद्यापीठाने कोणतीही कार्यवाही केली नाही तर किंवा विद्यापीठाने केलेली कार्यवाही राज्य शासनाच्या मते समाधानकारक नसेल तर, राज्य शासनास, विद्यापीठाने दिलेले कोणतेही स्पष्टीकरण किंवा केलेले अभिवेदन यांचा विचार केल्यानंतर, त्यास योग्य वाटतील असे निदेश देता येतील व विद्यापीठ असा निदेशांचे पालन करील.

शासनाचे वित्तविषयक नियंत्रण.

९५. राज्य शासनाच्या किंवा राज्य शासनाने याबाबतीत प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या पूर्वमान्यतेशिवाय, विद्यापीठ,—

(क) त्याने निर्माण केलेली, अधिकाऱ्यांची, अध्यापकांची किंवा इतर कर्मचाऱ्यांची कोणतीही नवीन पदे भरणार नाही ;

(ख) आपल्या अधिकाऱ्यांच्या, अध्यापकांच्या किंवा इतर कर्मचाऱ्यांच्या वेतनात, भत्त्यात, निवृत्तीनंतरच्या लाभांत व इतर लाभांत सुधारणा करणार नाही ;

(ग) आपल्या कोणत्याही अधिकाऱ्यांस, अध्यापकास किंवा इतर कर्मचाऱ्यास, अनुग्रहपूर्वक प्रदानासह, कोणतेही विशेष वेतन, भत्ता किंवा कोणत्याही प्रकारचे इतर कोणतेही अतिरिक्त पारिश्रमिक किंवा वित्तीय भार निर्माण करणारे इतर लाभ देणार नाही ;

(घ) कोणत्याही राखून ठेवलेल्या निर्धीचा, इतर कोणत्याही प्रयोजनार्थ वापर करणार नाही ; किंवा

(ङ) कोणत्याही विकासविषयक कामावर कोणताही खर्च करणार नाही.

१६. (१) विद्यापीठ व मान्यताप्राप्त परिसंस्था ह्या अध्यापनाचा दर्जा आणि प्रशासनाची कार्यक्षमता यांच्याशी सुसंगतरीत्या त्यांच्या नियंत्रणाखालील अध्यापनविषयक व अध्यापनेतर पदांवर नियुक्ती करताना अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती यामधील व्यक्तींचे हक्क विचारात घेतील ; आणि अशा जाती आणि जमातीमधील व्यक्तींसाठी विद्यापीठामध्ये व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांमध्ये पुरेशा संख्येतील पदे राखून ठेवण्यासाठी विद्यापीठ आवश्यक ते परिनियम तयार करील.

विद्यापीठ संलग्न महाविद्यालये आणि परिसंस्था यामधील सेवांमध्ये व पदांवर अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती यांसाठी विशेष तरतूद.

(२) या अधिनियमामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, अनुसूचित जातींच्या आणि अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींसाठी ज्या प्रवर्गामधील पदे राखून ठेवण्यात येतात अशा पदांच्या प्रवर्गासाठी राखून ठेवावयाच्या पदांची टक्केवारी आणि अशी पदे राखून ठेवण्याशी संबंधित असतील अशा इतर बाबी यांच्या संबंधात, राज्य शासनाला, त्याला योग्य वाटतील असे निदेश वेळोवेळी विद्यापीठाला देण्याचे अधिकार असतील, आणि विद्यापीठ अशा निदेशांचे पालन करील.

१७. पदव्या प्रदान करण्यासाठी किंवा इतर कोणत्याही प्रयोजनासाठी विद्यापीठाचे दीक्षांत समारंभ परिनियमांद्वारे विहित केलेल्या रीतीने करण्यात येतील.

१८. या अधिनियमाच्या तरतुदीस व परिनियमास अधीन राहून विद्यापीठाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्यास किंवा प्राधिकरणास आदेशाद्वारे, परिनियम, आदेश आणि विनियम करण्याच्या अधिकारांव्यतिरिक्त, आपले इतर अधिकार आपल्या नियंत्रणाखालील, कोणत्याही इतर अधिकाऱ्यांकडे किंवा प्राधिकाऱ्याकडे सोपविता येतील आणि सोपविलेल्या अधिकारांचा वापर करण्याची अंतिम जबाबदारी ही, उक्त अधिकार सोपविण्याच्या प्राधिकरणाकडे निहित असल्याचे चालू राहील या शर्तीस अधीन असेल.

अधिकारांचे प्रत्यायोजन.

१९. (१) विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांची शिस्त व शिस्तभंगाची कारवाई यासंबंधीचे सर्व अधिकार कुलगुरूकडे निहित असतील.

विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांमध्ये शिस्त राखणे.

(२) कुलगुरूस, आदेशाद्वारे या कलमाखालील सर्व किंवा कोणतेही अधिकार त्यास योग्य वाटेल त्याप्रमाणे, त्याबाबतीत तो नामनिर्दिष्ट करील अशा इतर कोणत्याही अधिकाऱ्यांकडे सोपविता येतील.

(३) कुलगुरूस, आपल्या अधिकारांचा वापर करताना आदेशाद्वारे कोणत्याही विद्यार्थ्याला किंवा विद्यार्थ्यांना विनिर्दिष्ट मुदतीसाठी काढून टाकण्यात यावे किंवा कोणत्याही परिसंस्थेतील, विद्यालयातील किंवा विद्यापीठाच्या विभागातील एका किंवा अनेक अभ्यासक्रमांसाठी विनिर्दिष्ट मुदतीकरिता प्रवेश देऊ नये किंवा तीनशे रुपयांहून अधिक नसेल इतक्या दंडाची शिक्षा देण्यात यावी किंवा विद्यापीठ विद्यालय, महाविद्यालय, परिसंस्था किंवा विभाग याद्वारे संचालित परीक्षेस किंवा परीक्षांस बसण्याची पाच वर्षांहून अधिक नसेल एवढ्या मुदतीसाठी त्यास मनाई करण्यात यावी किंवा विद्यार्थी ज्या परीक्षेस किंवा परीक्षांस बसला असेल/बसले असतील त्या परीक्षेचा किंवा परीक्षांचा त्याचा/त्यांचा निकाल रद्द करण्यात यावा असा निदेश देता येईल.

(४) कुलगुरूच्या अधिकारांना कोणत्याही प्रकारे बाधा न आणता, विद्यापीठाच्या विद्यालयाचे, संचालित व मान्यताप्राप्त परिसंस्थांचे प्रमुख व विद्यापीठातील अध्यापन विभागाचे प्रमुख यांना त्यांच्या प्रभाराखालील विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत योग्य ती शिस्त राखण्याच्या प्रयोजनांसाठी आवश्यक असतील अशा सर्व अधिकारांचा वापर करण्याचा प्राधिकार असेल.

(५) कुलगुरू, परिसंस्थांचे प्रमुख व विद्यापीठातील अध्यापन विभागांचे प्रमुख यांच्या अधिकारांस कोणत्याही प्रकारे बाध न आणता, कुलगुरू, कार्यकारी परिषदेच्या मान्यतेस अधीन राहून, विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांची शिस्त व त्यांची योग्य वर्तणूक यांच्या बाबतीत नियम करील आणि ते सर्व परिसंस्थांच्या विद्यार्थ्यांना लागू होतील आणि प्रत्येक विद्यार्थ्याला अशा नियमांची प्रत पुरविण्यात येईल.

(६) परिसंस्थांच्या प्रमुखांना कुलगुरूने केलेल्या नियमांशी विसंगत नसतील असे, त्यास, आवश्यक वाटतील त्याप्रमाणे, शिस्त व योग्य वर्तणूक यासंबंधीचे पूरक नियम तयार करता येतील आणि प्रत्येक विद्यार्थ्याला अशा पूरक नियमांची प्रत पुरविण्यात येईल.

(७) प्रत्येक विद्यार्थी, प्रवेशाच्या वेळी, कुलगुरू आणि विद्यापीठाचे इतर अधिकारी व प्राधिकरणे व परिसंस्थांचे प्राधिकारी यांच्या शिस्तविषयक अधिकारीतेच्या तो अधीन राहील अशा अर्थाच्या प्रतिज्ञापनावर सही करील आणि

त्याबाबत कुलगुरूने केलेल्या नियमांचे व परिसंस्थांच्या प्रमुखांनी केलेल्या पूरक नियमांचे—ते जेथवर लागू असतील तेथवर—पालन करील.

(८) विद्यापीठाकडून चालविण्यात न येणाऱ्या एखाद्या परिसंस्थेतील विद्यार्थ्यांविरुद्ध करण्यात यावयाच्या शिस्तभंगाच्या कारवाईसंबंधीचे सर्व अधिकार, आदेशाद्वारे नियमन करण्यात येईल त्याप्रमाणे परिसंस्थेच्या प्रमुखांकडे निहित असतील.

कृत्ये व आदेशांचे संरक्षण. १००. विद्यापीठाने किंवा त्याच्या कोणत्याही प्राधिकरणांनी मंडळांनी किंवा अधिकाऱ्यांनी सद्भावनापूर्वक केलेली सर्व कृत्ये आणि संमत केलेले सर्व आदेश अंतिम असतील आणि हा अधिनियम व त्याखालील परिनियम, आदेश, विनियम व नियम यांच्या तरतुदीस अनुसरून केलेल्या किंवा केले असल्याचे अभिप्रेत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल अशा मंडळांविरुद्ध किंवा अधिकाऱ्यांविरुद्ध कोणताही दावा किंवा इतर न्यायालयीन कार्यवाही दाखल करण्यात येणार नाही.

प्रतिनियुक्तीवर असलेल्या व्यक्तींना सेवेत घेणे हे कायदेशीर असेल. १०१. (क) विद्यापीठाने, इतर विद्यापीठातील किंवा शासनाच्या सेवेतील व्यक्तींना प्रतिनियुक्तीवर आपल्या

विद्यापीठाच्या सेवेत सामावून घेणे. (ख) त्यावेळी अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यात काहीही अंतर्भूत असले तरीही, इतर कोणतेही विद्यापीठ किंवा राज्य शासन यांच्याकडून प्रतिनियुक्तीवर घेतलेली कोणतीही व्यक्ती, या अधिनियमाच्या व त्याखालील करण्यात आलेले परिनियम व विनियम यांच्या तरतुदीस अधीन असेल :

परंतु, जर अशा व्यक्तीस, विद्यापीठाने तिला कायमचे आपल्या सेवेत सामावून घ्यावे असे वाटत असेल तर, तिला तिच्या प्रतिनियुक्तीच्या दिनांकापासून दोन वर्षांच्या आत, लेखी नोटिशीद्वारे तसे कळविता येईल व त्यावर त्या विद्यापीठाने त्या व्यक्तीस कायमचे आपल्या सेवेत सामावून घेतले तर, तिने राज्य शासनामध्ये किंवा अन्य विद्यापीठामध्ये असताना केलेली किंवा केली असल्याचे मानण्यात आलेली कोणतेही सेवा ही या विद्यापीठामधील सेवा असल्याचे मानण्यात येईल, व ती व्यक्ती, बदललेल्या परिस्थितीनुसार देता येतील अशा, व या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकाच्या लगतपूर्वी त्या व्यक्तीला ज्या गोष्टी मिळण्याचा हक्क होता असे, पारिश्रमिक, राजा व निवृत्तीवेतन या गोष्टींच्या संबंधातील सेवेच्या अटी व शर्ती तसेच शिस्तविषयक बाबींसंबंधातील किंवा तत्सम अधिकार मिळण्याचा हक्क असेल ;

(ग) तिला यथास्थिति त्या विद्यापीठाच्या किंवा राज्य शासनाच्या सेवेत परत जाण्याची परवानगी देता येईल; व त्यानंतर ती व्यक्ती, अशा प्रारंभापूर्वी तिला लागू असतील त्याच सेवेच्या अटी व शर्तीवर, तिने नोटिशीत विनिर्दिष्ट केलेल्या सेवेत परत जाईल ;

(घ) खंड (ब) अन्वये प्रतिनियुक्तीवर घेतलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने खंड (ख) अन्वये द्यावयाची नोटीस वेळेवर देण्यात कसूर केली तर, खंड (ख) च्या परंतुकाअन्वये तिने विद्यापीठाच्या सेवेत कायमचे सामावले जाण्याचा पर्याय स्वीकारला असल्याचे मानण्यात येईल ; किंवा

(ड) या कलमात काहीही अंतर्भूत असले तरीही, अशी व्यक्ती, विद्यापीठाच्या गरजांना अनुरूप अशी नाही किंवा विद्यापीठाच्या गरजांपेक्षा अतिरिक्त आहे असे विद्यापीठाचे मत असल्यास, त्या विद्यापीठास त्या व्यक्तीच्या प्रतिनियुक्तीच्या दिनांकापासून दोन वर्षांच्या आत, संबंधित विद्यापीठाला किंवा यथास्थिति राज्य शासनाला, अशा व्यक्तीस, त्या संबंधित विद्यापीठाच्या किंवा, यथास्थिति राज्य शासनाच्या सेवेत प्रत्यावर्तीत करण्याविषयी विनंती करता येईल. विद्यापीठाने अशी विनंती केल्यावर, यथास्थिति ते विद्यापीठ किंवा शासन त्या व्यक्तीस आपल्या सेवेत परत घेईल.

कृत्ये व कार्यवाही ही रचनेतील दोष, रिक्त पदे, कार्यपद्धतीतील नियमबाह्यता इत्यादी, १०२. कार्यकारी परिषदेची किंवा विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाची किंवा या अधिनियमान्वये किंवा विनियमांद्वारे घटीत केलेल्या कोणत्याही समितीची कोणतीही कृती किंवा कार्यवाही ही, अशा विद्यापीठाच्या कार्यकारी परिषदेच्या, प्राधिकरणाच्या किंवा समितीमध्ये कोणतेही रिक्त पद किंवा रचनेतील दोष किंवा अशा कोणत्याही प्राधिकरणाच्या, मंडळाच्या किंवा समितीच्या कार्यपद्धतीत विचाराधीन विषयाच्या गुणावगुणांस ज्यामुळे बाधा पोहचत नाही अशी कोणतीही नियमबाह्यता आहे, केवळ या कारणावरून विधिअग्राह्य असणार नाही.

विधिअग्राह्य नसणे.

१०९. हा अधिनियम, परिनियम, आदेश, विनियम किंवा नियम यांमध्ये मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी—

विशिष्ट
परीक्षेसंदर्भात
व्यावृत्ती.

(क) एखादा विद्यार्थी नियत दिनांकाच्या निकटपूर्वी, अनुसूची-एक मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही विद्यापीठामध्ये अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेच्या, वास्तुशास्त्र परिषदेच्या आणि औषधनिर्माणशाळा परिषदेच्या कक्षेअंतर्गत येणाऱ्या व्यवस्थापन पाठ्यक्रमांव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही पाठ्यक्रमातील पदवी घेण्यासाठी अभ्यास करीत असल्यास, अशा परीक्षेच्या निकालानंतर त्याने ज्यासाठी अर्हता प्राप्त केली असेल, त्यासाठी त्याला संबंधित विद्यापीठाची संबंधित पदवी प्रदान करण्यात येईल.

(ख) अनुसूचीमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या विद्यापीठांपैकी कोणत्याही विद्यापीठाने, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेच्या, वास्तुशास्त्र परिषदेच्या आणि औषधनिर्माणशाळा परिषदेच्या कक्षेअंतर्गत येणाऱ्या व्यवस्थापन पाठ्यक्रमांव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही पाठ्यक्रमाची कोणतीही परीक्षा घेतली असेल, तिचा निकाल घोषित केलेला असेल परंतु तिच्याशी संबंधित पदव्या प्रदान केलेल्या नसतील किंवा दिलेल्या नसतील किंवा अशा विद्यापीठाने अशा कोणत्याही परीक्षेचा निकाल प्रसिद्ध केलेला नसेल तेव्हा अशा विद्यापीठाने अशी परीक्षा या अधिनियमाखाली घेतली असल्याचे समजण्यात येईल आणि ते विद्यापीठ अशा परीक्षांचे निकाल घोषित करणे आणि त्यांच्या पदव्या प्रदान करणे यासाठी सक्षम असेल.

सन १९९४ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ३५ ची
सुधारणा.

११०. नेमून दिलेल्या दिनांकापासून, अनुसूची-तीन मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या व्याप्तीपर्यंत, महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ मध्ये सुधारणा करण्यात येईल. १९९४ चा महा. ३५.

अडचणी दूर
करणे.

१११. (१) या अधिनियमाच्या प्रारंभानंतर विद्यापीठाचे कोणतेही प्राधिकरण किंवा मंडळ यांच्या पहिल्या रचनेच्या किंवा पुनर्रचनेच्या बाबतीत किंवा या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणतानी कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, राज्य शासनास, कुलपतीशी विचारविनिमय केल्यानंतर, ती अडचण दूर करण्याच्या प्रयोजनासाठी त्यास आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल परंतु, या अधिनियमाची उद्दिष्टे व प्रयोजने यांच्याशी विसंगत नसेल अशी कोणतीही गोष्ट राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे करता येईल :

परंतु, असा आदेश या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांनंतर काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढण्यात आलेला प्रत्येक आदेश, होईल तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल.

अनुसूची - एक

[कलम ४(२) व कलम १०९ पहा]

अनुक्रमांक (१)	विद्यापीठाचे नाव (२)
१	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई
२	पुणे विद्यापीठ, पुणे
३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद
५	स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
६	श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ, मुंबई
७	संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती
८	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर
९	उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
१०	सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर
११	गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

अनुसूची – दोन

[कलम ४(५) पहा]

प्रादेशिक केंद्रे व उप-केंद्रे आणि त्यांची आधिकारिता क्षेत्रे—

जिल्हा-निहाय भौगोलिक स्थानानुसार संबंधित प्रादेशिक केंद्रे किंवा उप प्रादेशिक केंद्रे यांनुसार महाविद्यालये किंवा परिसंस्था पुढील तक्त्यात दाखविल्याप्रमाणे सलग्न करण्यात येतील :—

जिल्हे (१)	प्रादेशिक केंद्रे (२)	उप-प्रादेशिक केंद्रे (३)
रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व ठाणे.	. . .	. . .
मुंबई व मुंबई उपनगर	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई	. . .
औरंगाबाद, बीड व जालना	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	. . .
लातूर, परभणी, हिंगोली व नांदेड	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड.
धुळे, जळगाव व नंदुरबार	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
अहमदनगर, नाशिक व पुणे	पुणे विद्यापीठ	. . .
कोल्हापूर, सांगली व सातारा	पुणे विद्यापीठ	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
सोलापूर व उस्मानाबाद	पुणे विद्यापीठ	सोलापूर, विद्यापीठ, सोलापूर
नागपूर, वर्धा, भंडारा, चंद्रपूर, गडचिरोली व गोंदिया.	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.	. . .
अकोला, अमरावती, बुलडाणा, वाशिम व यवतमाळ.	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.	संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती.

अनुसूची तीन

(कलम ११० पाहा)

महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ याच्या कलम ६ मधील पोट-कलमे (२) ते (४) यांऐवजी पुढील पोट-कलमे दाखल करण्यात येतील—

“ (२) कलम ३ ची पोट-कलमे (३) व (४) यांच्या तरतुदीस अधीन राहून, विद्यापीठ क्षेत्राच्या आत स्थित असलेली कोणतीही शैक्षणिक परिसंस्था, विद्यापीठाच्या संमतीने व राज्य शासनाच्या मंजूरीने असेल त्याव्यतिरिक्त अन्य बाबतात, विधिद्वारे स्थापन झालेल्या कोणत्याही अन्य विद्यापीठाशी कोणत्याही प्रकारे सहयोगी असणार नाही किंवा त्यांचा कोणताही विशेषाधिकार मिळविण्याचा प्रयत्न करणार नाही :

परंतु, जर एखादी शैक्षणिक परिसंस्था, ज्या विद्यापीठाची अधिकारिता कोणत्याही राज्यापुरती किंवा क्षेत्रापुरती मर्यादित करण्यात आलेली नसेल अशा एखाद्या विद्यापीठाशी सहयोगी होण्याची किंवा अशा विद्यापीठाचे विशेषाधिकार मिळण्याची मागणी करीत असेल तर, असे सहयोगी होण्यास किंवा असे विशेषाधिकार मिळविण्यास राज्य शासन परवानगी देऊ शकेल :

परंतु आणखी असे की, ज्या विद्यापीठाची अधिकारिता कोणत्याही राज्यापुरती किंवा क्षेत्रापुरती किंवा मर्यादित नसेल तर एखादे विद्यापीठ, विद्यापीठ क्षेत्रात संशोधनाचे केंद्र किंवा इतर युनिट प्रस्थापित करू इच्छित असेल तर, त्यास, राज्य शासनाच्या मंजूरीने तसे करता येईल.

(३) या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये तरतूद करण्यात आली असेल त्याव्यतिरिक्त अन्य बाबतीत, हा अधिनियम अंमलात येण्याच्या दिनांकापूर्वी अन्य विद्यापीठाच्या क्षेत्रात कोणत्याही शैक्षणिक परिसंस्थांद्वारे वापरला जाणारा कोणताही विशेषाधिकार राज्य शासनाची मंजूरी न घेता, काढून घेण्यात येणार नाही.

(४) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद, वास्तुशास्त्र परिषद व औषधनिर्माण शाळा परिषदेच्या कक्षेत येणाऱ्या व्यवस्थापन अभ्यासक्रमाच्या व्यतिरिक्त विविध अभ्यासक्रमांतील पदवी व त्यावरील स्तरावरील शिक्षण देणाऱ्या, महाराष्ट्र राज्यातील सर्व महाविद्यालये, संस्था व स्वायत्त संस्थाना, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ अधिनियम, २०१४ अन्वये स्थापन झालेले डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठाचे विशेषाधिकार घेता येतील किंवा त्यांच्याशी संलग्न होण्यासाठी पर्याय स्वीकारता येईल.”

उद्देश व कारणे यांचे निवेदन.

तंत्र शिक्षण, कुशल मनुष्यबळ निर्माण करण्यास, औद्योगिक उत्पादकता वाढविण्यास आणि जीवनमानाचा दर्जा उंचावण्यास देशाच्या आर्थिक व सामाजिक विकासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत आहे. तथापि, राज्यामध्ये तंत्रशिक्षणाचा दृष्टिकोन वाढीस लागावा, त्याच्या गुणवत्तेत वाढ व्हावी, त्याचा समावेश वाढावा व त्याच्या संशोधनात वाढ व्हावी याकरिता अथक प्रयत्नांची गरज आहे.

२. यादृष्टीने, तंत्र शिक्षणातील गुणवत्ता व संशोधन मोहीम राबविण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ स्थापन केले होते. तशा स्वरूपाचे ते एकच विद्यापीठ होते. तथापि, दर्जेदार शिक्षण आणि संशोधन केवळ तंत्रशास्त्र विद्यापीठातच नव्हे तर संपूर्ण राज्यातील तंत्र महाविद्यालयांमध्ये आणि परिसंस्थांमध्ये देखील विकसित केले असल्याची सुनिश्चिती करण्याची आता गरज आहे. म्हणून, तंत्रशिक्षणाचा एकरूप विकास आणि तंत्रशिक्षणामधील उच्च दर्जाची कामगिरी सुनिश्चित करण्यासाठी संपूर्ण राज्यातील तंत्र महाविद्यालयांना आणि परिसंस्थांना तंत्रशास्त्र विद्यापीठाशी संलग्न होण्याचा विकल्प देणे अत्यावश्यक झाले आहे. या उपक्रमाद्वारे, राज्याच्या गरजांना प्रतिसाद देणारे नवीन तंत्रशास्त्र आणि कल्पना निर्माण करून तंत्रशास्त्र क्षेत्रातील मूलभूत आणि नवा पायंडारचित संशोधनासाठी राज्यातील सर्व तंत्रसंस्था सहयोग देतील. या उपक्रमामुळे तांत्रिक तज्ज्ञ घडविण्यास आपल्याला मदत होईल असे तांत्रिक तज्ज्ञ, ज्यामधील तंत्रज्ञानात मूलभूत बदल घडत आहेत अशा जागतिक ज्ञानाधिष्ठित अर्थव्यवस्थेतील कार्यात्मक आव्हानांना सामोरे जातील.

३. या अधिनियमान्वये स्थापन केलेल्या तंत्रशास्त्र विद्यापीठास, महाविद्यालयांना आणि परिसंस्थांना संलग्नता देण्याचा अधिकार असेल. या राज्यभरातील या महाविद्यालयांचे आणि परिसंस्थांचे व्यवस्थापन करता यावे म्हणून त्यास प्रादेशिक केंद्रे आणि उपकेंद्रे स्थापन करण्याचेदेखील अधिकार असतील.

४. तंत्रशिक्षण व विद्यापीठे यांच्याशी संबंधित राज्याचे विद्यमान कायदे हे, वरील उद्दिष्टे साध्य करण्यास अपर्याप्त असल्याचे दिसून आल्याने नवीन कायदा करणे इष्ट वाटले. तसेच, महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ (१९९४ चा महा. ३५) याची सुधारणा करणे देखील इष्ट वाटले.

५. वरील उद्दिष्टे साध्य करणे हा या विधेयकाचा हेतू आहे.

मुंबई,
दिनांक ११ जून २०१४.

राजेश टोपे,
उच्च व तंत्र शिक्षण मंत्री.

वित्तीय ज्ञापन.

विधेयकाच्या खंड ३(१), (६) आणि (७) या खंडामध्ये, चार प्रादेशिक केंद्रे व पाच उप-केंद्रे यांच्यासाठी तंत्रशास्त्र विद्यापीठ स्थापन करण्याची तरतूद आहे. लोणारे येथील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठाच्या विद्यमान पायाभूत सोयीसुविधांचा, विद्यापीठाचे मुख्यालय स्थापन करण्यासाठी विनियोग करता येईल. तथापि, प्रादेशिक केंद्रे व उप-केंद्रे स्थापन करण्यासाठी जमीन, इमारती, फर्निचर व साधनसामग्री, डिजिटल ग्रंथालय, तंत्रज्ञान व इतर सहयोगी सुविधा यांसाठी रुपये ३९.५ कोटी इतक्या अनावर्ती खर्चाची आवश्यकता असेल. यापैकी रुपये २४.९४ कोटी इतकी रक्कम फी, नावनोंदणी, संलग्नीकरण इत्यादींमधून मिळेल अशी अपेक्षा आहे. अशा रीतीने या कारणावरील अपेक्षित अनावर्ती खर्च रुपये १५ कोटी इतका अंदाजित केला आहे.

महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ अन्वये, तंत्र शिक्षणाशी संबंधित विद्यापीठाचा विद्यमान कर्मचारीवर्ग हस्तांतरित करण्याचे देखील प्रस्तावित आहे. अशा रीतीने या कारणासाठी कोणताही अतिरिक्त आवर्ती खर्च असणार नाही.

हे विधेयक, राज्य विधानमंडळाचा अधिनियम म्हणून अधिनियमित झाल्यावर, उक्त खर्च राज्याच्या एकत्रीकृत निधीतून करण्याची आवश्यकता असेल.

वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीचे ज्ञापन.

१. या विधेयकात, वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीच्या पुढील प्रस्तावांचा अंतर्भाव आहे :-

खंड १ (२).— या खंडान्वये, ज्या दिनांकास हा अधिनियम अंमलात येईल तो दिनांक, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नियत करण्याचा अधिकार, राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ३ (५).— या खंडान्वये, विद्यापीठाची मुख्य जागा, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करण्याचा अधिकार, राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ५ (एक).— या खंडान्वये, विद्यापीठाच्या अर्जावरून, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे विद्यापीठाची इतर उद्दिष्टे विनिर्दिष्ट करण्याचा अधिकार, राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ४० (२).— या खंडान्वये, अतिरिक्त परिनियम करण्याचा, त्यामध्ये विहित केलेल्या रीतीने, त्या परिनियमांमध्ये सुधारणा करण्याचा किंवा ते निरसित करण्याचा अधिकार, कार्यकारी परिषदेकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ४१.— या खंडान्वये, आदेश तयार करण्याचा अधिकार, कार्यकारी परिषदेकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ४२ (२).— या खंडान्वये, आदेशात सुधारणा करण्याचा किंवा ते निरसित करण्याचा अधिकार, कार्यकारी परिषदेकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ४३ (२).— या खंडान्वये, विनियम करण्याचा अधिकार, विद्यापरिषदेकडे घेण्यात आला आहे.

खंड ९३.— या खंडान्वये, विद्यापीठ, संलग्न महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्या कर्मचाऱ्यांसाठी, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे, प्रमाणक संहिता विहित करण्याचा अधिकार, राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड १११ (१).— या खंडान्वये, या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणताना उद्भवणाऱ्या अडचणी, **राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे दूर करण्याचा अधिकार, राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

२. वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीचे वर नमूद केलेले प्रस्ताव सामान्य स्वरूपाचे आहेत.

भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०७ अन्वये राज्यपालांची शिफारस

(महाराष्ट्र शासन, विधी व न्याय विभाग, आदेशाची प्रत)

भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०७ याच्या खंड (३) अन्वये महाराष्ट्राच्या राज्यपालांना प्रदान करण्यात आलेल्या शक्तींचा वापर करून, ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ विधेयक, २०१४ विचारात घेण्याबाबत महाराष्ट्र विधानसभेत शिफारस करीत आहेत.

विधान भवन :

मुंबई,

दिनांक १२ जून २०१४.

डॉ. अनंत कळसे,

प्रधान सचिव,

महाराष्ट्र विधानसभा.